

Potrdili zaupanje

Po večmesečnih in temeljitih pripravah smo v nedeljo v naši republiki enajstič odšli na volišča in dali svoj glas za razvoj socializma in samoupravljanja. Tretjič po vojni pa smo dali svoj glas delegatom, ljudem, ki jih mi sami najbolje poznamo. Z udeležbo na volitvah smo vnovič potrdili svojo veliko zavest in pripravljenost, da še naprej vztrajamo na poti, ki sta nam jo začrtala Edvard Kardelj in tovariš Tito. Volitve in udeležba na njih so odraz zaupanja v delegatski sistem in hkrati zahteva, da ga še bolj usposobimo za prvo črto odločanja in še bolj utrdimo njegovo avtoriteto.

Osem let delegatskega sistema je bila velika in koristna šola za vse nas. Marsikaj smo spoznali in marsičesa smo se naučili. Delegati, ki smo jih izvolili, se tega zavedajo. Vendar pa za uspešno delovanje delegatskega sistema ne morejo biti odgovorni samo oni. Premalokrat smo se vprašali, ali smo vsi skupaj zagotovili družbene pogoje za učinkovito delovanje delegatskega sistema. Vsi skupaj od samoupravnih organov, upravnih organov, družbenopolitičnih skupnosti pa do krajevnih skupnosti in federacije in vsak izmed nas bi se morali vprašati, ali smo zadosti storili za učinkovito delo delegatov. Truditi se moramo, da bo izpolnjenih čim več pogojev, da bi mi vsi preko svojih delegatov lahko prevzeli odgovornost za oblikovanje in uresničevanje delegatskih stališč in demokratično sprejetih odločitev.

Naloge, ki čakajo novoizvoljene delegate, bodo težke in odgovorne. Dosledno uresničevanje gospodarske stabilizacije, večja produktivnost dela in boljša organizacija delovnih procesov, večja odgovornost pri sprejemanju in uresničevanju dogovorov, sporazumov in obveznosti, ohranjanje in ponoven dvig življenjske ravni delovnih ljudi in občanov, večje vključevanje v mednarodno delitev dela, uresničevanje skupnih razvojnih programov na temelju združevanja dela in sredstev, ustreznejše izobraževanje za produktivno delo in s tem zmanjšanje nezaposlenosti so le nekatere od njih.

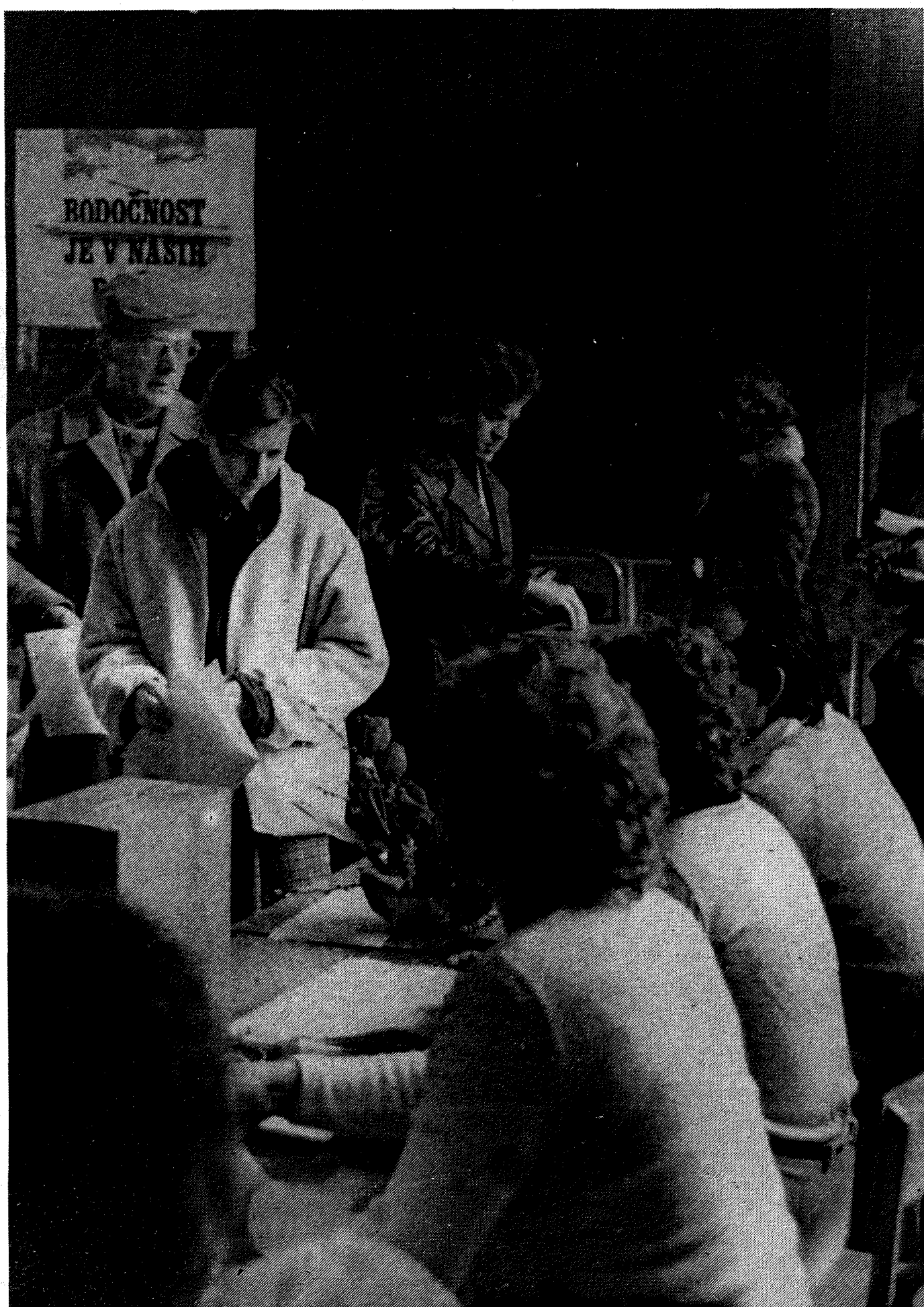
Že prvi podatki, končni bodo znani čez kak dan, kažejo na množično udeležbo na vseh voliščih. V volilnih seznamih je bilo vpisanih 1.342.209 upravičencev, na nekaj manj kot štiri tisoč petsto voliščih pa je volilo 1.256.412 občanov. Na volišča je torej prišlo 93,61 odstotka upravičencev. Seveda pa je udeležba nihala od območja do območja. Tako so največjo udeležbo zabeležili v Pomurju, kjer je volilo več kot 97 odstotkov upravičencev, več kot 96 odstotkov volivcev pa je prišlo na volišča tudi v Posavju, Zasavju in na Celjskem. Najmanjša udeležba pa je bila v Ljubljani mesto, in sicer nekaj več kot 89-odstotna. Kmetje kooperantje pa so po vsej naši republiki volili več kot 94-odstotno.

Bojan Kuntarič

Št. 11

18. marca 1982

Leto XX

Odras volje in hotenj

Praznična nedelja 14. marca 1982. V poznih večernih urah je republiška volilna komisija zaključila z zbiranjem podatkov o udeležbi na enajstih povojnih ter tretjih delegatskih volitvah v naši republiki. Doslej zbrani podatki kažejo (končni podatki bodo znani v teh dneh) na množično udeležbo na vseh voliščih, kjer je prek milijon ljudi v krajevnih skupnostih oddalo svoje glasovnice za člane delegacij krajevnih skupnosti v skupščinah družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti, občani pa so glasovali tudi o kandidatnih listah za delegate družbenopolitičnih zborov občinskih skupščin.

Tako s četrtkovimi volitvami v organizacijah združenega dela kot nedeljskimi v krajevnih skupnostih so delovni ljudje in občani ponovno izpričali svoje zaupanje v delegate, za katere so glasovali, zaupanje v socializem in samoupravljanje. Naši posnetki so iz enega od štirih volišč krajevne skupnosti Dravlje v osnovni šoli Milan Mravlje.

Tekst in foto: Jože Čurin

Odgovor na članek v TV-15, 4. februarja 1982, z naslovom

»Sardinci – prekomorci o sardincih v slovanskih četah«

Skupnost političnih pregnancev na Sardiniji, ki deluje pri občinskem odobru Zveze združenj borcev NOV v Postojni, kjer ima tudi svoj domicil, mora razkriti resnico o objavljenem članku, kdo so avtorji in podpisniki članka, kakšni so bili motivi, ki so neformalno skupino privedli do tega, da je uporabila neresnična dejstva in javnost dezinformirala o političnih pregnancih na Sardiniji.

Povedati moramo, da je objavljeni članek zelo tendenciozen, neresničen, žaljiv, zlonameren, intrigantski, dvoličen, hinavski in blati ponos in dostojanstvo političnih pregnancev na Sardiniji. Iz njega veje zavist, prezir in sovraštvo s ciljem, da bi povzročil zdrahe in razdor med borci, zlasti prekomorci.

Cilj piscev je razvrednotiti politično aktivnost in opredelitev političnih pregnancev na Sardiniji za narodnoosvobodilno gibanje.

Iz vsebine članka je razvidno, da so bili podpisniki članka na Sardiniji, kjer so bili mobilizirani v italijansko redno armado kot takratni italijanski državljani in porazdeljeni po različnih operativnih enotah na otoku. Menijo, da se ne morejo imehovati politični pregnanci, kar je glede njih povsem točno. Vprašamo pa se, kako so se potem lahko oklicali za »Titove sardince« ali »dolgoletne sardince – udeležence prekomorskih brigad«.

Točno je, da so bili nekateri Slovenci in Istrani vpoklicani v letih 1940 do 1942 na služenje vojaškega roka na otok Sardinijo. Iz narodnostnih razlogov so bili politično nezanesljivi, zato so jih izolirali na otoku. V začetku leta 1943 so začeli Italijani na otok pošiljati »Battaglioni speciali«, ki so v resnici bili posebne kazenske delovne čete pod oboroženim nadzorstvom italijanskih oficirjev, podoficirjev in vojakov. Na otok Sardinijo je bilo v nekaj mesecih pripeljanih od 6.000 do 7.000 Slovencev in Istranov. To so bili starejši letniki (od 1901 do 1909 ter letniki od 1923 do 1926), ki so bili pobrani v racijah. Tem so bili priključeni še drugi politično sumljivi, ki so bili izločeni iz rednih enot (ki so bile stacionirane na Sardiniji, Korziki in v kontinentalnem delu Italije). Nadalje so bili v kazenske enote vključeni politični zaporniki, aretiranci in interniranci. V te kazenske enote je bilo vključeno tudi večje število za vojsko nesposobnih Slovencev in Istranov. Vsi našteti so bili politično sumljivi, zato so bili prisilno odpeljani in pripeljeni na otok Sardinijo zaradi izolacije, da se jim onemogoči vsakršno vključitev v narodnoosvobodilno gibanje.

Pripadniki kazenskih enot so na Sardiniji opravljali naslednja težka dela: delo v rudnikih, solinah, eksploataciji gozdov, v kamnolomih, kopanju protitankovskih rovov, odstranjevanju ruševin... Za opravljeno delo niso prejeli nikakršnega plačila. Kazenske enote so bile tudi stacionirane na najbolj malarijskih območjih otoka.

Ugotovitev, da so bili pripadniki kazenskih enot osvobodjeni, ko so jih po kapitulaciji Italije prevzeli zavezniki, je točna, kar pa ne velja za pripadnike redne italijanske armade, ki so še vedno služili kraljevski vojski pod Badoglio vojsko komando do oktobra 1944. Tedaj je bila glavnina rednih divizij pripeljana na kontinentalni del Italije ali na Sicilijo, nekatere enote pa so bile na celino pripeljane že proti koncu 1943. leta. Nekaterim Slovincem, pripadnikom teh enot, je uspelo poiskati pot v partizanske baze v južni Italiji in se tako priključiti prekomorskim brigadam ali drugim enotam NOV Jugoslavije. V kazenskih enotah pa, ki so ostale na Sardiniji, se po kapitulaciji Italije ni nič spremenilo, oficirji so ostali isti, z delom smo nadaljevali, hrane je bilo iz dneva v dan manj, obleke in obuvali ni bilo, število bolnikov ki so imeli malarijo, se je podvojilo in so bili že redki, ki te bolezn niso občutili na lastnem telesu.

Zelo netočna je številka, ki jo navajajo pisec članka, da je bilo na otoku Sardiniji v rednih oboroženih enotah italijanske vojske od 25 do 30 tisoč Slovencev in Istranov. Pravilna številka se suče med 4 do 5 tisoč in ne prekaša števila političnih pregnancev v sestavi kazenskih enot.

Čemu tudi zmanjševati pomen organiziranja in aktivnega političnega dela v kazenskih enotah, ki je splošno znano, da so se po kapitulaciji Italije v vseh enotah legalizirali narodnoosvobodilni odbori, ki so sicer delovali že od samega začetka, ko so bile oblikovane kazenske enote na italijanski celini ali na Sardiniji? Te odbore so vodili prekaljeni aktivisti OF, med temi so bili nekateri člani komunistične partije in SKOJ-a. Deloval je tudi osrednji odbor, ki je povezoval narodnoosvobodilne odbore v kazenskih enotah.

Predsedoval mu je komunist in poznejši nosilec partizanske spomenice 1941 Janko Kralj.

Na poziv pripadnikov kazenskih enot na Sardiniji je prišla decembra 1943 na obisk Vojska misija NOV Jugoslavije, katero so sestavljali Ljubo Osterc, Zoran Kralj in Jovan Vukmanović. Vojski misiji NOV Jugoslavije so bile ob obisku izročene peticije z zahtevom, da se vsem pripadnikom kazenskih enot omogoči vstop v NOV Jugoslavije. Podpisali so jih vsi pripadniki kazenskih enot.

Ko smo nekdanji pripadniki kazenskih enot – politični pregnanci na Sardiniji prešli v sestavi zavezniške vojske in bili preimeno-vani v »slovanske čete«, smo menili, da je to le prehodna etapa na naši poti v NOV Jugoslavije, kar smo že tolikokrat zahtevali od zavezniške vojaške komande in tudi posredovali želje Vojski misiji NOV Jugoslavije. Teh zgodovinskih dejstev ne more nihče povtoriti, ker so peticije s tisoči podpisov ohranjene, v njih pa smo se opredelili za Tita in NOV Jugoslavije.

Politično delo se je nadaljevalo tudi po prihodu »slovanskih čet« na otok Korzika. Takoj po prihodu na Korziko smo odpovedali pokorščino italijanskim oficirjem, med katerimi so bili celo nekateri udeleženci pohoda na Rim.

Zavzeniki so tedaj imenovali njihove oficirje na položaje komandirjev čet, za podoficirje pa pripadnike »slovanskih čet«, ki so po uspešno opravljeni preizkušnji prevzeli oficirske položaje v »slovanskih četah« že na Korziki in ne v južni Franciji, kot trdijo pisec članka.

Iz podanega je razvidno, da politični pregnanci na Sardiniji nikoli nismo bili pripadniki redne italijanske armade, zlasti ne letniki 1924, 1925 in 1926. Zaradi te okolnosti smo se bivali politični pregnanci na Sardiniji posebej organizirali v okviru prekomorskih enot in skupščina občine Postojna nam je 1974. leta podelila domicilno listino (tudi zato, ker so se skozi ta kraj srečno vrnile v domovino vse »slovanske čete« in smo v spomin na ta dogodek postavili v Postojni spominsko obeležje). Vso pravico imamo tudi do lastne zastave, ki nam jo je skupščina občine Postojna podelila na skupnem partizanskem zborovanju v Novi Gorici v jeseni 1981. leta.

Ni pa nam znano, če je podobna organizacija delovala med Slovenci in Istrani – pripadniki redne italijanske armade na Sardiniji, med katerimi so bili tedaj tudi podpisniki članka. Poznano pa nam je, da podpisniki članka niso podpisali peticij za vstop v NOV Jugoslavije.

Povedati moramo tudi, da je naš boj za pravičen prikaz življenja in deleža kazenskih enot na Sardiniji in dalje v sestavi »slovanskih čet« potekal vse od leta 1947 in da smo to priznanje dobili šele v letu 1980, ko je dobro polovico in več že za vedno zagrnili domača gruda in tega priznanja niso dočakali. Iz razpoložljive dokumentacije je tudi razvidno, da nismo delali nobene razlike med sardinci in da se tudi priznanje dvojne pokojninske dobe, ki smo jo pozno dosegli, enako nanaša na vse sardince ne glede na to, kakšne so bile njihove poti, ki so vodile iz Sardinije.

Politični pregnanci na Sardiniji in kasnejši pripadniki »slovanskih čet« v sestavi 2698. tehnično-preskrbovalnega polka 7. ameriške armade se nikoli nismo primerjali z neposrednimi udeleženci narodnoosvobodilne vojne, pravico do članstva v borčevski organizaciji pa nam daje v svojih alineah 1. člen Statuta Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije.

Politični pregnanci si tudi nikoli nismo lastili pravic, ki jih imajo neposredni udeleženci NOV Jugoslavije, vendar pa smo bili vedno pripravljeni skupaj organizirati vse akcije, ki so povezane s tematiko NOB jugoslovanskih narodov in narodnosti (brez kakršnihkoli predsodkov in enačenja pravic in dolžnosti.) Tako je po programu dela, ki je bil sprejet na osrednjem odboru prekomorcev – borcev NOV Jugoslavije, za leto 1981 bilo organizirano v oktobru v Novi Gorici skupno partizansko srečanje borcev NOV in bivših političnih pregnancev na Sardiniji. V preteklosti so bila že izvedena številna podobna srečanja in bomo s to prakso še nadaljevali. Srečanja prirejamo s pomočjo samofinanciranja in imajo za cilj, da se med seboj zblížujemo, še zlasti, ker zob časa naše vrste neusmiljeno redči.

Pri tem pa moramo še pojasniti naš prispevek novi domovini – Titovi Jugoslaviji. Menimo, da je ogromen, če upoštevamo, da se je tako velika skupina fantov in mož vrnila v

porušeno domovino, sicer z nekajmesečno zamudo, vendar ne po naši krivdi, ampak smo bili žrtve mednarodnih političnih zapetljajev, ki so se po končani drugi svetovni vojni odvijali prav na evropski celini. Ta skupina se je takoj vključila v izgradnjo porušene domovine in povojno izgradnjo socialistične samoupravne skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti in v tej svoji aktivnosti nikdar nismo in ne bomo popustili. To zavest in pripadnost smo tudi izpričali v kazenskih enotah kot politični pregnanci in kasneje kot pripadniki »slovanskih čet«, kar pomeni, da smo prešli vse pasti, s katerimi smo se srečevali na naši dolgi prehojeni poti.

Menimo, da so se pisec članka resnično pokazali v »pravi luči«, sodeč, da so jim politični pregnanci na Sardiniji krivi, »da niso predčasno uveljavili svojih pravic«, zlasti čas, ki go ga prebili v zavetju »italijanske kraljeve armade«.

Tudi glede borcev prekomorcev velja načelo, da mora vsakdo individualno uveljaviti in dokazati upravičenost do posameznih zakonskih pravic – taka pot je odprta tudi podpisnikom članka.

ZA ODBOR SKUPNOSTI
POLITIČNIH PREGNANCEV
NA SARDINII

Sekretar
Zdravko Zmitek

Predsednik:
Lojze Stegu

Za okroglo mizo

Dne 18. 1. 1982 ob 22. uri se je v oddaji »V znamenju« odvijala za okroglo mizo diskusija s TV gledalci o osnutku zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Ne morem se več premagovati, da vam ne bi napisal nekaj pripomb.

Najbolj me je razjezil odgovor tovariša, ki je izrazil bojazn o uravnilovki, ki je odgovarjal na vprašanje gledalcev, zakaj se pokojnine povečujejo v odstotkih, saj se povišujejo vendar zaradi zvišanja življenjskih stroškov.

Tovarišica, ki je vodila oddajo, je na koncu pripomnila, da se bo naprava nadaljevala v prihodnji oddaji. Zato vas prosim, da za prihodnjo oddajo poveste tovarišu, ki je izrazil bojazn pred uravnilovko, sledeče:

S 1. 1. 1981 sta se upokojila visokokvalificirani delavec in nekvalificirani delavec: VK s 13.000,00 din, NK pa s 7.000,00 din pokojnine. Zakaj potem bojazn uravnilovke? Imamo na primer 1000 upokojencev in 1000,00 din ki naj jih razdelimo upokojencem. Damo vendar vsakemu 1,00 dinar, ker je cena v trgovini za vse enaka. Razlika med upokojencema bi ostala nespremenjena.

Kot je bilo v oddaji prikazano, se je pokojnina zvišala zaradi zviševanja življenjskih stroškov v letu 1981 za skoraj 30 odstotkov. Zaradi tega je s 1. 1. 1982 prejel VK delavec s prištevkom 30 odstotkov 16.900,00 din, drugi pa 9.100,00 din. Ko sta se pred enim letom upokojila, je bila med njima razlika 6.000,00 din. Torej se je že v enem letu povečala na 7.800,00 din. Tako je iz naslova zvišanja življenjskih stroškov VK delavec dobil v letu 1981 3.900,00 din, medtem ko je NK delavec dobil 2.100,00 din. Njuna glavnica je torej v vedno večjem razkoraku.

Prepričan sem, da vas s tem nisem nič naučil, kajti vsak osmošolec lahko to izračuna in razume. Kreatorjem manjka torej le čut pravičnosti. Ne imejte ljudi na takšen način za norce!

AVGUST MIKLAČIČ
Maribor

Njegovih šestdeset let

»Edina pot je boj ljudstva, brezobziren boj, dokler ne pade poslednja barikada, dokler ni dosežen poslednji cilj! Boj za popolno socialno in politično osvoboditev, zakaj brez socialne in politične svobode je nemogoče kulturna svoboda.« Tako je nekoč zapisal Cankar. In tako nekako sem posredno razumel pred osemindesetimi leti tovariša Danila Petrinjo-Primoža, ki ga žal še do danes nisem nikoli videl.

Navodila, ki sem jih posredno prejel od njega, mi še danes zvenijo kot Cankarjeva misel: »Edina pot je boj ljudstva...« Zato me po tolikih letih prevzemajo občutki sreče, ko ga vidimo v našem TV-15 (št. 8/82) na sliki s tovarišem Titom.

RADIO ŠE POMNITE - TOVARIŠI

V oddaji, ki bo na sporedu v nedeljo med 9.05 in 10. uro, bomo spregovorili o narodnoosvobodilnem boju na Štajerskem, o borbeni poti 1. štajerskega bataljona in o pomenu ter vlogi Komunistične partije Slovenije pri razvoju vstaje v tej pokrajini. Svoje spomine bosta obujala komisar 1. štajerskega bataljona Boris Čizmek-Bor in dolgoletni partijski in politični delavec Franjo Fijavž, o zaključnih bojih na srem-ski fronti ter na Štajerskem pa bodo spregovorili tudi nekateri drugi udeleženci narodnoosvobodilne vojne.

KOLEDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

14. marec 1944 Drugi bataljon Briško-beneškega odreda je uničil 9 letal in celotno posadko 28 moš s piloti na letališču Belvedere pri Vidmu (Udine).

15. marec 1943 Po nalogu glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet je štab 1. (dolenjske) operativne cone zbral vse štiri slovenske narodnoosvobodilne brigade in jih popeljal v napad na belogardistično postojanko v Suhi krajini (Ambrus, Korinj, Kočevje). V bojih, ki so trajali do 20. marca, so imele italijanske in belogardistične enote po njihovih podatkih 83 mrtvih, 147 ranjenih in pet pogrešanih.

15. marec 1944 Enota XVIII. divizije so napadle nemško postojanko Preserje.

15.-17. marec 1939 Fašistično Posebno sodišče je na dveh procesih obsodilo 32 oseb iz Istre na 4 do 16 let zapora zaradi protifašističnih napisnih akcij v maju 1938.

15.-18. marec 1939 V usnjarni Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici je zasedalo dotedanje začasno vodstvo KPJ in se ob tej priliki konstituiralo v CK KPJ z Josipom Brozom-Titom na čelu.

Ker je zasedanje časovno sovpadalo s Hitlerjevim razbitjem Čehoslovaške republike, je centralni komite sprejel poseben razglas »Narodi Jugoslavije«, ki sodi med najpomembnejše dokumente o vlogi in stališčih KPJ v protifašističnem boju jugoslovanskih narodov.

15. do 18. marec 1943 Hudi boji partizanskih enot s četniki ter italijanskimi in nemškimi enotami na Neretvi.

16. marec 1944 Izvršni odbor OF je ustanovil pokrajinski odbor OF za Koroško z nalogom, da organizira in vodi narodnoosvobodilni boj na Koroškem, vključno s predelom severno od reke Drave. Sekretar je postal Karel Prušnik-Gasper.

Nemška policija iz Novega mesta in domobranci so napadli četrti bataljon Cankarjeve brigade na Javorovici.

16. marec 1945 Začela se je ofenziva 9. korpusa v Čepovanski dolini in Trnovskem gozdu.

18. marec 1871 Začela se je pariška komuna, ki je trajala do 29. maja. To je prvi poskus proletarske revolucije. Komuna je uvedla svojo upravo in izdala več revolucionarnih zakonov (ločitev cerkve od države, ustanovitve revolucionarnih sodišč, enakopravnost žensk, upravljanje podjetij je bilo dano v roke delavskim združenjem). Komuna je bila z velikim terorjem zatrta in okrog 30.000 komunarjev ustreljenih.

18. marec 1944 Deveti korpus NOV in POJ je začel svojo prvo veliko operacijo na Primorskem in Gorenjskem. Težišče napada je bil napad na Hotedršico (30. divizija) in Godovič (31. divizija). Sodelovale so skoraj vse brigade in odredi korpusa. Napad ni bil uspešen, boji so se zavlekli do 29. marca.

22. marec 1944 Bovška četa Briško-beneškega odreda je zavzela postojanko Log pri Bovcu in minirala elektrocentralo, ki je oskrbovala rudnik Rabelj (Cave del Predil).

Danilo Petrinja-Primož je pojem odločnosti, drznosti ter istočasno nadarjenosti. Njegova navodila so bila točna in do podrobnosti premišljena. Zato ni bilo težko po njih delati.

Jeseni 1945 mi je bila naklonjena sreča, da sem sodeloval z njegovim očetom, ko je bil v takratnem okraju Hrpelje-Kozina referent za promet in zveze. Ugotovil sem, kot pravi slovenski pregovor, da »jabolko ne pade daleč od drevesa«. Tako sem posredno še bolje razumel in spoznal njegovega sina Danila Petrinjo-Primoža.

K njegovi šestdesetletnici mu čestita še danes nepoznani sodelavec izpred osemindesetih let!

I. M.
Postojna

Razsežnosti nekega spora

Nobenega dvoma ni, da je poljska kriza, še posebej njen decembrski zasak v odkrito vojaško diktaturo, pustila globoke sledove tudi na celotnem stanju znotraj komunističnega gibanja in zlasti na odnosih med nekaterimi komunističnimi partijami. V mislih imamo zlasti odnose med sovjetsko in italijansko partijo. Le-ti so zašli v tako globok spor, da ga nekateri spriču njegove obsežnosti, pomena in daljnosežnosti primerjajo z jugoslovanskim sporom s Stalinom leta 1948 in pa s sovjetsko-kitajskim sporom leta 1961. Povod za zaostritev odnosov med sovjetsko in italijansko partijo je bila odločna obsodba uvedbe vojaške oblasti na Poljskem s strani italijanske partije tako v izjavi partijskega vodstva z dne 30. decembra lanskega leta kot v sklepih januarskega plenuma, ki je z izjemo enega samega člana odobril politiko partijskega vodstva v zvezi s poljskim dogodka. Posebej velik odmev je dobila v svetu trditev voditelja italijanskih komunistov Enrica Berlinguerja, kako so poljski dogodki dokaz, da je realni socializem, ki je sad oktobrskih revolucij, zašel v krizo, ker je iztrošil gibalno silo. Ta socializem ni več sposoben napredovati in uspešno reševati svojih notranjih protislovij, se je glasilo bistvo Berlinguerjeve kritike sistema dogmatskega socializma v Sovjetski zvezi in drugih vzhodnoevropskih deželah.

Na sovjetsko reakcijo na take ugotovitve italijanskega partijskega vodstva ni bilo treba dolgo čakati. V vrsti zapisov moskovske Pravde, glasila sovjetske partije Komunista in v drugih sovjetskih časopisih je bila italijanska partija izpostavljena ostrim kritikam in hudim obsodbam.

Italijanska partija ni ne več ne manj kot izdala bistvene interese socializma, nehala je delovati v korist miru in napredka. Pri tem pa sovjetski tisk sploh ni seznanil svojih bralcev, se pravi sovjetske javnosti in članstva partije, z dejanskimi stališči italijanskih komunistov in njihovih voditeljev. Le-ti pa so ravnali povsem drugače – podobno, kot so ravnali voditelji jugoslovanske partije ob sporu s Stalinom – objavili so vse sovjetske napade na partijo in tudi lastne odgovore nanje. Tako je bilo omogočeno, da so se italijanski komunisti in vsa italijanska javnost seznanili s celotno vsebino sedanjega hudega spora med partijama.

Seveda pa spor ni ostal samo v mejah odnosov med dvema partijama, zajel je širok krog komunističnih in drugih delavskih strank. Zlasti sovjetskemu partijskemu vodstvu je bilo, kot kaže, dosti do tega, da so lastno javnost prepričali o široki podpori drugih partij vsem stališčem sovjetske partije v zvezi s kritikami italijanskih komunistov. Začela se je široko zasnovana kampanja v časopisju vzhodnoevropskih partij, ki so vse izrekale soglasje s stališči partijskega vodstva Sovjetske zveze in obsojale politiko italijanske partije kot škodljivo stvar

socializma, miru in napredka. Posebno zgovoren je bil v tem smislu češkoslovaški, pa tudi bolgarski tisk. Seveda so se tudi poljski voditelji v raznih izjavah izrekli obtoževalno proti stališčem italijanske partije.

Kazalo je, da se bo polemika omejila zgolj na evropski prostor in zajela samo evropske komunistične partije. Tarča vseh napadov je bila predvsem komunistična partija Italije, dosti manj na primer španska partija, četudi je le-ta prav tako nedvoumno obsodila uvedbo vojaške oblasti na Poljskem in sovjetsko vmešavanje v notranje zadeve Poljske.

Zdi pa se, da dobiva sovjetsko-italijanski partijski spor čedalje večje razsežnosti, kajti vanj se tako ali drugače vključujejo tudi neevropske partije iz vrst svetovnega komunističnega gibanja. Pred nedavnim se je na straneh moskovske Pravde oglasil sam generalni sekretar Komunistične partije Združenih držav Amerike Gus Hall. V članku med drugim trdi, da so izjave nekaterih voditeljev italijanske, španske in japonske partije v zvezi z dogodki na Poljskem nedopustne, neodgovorne in lažne. Ostrino svojega napada pa je tudi Gus Hall uperil posebej na italijansko partijo in njenega voditelja Enrica Berlinguerja. Kar zadeva ravnanje poljske partije, Gus Hall meni, da je bilo kar preveč popustljivo do nosilcev kontrarevolucije na Poljskem. Najbolj pa Gus Hall zameri italijanskim komunistom, da so se drznili podceniti in razvrednotiti vse dosežke sistema realnega socializma v Sovjetski zvezi.

Z druge strani sveta – od druge komunistične partije pa so skoraj v istem času prišle povsem nasprotni sodbe, kot jih je izrekel vodja male Komunistične partije Združenih držav. Gre za stališča, ki jih je glede vsebine in bistva spora med sovjetsko in italijansko partijo izpovedalo glasilo Komunistične partije Kitajske. Očitno je, da se je kitajsko partijsko vodstvo kar se da nedvoumno postavilo na stran italijanske partije. Kot neodvisna partija ima italijanska komunistična partija vso pravico izpovedati svoja stališča glede postopkov sovjetske partije, ki so škodljivi za mednarodno komunistično gibanje, pravi glasilo kitajskih komunistov. Na sovjetsko zamero, ki očita italijanskim voditeljem, da se niso pred izrekanjem obsodb posvetovali s sovjetskim partijskim vodstvom, vprašuje kitajsko partijsko glasilo, če so se sovjetski voditelji posvetovali z italijanskim vodstvom, predno so šli z vojaško intervencijo v Afganistan ali še prej na Češkoslovaško.

Vse to dokazuje, kako so sedanja navzkrižja znotraj mednarodnega komunističnega gibanja, ki imajo svoja izhodišča v različnih ocenah poljskih dogodkov, dejansko take narave, da jih gre primerjati z nekdanjim sporom med Titom in Stalinom, pa tudi s svoječasnim razcepom med sovjetsko in kitajsko partijo.

Drago Košmrlj

Kaj pa zdaj?

Mi smo opravili svoje, namreč mi, volilci, ki pač tako mislimo. Ni nas malo. Seveda utegne kdo misliti tudi drugače. Morda se je celo vprašal, ko so bile izvoljene delegatske skupščine (ali je bil tudi sam izvoljen); kaj pa zdaj? Nas ne morijo takšne skrbi. Niti ne premišljujemo, ali so volitve same sebi namen z vsemi tistimi pripravami, ki so trajale menda kar cele mesece – vse tisto evidentiranje, shajanje, seje, bolj ali manj skrivnostno odkrivanje najboljših kandidatov, pregledovanje volilnih imenikov z ugotavljanjem, kdo je še živ itd. Mi smo tudi brez teh skrbi dočakali volitve. Storili smo svojo dolžnost, ki je, menda, tudi naša pravica; prešli smo glasovnice in nekako zvedeli, kdaj in kje bomo volili. Tako, pa smo storili svojo dolžnost in se oddahnili – opravili smo, zdaj pa, upajmo, bo nekaj časa mir! Koga smo volili in izvolili, nas ni niti kdovekaj zanimalo. Pač nismo tako radovedni. Ko smo obkrožali tiste številke na glasovnici, smo mimogrede ošinili bolj ali manj neznan imena kandidatov – kdo bi si jih zapomnil! To je njihova stvar, da so se kandidirali. Nekdo se mora. Niti ne zahtevamo, da bi se nam zahvalili.

Tudi prav, če nas bodo prav ti delegati zdaj gledali zviška kot nezavedne (pravi jo »neosveščene« ali celo »nezaveščene«) občane, »nezgrajene«, apolitične, neaktivne pilpogačice – kaj hočemo! To je pač njihova dolžnost, da so aktivni, »osveščeni«, da govorijo, zborujejo, skrbijo za sklepčnost, prebirajo gradivo za zborovanja, seje, komisije in sploh – to morajo sami najbolje vedeti. Takšni pač smo, da celo mislimo, kako jim je prijetno ustrezno, če se mi, apolitična masa, ne vtikamo v njihovo »funkcioniranje« in da niti preglasno ne godrnjamo, češ, za vse to se moramo zahvaliti našim delegacijam! Tako nas zastopajo, da niti ne vedo, za kaj glasujejo! Nikdar jih ne pokličemo na odgovornost, ne zahtevamo, naj bi jih odpoklicali, ne terjamo, da bi nam poročali, kaj se je pravzaprav godilo v skupščini, za kaj so se potegovali oz. ali so sploh vedeli, za kaj so glasovali. Po vsem tem pač ne moremo tudi mi, volilci brez kakršnekoli kandidature, zameriti delegatom, če se za nas ne zanimajo, saj tega očitno ne zaslužimo. Vse smo jim prepustili kar do prihodnjih volitev in radi priznamo celo to – če si to pač želijo – da smo jim »naložili težko breme«, »odgovorno dolžnost«, »veliko odgovornost« in še nehvaležno funkcijo javnih strelovodov ali ventilov, da se občan, mi, lahko demokratično zanesemo nad nekom, ki bi naj bil kriv vseh križev in težav na tem svetu. Prepustimo jim torej poslej še to skrb: Kaj pa zdaj?

efes

Zakaj naša produktivnost peša

Produktivnost v našem gospodarstvu je na nekaterih področjih tri do štirikrat manjša kot v razvitih zahodnih državah. Ta ugotovitev ni nova. Slišati jo je na vseh koncih in krajih.

Znano je tudi, da so delavci za stroji pri nas dokaž produktivni. Nekateri trdijo, da ponekod ljudje za tekočimi trakovi naredijo celo več kot pa v nekaterih drugih državah, ki jih ponavadi jemljemo kot zgled visoke produktivnosti dela.

Kaj je potem takem narobe? Vzroke bi veljalo najprej iskati v samih organizacijah združenega dela. Začnimo z izostanki z dela. Ponekod so se tako namnožili, da s stroji nima več kdo upravljati. V nekaterih občinah so ugotovili, da včasih ne pride na delo 30 do 40 odstotkov zaposlenih. Nekateri izostanki so upravičeni, številni pa gotovo ne. Toda doslej narejene analize niso kaj prida prispevale k zmanjšanju izostankov. Ukrepati bi bilo treba na druge načine.

Na drugo mesto bi lahko postavili slabo izkoriščenost strojev in naprav. Večina delovnih kolektivov v Jugoslaviji posluje v eni izmeni, kar pomeni, da stroji večidel dneva stojijo in ne prinašajo nobenega dohodka. Če bi uvedli še drugo izmeno, bi povečali ne samo produktivnost, ampak poskrbeli tudi za znatno večji dohodek.

Ta čas stroji v državi stojijo tudi zaradi pomanjkanja surovin in reprodukcijskega materiala. Uvoz je skrčen in vsi tisti, ki so računali predvsem na dobavitelje iz tujine, so ostali praznih rok. Ne gre, da bi zato krivili vse po vrsti, na dlani pa je, da je naše gospodarstvo preveč odvisno od tujine in da se mu to zdaj maščuje.

Produktivnost peša zavoljo zastarele tehnologije. Velikokrat uvozimo že zastarelo licenco in preden novo tehnologijo sploh vpeljemo v proizvodno, možnosti za večjo produktivnost splavajo po vodi. Iztrošene stroje v nekaterih organizacijah pri nas prav zaskrblijoča. Pokazalo se je, da se ponekod vrtili že okrog sedemdesetih odstotkov. V takih razmerah pa na visoko produktivnost ni misliti.

Produktivnost pa je praviloma majhna tudi tam, kjer stroji niso tako zastareli in kjer bi na enoto proizvoda lahko več naredili. Strokovnjaki zatrjujejo, da je poglavitni krivec za to slaba organizacija dela, gre pa tudi za neurejen notranji transport in slab sistem nagrajevanja. Ocenjujejo, da proizvodnega dela večidel še vedno ne vrednotimo ustrezno in da to večjo prizadevnost delavcev močno ovira.

Pri tem pa nikakor ne kaže prezreti, da lahko delavci vplivajo na večjo produktivnost samo z okrog 20 odstotki. Okrog 80 odstotkov porasta je odvisno prav od organizacije dela, tehnoloških rešitev, izkoriščenosti naprav itd., torej od stvari, o katerih smo govorili. Pa seveda tudi od števila inovacij, ki jih je pri nas še vedno malo in od izkorišče-

nosti delovnega časa (menda dnevno delamo samo okrog tri ure in pol). Ne gre torej za to, da naj delavce še bolj priganjamo k delu, ampak da jim kar se da omogočimo učinkovito opravljanje proizvodnih in drugih nalog. Zato pa so odgovorni predvsem organizatorji, tehnologi in drugi vodilni delavci v organizacijah združenega dela.

Vzroki za majhno produktivnost pa ne tičijo le v organizacijah združenega dela, marveč tudi zunaj njih. Govorimo o tako imenovani družbeni produktivnosti oziroma o družbeni režiji, ki je prerasla vse meje. Najprej gre za pretirano administriranje. V teh dneh je bilo objavljeno, da je v samoupravnih interesnih skupnostih na ravni republike zaposlenih že blizu 1300 ljudi. Veliko jih je v republiški upravi, v raznih poslovnih in drugih skupnostih, v družbenopolitičnih organizacijah in drugod. Ljudi, ki delajo v pisarnah, je veliko preveč. Najhuje je to, da se z enakim vprašanjem ukvarjajo v dveh, treh ali celo štirih administracijah, namesto da bi vse delo opravili na enem mestu. K temu upravne in druge službe večkrat prisiljujejo zapleteni postopki, nad katerimi se sicer znašajo tudi ljudje v administracijah, pozabljajo pa, da so prvi poklicani take postopke poenostaviti.

Na produktivnost močno vpliva pogosto in neučinkovito sestankovanje. Seje so praviloma slabo pripravljene, zato trajajo ure in ure. Ker na njih ne sprejemajo učinkovitih sklepov, se morajo znova sestati in tako sestankovanju ni konca. Največkrat se sestanejo kar med delovnim časom. Samoupravni sestanki so tudi del odločanja in jih ni mogoče preprosto ukiniti. Zato pa bi si morali prizadevati, da trajajo le nekaj minut in da potem dogovore, ki so bili na njih sprejeti, v praksi tudi uresničijo.

Večji delež bi morala k povečanju produktivnosti primakniti znanost. Toda ta je danes – razen redkih izjem – z družbenim delom še premalo povezana. Res je, da imamo v državi ničkoliko znanstvenih organizacij, res pa tudi je, da med seboj le redko sodelujejo. »Razdrobljena« znanost pa ne more biti dovolj učinkovita.

Slednjic ne gre prezreti ukrepov gospodarske politike, ki k produktivnosti dela prav tako ne prispevajo kaj prida. Zlasti ne tisti ukrepi, ki so zgolj kratkoročni in ki spodbujajo razraščanje novih administrativnih mest. Takih primerov pa je prav zdaj še kako veliko. Izmišljamo si nove delovne in druge skupine, ustanavljamo komisije, odbore, pa svete. Oblikujemo taka in drugačna telesa, ki naj bi odločala o vseh mogočih zadevah. Tudi o stvareh, o katerih bi morali imeti besedo delavci sami. Vse to pa seveda veliko stane. In ko govorimo o možnostih za povečanje produktivnosti, bi se veljalo zamisliti tudi nad tem.

Darko Marin

Franc Galičič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BOR

Zorko

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANI

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

Svetovni prvaki

Kopici letošnjih uspehov naših smučarjev v mednarodni konkurenci so svoj delež prispevali tudi delavci organov za notranje zadeve. Na tretjem svetovnem smučarskem tekmovanju policij v italijanskem mestu Trento je moštvo naše milice zasedlo prvo mesto. O tem uspehu in športu in telesni kulturi v organih za notranje zadeve smo se pogovarjali z vodjem ekipe Stanetom Leskovskom.

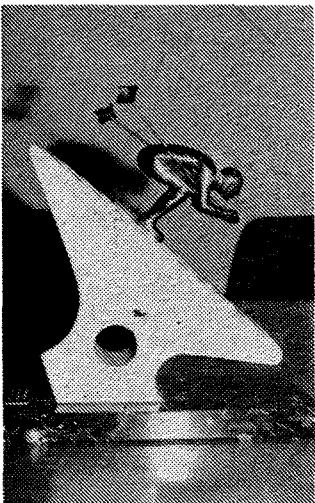
»Prvo mesto v takšni konkurenci je velik uspeh. Nanj pa smo še posebej ponosni, ker smo ga dosegli brez posebnih priprav. Člani naše ekipe se s smučanjem ukvarjajo v prostem času, nekaj pa tudi v rednem programu športnih dejavnosti. Druge ekipe so imele tekmovalce, ki so ali še nastopajo v tekmah mednarodne smučarske zveze in imajo tudi olajšave na delovnih mestih. Tako naj bi se dobro pripravili za to tekmovanje.«

Koliko držav in tekmovalcev pa je nastopalo na prvenstvu?

»Letos so nastopile ekipe policij iz Avstrije, Norveške, ZRN, Švice, Francije, Japonske, Španije, San Marina, Velike Britanije, ZDA, Belgije, Italije, Islandije, Nizozemske, Danske, Avstralije, ekipa Berlina ter seveda naša. V slalomu, veleslalomu in smučarskih tekih pa je nastopilo več kot dvesto tekmovalcev.«

In kdo postane skupni zmagovalce? Ali seštejejo vse rezultate?

»Najprej moram povedati, da gre za dve tekmovanji. Za svetovno prvenstvo štejeta najboljši uvrstitvi dveh tekmovalcev v slalomu in veleslalomu. Hkrati pa poteka

Pokal, ki so ga naši miličniki osvojili na svetovnem smučarskem tekmovanju policij v Trentu

tudi tekmovanje za evropsko prvenstvo, za katero pa štejejo tri najboljšje uvrstitve v veleslalomu. V tem tekmovanju pa smo bili drugi. V smučarskih tekih na petnajst kilometrov so naši trije zasedli

mesta od osmega do štirinajste. Naša štafeta pa je bila peta.«

Kakšno pa je vzdušje na takšnem tekmovanju?

»Enkratno. Organizacija je takšna kot pri vseh drugih velikih športnih tekmovanjih. Ob otvoritvi je mimo hod vseh ekip po mestu. Na glavnem trgu so nas pozdravili tamkajšnji župan ter predstavnika deželne in italijanske vlade. Prav tako je bilo tudi na zaključni prireditvi. Na otvoritvi in zaključku prvenstva morajo nastopiti vse ekipe v službenih uniformah. Naša ekipa je bila deležna precej pozornosti tudi zaradi uniform, ki se dokaj razlikujejo od uniform drugih policij. Zelo iskani so bili tudi naši emblemi in zvezde z naših kap. Čeprav smo jih imeli precej s seboj, smo jih razdali ali zamenjali v nekaj dneh. Ob koncu smo skoraj dajali znake s svojih uniform. Drugo, kar je zanimalo člane ostalih ekip, pa je bilo, če imamo kaj slivovke. Na žalost pa tej njihovi želji nismo mogli ugoditi.«

Ali ste imeli tudi kakšno uradna srečanja, na katerih bi izmenjali izkušnje?

»Takšnih srečanj ni bilo. Imeli pa smo veliko osebnih, saj so drugi tekmovalci prihajali v naše sobe in mi v njihove ter se pogovarjali o našem delu. Precej tekmovalcev smo poznali že s

prejšnjih prvenstev in se z njimi prav dobro razumemo.«

So nastopale tudi ženske?

»To prvenstvo je hkrati tudi prvenstvo italijanskih policij in tam so nastopale ženske. V krogih organizatorjev pa se je nekaj tudi slišalo, naj bi na prihodnjih svetovnih in evropskih prvenstvih nastopale tudi ženske.«

Kakšno pa je bilo vzdušje ob samih tekmovalnih prigorah?

»Mislim, da bodo moje besede potrdili naši športniki, ki so kdaj nastopali v tujini. Na vseh tekmah se je ob progi zbralo veliko naših ljudi, ki so na delu v tujini. Bučno so navijali za naše tekmovalce in jih vzpodbujali. Prav tako je bilo ob koncu, ko smo prejeli pokale. Pravzaprav smo imeli občutek, da smo doma. Zanimivo je, da so nekateri prišli na to tekmovanje celo iz Švice in Avstrije. Člani ekipe smo bili zelo veseli naših navijačev, oddolžili pa smo se jim z dobri rezultati.«

Ob koncu še povejmo, da so našo ekipo na svetovnem prvenstvu policij sestavljali Vanja Bregar (UNZ Ljubljana - mesto), Igor Potočnik (PM Jesenice), Andrej Kolenc (OM Kranjska gora), Vladimir Zehelj in Tone Koščak (oba ZEM). O telesni kulturi in športu v organih za notranje zadeve pa kdaj drugič.

Bojan Kuntarič

Dejavnosti ZRVS v občini Nova Gorica

Na programski volilni konferenci krajevne organizacije Zveze rezervnih vojaških starešin Rožna dolina so sprejeli poslovnik konference, nova pravila, program dela za leto 1982, poročilo predsednika Rudija Perozija o delu v preteklih štirih letih in poročilo odbora za kontrolo materialno-finančnega poslovanja.

Vsako leto do konca junija so v tej mandatni dobi izvedli orientacijsko-taktične pohoode, v katere so vključili tudi vprašanja v zvezi z bojem na začasno zasedenem ozemlju, o zračnem desantu in protidesantnem boju, blokiranju in uničenju diverzantskih in terorističnih skupin sovražnika, o družbeni samozaščiti in delovanju v sovražniškem zaledju, da so lahko torej preverili znanje, pridobljeno na predavanjih. V sklopu izvajanja teh pohoov so opravili izpite iz poznavanja vojaške teorije, reševanja taktične naloge, topografije in streljanja iz pehotnega orožja.

Ena najpomembnejših dejavnosti rezervnih starešin je delo z mladino. Mlade seznanjajo s konceptom splošne ljudske obrambe, s konkretnimi oblikami boja ter z življenjem in delom v JLA, vojaških šolah in akademijah, s čimer ustvarjajo ugodna tla za večje vključevanje mladih v vojaške poklice.

Skupaj z mladino so organizirali priprave in udeležbo na občinskem orientacijsko-taktičnem tekmovanju, ki ga prirejajo v počastitev novo-

goriškega občinskega praznika. Zdaj teče akcija predlaganja nabornikov za specialne enote JLA. Prav tako si prizadevajo, da bi mladinska organizacija v krajevni skupnosti prevzela nalogo kadrovanja mladincev za vojaške poklice.

Organizacija ZRVS Rožna dolina ima okoli 50 članov, med njimi je 17 rezervnih starešin, ki so člani ZK. Pred leti so ustanovili aktiv ZK, ki si prizadeva zlasti pri vključevanju rezervnih vojaških starešin v lastne priprave in priprave prebivalstva za splošni ljudski odpor, v samozaščito na delovnem mestu in v kraju bivanja. Prav tako si prizadevajo za idejno-politično enotnost, za moralni lik in ugled vsakega člana ZRVS, za tovariške odnose, za pravilno kadrovanje in nagrajevanje in ne nazadnje za pravilno nagrajevanje prizadevnih rezervnih vojaških starešin.

V teh dneh so pregledali dosežke in se pogovorili o prihodnjih nalogah ter izvolili nova vodstva v krajevnih organizacijah ZRVS: Matevž Velušček, Sergej Mašera, Jože Srebrnič, Jože Lemut, Darko Marušič, Ivan Turšič in Pinko Tomažič - vse iz Nove Gorice, Kojsko, Dornberk, Dobrovo, Prvačina, Kromberk, Vrtojba, Šempas, Branik, Šempeter, Kostanjevica, Bukovica in Miren. V Grgarju, Desklah, Kanalu, Biljah in Solkanu so to pomembno nalogo izvedli z večdnovno zamudo.

Mile Gojković

Vpliv pisane besede

Založniška in informativna dejavnost je v JLA zelo bogata in razvejana. Občani v uniformi so nasploh med najbolj obveščeni v naši družbi.

Iz bogate armadne založniške dejavnosti je bilo bralcem v uniformah od druge svetovne vojne dalje na voljo 15 tisoč različnih knjig v skupni nakladi več kot 150 milijonov izvodov. Za primerjavo naj navedemo, da je samo lani vojaško-založniški zavod izdal več kot sto novih knjig z naklado 750 tisoč izvodov, vojaško-zgodovinski inštitut pa je doslej izdal 168 knjig-zbornikov in dokumentov iz našega narodnoosvobodilnega boja.

Bralcem iz JLA sta namenjena tudi dva tednika, »Front« in »Narodna armija«, prvi v nakladi nekaj več kot 60 tisoč izvodov in drugi v sto tisoč primerkih. K temu moramo dodati še osem štirinajstdnevnikov, ki jih izdajajo armadna območja, njihova naklada pa je med osem in 15 tisoč izvodov. Tak časopis je tudi v ljubljanskem armadnem območju, ki ga vojak poznajo kot »Naša vojska«. Redno izhaja tudi 12 časopisov, ki zadevajo različna področja armadnega življenja. Ti časopisi izhajajo v vseh jezikih narodov in narodnosti Jugoslavije. Skratka, vsak teden pride v roke bralcem v armadi skoraj 200 tisoč izvodov časopisov in revij.

Poleg armadnih glasil pripadniki JLA redno berejo v jezikih narodov in narodnosti 40 tednikov in 19 dnevnih

kov. Če gre zaupati statističnim podatkom, potem dnevne bere polovica vojaškega sestava in vsi starešine, tedni pa prebira kakšnih 40 odstotkov mladincev v uniformah. Nekateri med bivačji v JLA prvič okusijo zadovoljstvo in nujno po vsakodnevem obveščanju s časopisu in si tako pridobivajo dragocene navade tudi za jutri, ko bodo zapustili vojašnice. To je vsekakor razumljivo, saj neobveščen človek le težko enakovredno sodeluje pri odločanju o najrazličnejših zadevah s področja življenja in dela.

Želja založnikov je, da njihovo besedo o obrambi države slišijo čim dlje. Smisel obveščanja je tudi strnjenje vrst, krepitev morale in bojne pripravljenosti. Obenem pa se s tovrstno dejavnostjo ne krepki samo že omenjeno, marveč tudi odločenost vse naše družbe za zaščito pridobitev oborožene revolucije in življenjskih vrednot, ki jih gradimo iz dneva v dan.

Vzporedno s tokovi obrambnih priprav, ki so že zdavnaj segli čez obzidja vojašnic, narašča založniška dejavnost o obrambi in družbeni samozaščiti tudi zunaj armade. Naša javnost še nikoli doslej ni bila tako dobro obveščena o dogajanjih v oboroženih silah in o dosežkih zasnove splošnega ljudskega odpora in družbene

samozaščite kot prav v zadnjem času. Dandanes je celo zelo težko objaviti množico prispevkov, kar je svojevrsten dokaz, da sta obramba in samozaščita podružbljeni kategoriji, čeprav možnosti, ki jih dajejo posamezni mediji, še zdaleč niso v celoti izkoriščene. Očiten primer je televizija. V državi je prijavljenih kakih 4 in pol milijona televizorjev, kar daje neslutene možnosti za izobraževanje občanov z obširnimi programi o obrambi in samozaščiti. No, nekaj takih zgledov je že bilo.

Bilo bi seveda napak slepiti se s številom prispevkov. Ukvarjati se s pisanjem je,

ne da bi to posebej poudarjali, odgovorna naloga. Ta dejavnost je kot vse druge oblike človekove ustvarjalnosti izpostavljena mnenju in sodbi javnosti. Od tega mnenja pa je v največji meri odvisna usoda časopisa, knjige...

Nekatere izdaje, kot so »Titovo vojno delo«, »Vojaške enciklopedije«, »SLO-strategija miru« in druge, se uvrščajo med izredne dosežke, ki so zbudili veliko zanimanje bralcem tudi zunaj naših meja. So pa tudi knjige, ki ne nudijo drugega kot nestrokovnosti, suhoparnosti ali preobremenjenosti z zgodovinskimi podatki.

Filip Šemrl

Učencem približati...

Predstavniki sekretariata za ljudsko obrambo, teritorialne obrambe, mladinske organizacije, socialistične zveze vojakov vojašnice Slave Klavora iz Maribora ter pripadniki milice so v občini Lenart obiskali vse osnovne šole. Učencem so prikazali orožje, tehniko zvez ter jim predstavili tudi posamezne vojaške poklice in šole. Tako so si učenci lahko ne le ogledali, ampak tudi »potipali« in se seznanili z različnimi vrstami orožja, teleprinterji, raketami, minami in fotografijami.

Tako nazorna predstavitev orožja, tehnike in vojaških poklicev je prav gotovo zelo vzpodbudna, saj je marsikomu od bodočih pripadnikov JLA razpršila strah pred uporabo posamezne vrste orožja in tudi negotovost, da po končanem vojaškem šolanju ni zaposlitev. Učenci si kaj takega tudi v drugih občinah še kako želijo. Temu bo seveda treba prisluhniti, saj je to v bistvu neizkoriščena možnost za pridobivanje učencev za vojaške šole in njihove poklice.

Drago Miklavc

S seje komisije za SLO in DS

Mobilizirati vse občane

V Ljubljani je bila v ponedeljek, 15. marca, devetnajsta seja komisije za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri RO ZZB NOV Slovenije. Seje so se poleg članov udeležili tudi gostje iz nekaterih slovenskih občin in predstavnik RK SZDL.

V razpravi so največ pozornosti namenili programu dela komisije v letošnjem letu in ga soglasno sprejeli. Nekateri člani so sicer poudarili, da so program dela sprejeli nekoliko pozno, saj bi moral služiti kot osnova komisijam za SLO in DS pri občinskih odborih ZB. Drugi pa so poudarili, da je program že leta enak da se spreminjajo samo poudarki posameznim stvarim ter da so po občinah program dela sprejeli nekoliko pozno, saj bi moral služiti kot osnova komisijam za SLO in DS pri občinskih odborih ZB. Drugi pa so poudarili, da je program že leta enak da se spreminjajo samo poudarki posameznim stvarim ter da so po občinah programe že sprejeli. Potrdili so jih tudi koordinacijski odbori pri SZDL. Člani komisije so tudi predstavili svoje zamisli o izvajanju programa dela, še posebej o načinu in metodi dela.

Prav tako so obravnavali izhodišča za sodelovanje borcev v akcijah NNPP. Opozorili so na pomanjkljivosti pri izobraževanju članov narodne zaščite. Predlagali so, naj bi za območje naše republike sestavili kratek in enoten program izobraževanja. Opozorili so tudi, da slabo delajo krajevne, ulične in hišne enote civilne zaščite. Vendar pa to ni posledica pomanjkanja želje za delom, ampak neustreznega dela štabov.

Zatem pa je Boris Battelino seznanil člane z delom komisije za SLO in DS pri posebni družbenopolitični skupnosti Maribor. Največ pozornosti je namenil seminarju, ki so ga pripravili za borce v Pekrah. V sedmih dneh se ga je udeležilo več kot osemsto borcev, ki so z velikim zanimanjem spremljali predavanja in si ogledali sodobno orožje. Letos pa bodo za borce pripravili tudi streljanje s polavtomatsko puško.

Slavko Staroverski pa je govoril o sodelovanju borcev z osnovnimi in srednjimi šolami na Gorenjskem.

B. K.

Novi Loški razgledi

Muzejsko društvo v Škofji Loki je letos izdalo že osemdvajseti letnik Loških razgledov, ki redno izhajajo že od leta 1954 sem. Tokratni Loški razgledi so posvečeni štiridesetletnici vstaje slovenskega ljudstva, pri čemer je narodnoosvobodilnemu boju izmed 376 strani celotnega obsega namenjenih kar 142 strani.

V poglavju o narodnoosvobodilnem boju je sesterstvo pripevkov.

Narodni heroj Maks Krmelj-Matija opisuje v prispevku z naslovom »Lažje bi gledal smrt kot to strašilo« svoje bogate spomine na leto 1941. Obravnava življenje in dogodke v Poljanski dolini od okupacije do dražgoške bitke. Maks Krmelj je ena izmed še redkih živčih prič dogodkov, kot so formiranje partijske organizacije v dolini, posvetovanja komunistov iz Selške in Poljanske doline ter Škofje Loke na Lenartu in v sami Škofji Loki, zaprisega Poljanske čete in drugi dogodki na pragu decembrske vstaje in Poljanski dolini. Hkrati je tudi še edini živeči udeleženec posvetovanja pri Kocjanovih v Bukovščici, kjer so v prvih dneh decembra 1941 sprejeli smernice za vstajo. Ob koncu svojega sestavka opisuje prihod gorenjskega (Cankarjevega) bataljona v Poljansko dolino, veliko zmago v Rovtu ter začetek poljanske vstaje.

Anton Peternel-Igor je prispeval članek o Poljanskem bataljonu in akcijah Poljanske čete v letu 1942. V njem

Naslovna stran Loških razgledov. Izrez freske na spomeniku poljanski vstaji v Poljanah, delo slikarja Iveta Šubica.

spremlja partizanske skupine po boju v Dražgošah vse do formiranja Poljanskega bataljona (kot 2. bataljona I. grupe odredov). Opisani so komandni kader vseh čet tega bataljona (Selške, Loške in Poljanske), našteje so vse njegove akcije, še posebej natančen pa je popis akcij Poljanske čete (katere borec je Peternel bil) v letu 1942. Avtor živo opisuje tudi pohod II. grupe odredov na škofjeloško področje ter njeno sodelovanje z gorenjskimi partizani. V sestavku obravnava sovražnikove na-

pade na borce te štajerske grupe, predvsem ofenzivo na Blegoš v začetku avgusta 1942.

Janko Mrovlje-Marko v sestavku z naslovom »Poveljniki in politkomisarji Poljanskega bataljona« s svojo že znano natančnostjo popisuje ves komandni kader te enote.

Vso pozornost med temi prispevki pritegne zapis Svetka Kobala-Florjana »Miloš Zihler – umetnik, humanist in borec« (1. del), kjer na osnovi dokumentov in ustnih virov obravnava loškega

rojaka Miloša Zihlerja in v zvezi z njim razvoj tiskarn na Škofjeloškem. Sam avtor pravi o namenu svojega dela tole: »Do sedaj objavljeni prispevki so se nanašali na delo Miloša Zihlerja izključno na področju Škofje Loke, moj namen pa je bil, da obdelam njegovo celotno življenjsko pot, čeprav težišče obdelave vendarle ostaja na tistem delu njegove poti, ki je povezana s Škofjo Loko in njeno okolico. Drugi moj namen je bil, da ne raziščem samo suhih dejstev o njegovem delu, temveč da ga predstavim tudi kot človeka, borca in umetnika. In moj tretji namen je bil, da orišem širša dogajanja med NOB, ki so neposredno ali posredno povezana z Milošem Zihlerom, pa se nanašajo na dogajanja v Škofji Loki in še niso dovolj raziskana oziroma obdelana.«

Na ta sestavek se vsebinsko veže tudi povzetek celotnega delovanja partizanskega tiskarstva na Škofjeloškem, kot ga v Loških razgledih podajata Vinko Demšar in Adolf Arigler-Bodin.

Na svoj račun bodo prišli tudi borci, ki se zanimajo za starejšo zgodovino ter etnološke in umetnostnozgodovinske znamenitosti na Loškem. Njim so namenjeni prispevki v poglavjih Razgledi, Zapiski in spomini, Leposlovje ter Poročila in gradivo.

Osemdvajseti Loški razgledi so izšli v 1600 izvodih. Uredil jih je dr. France Leben.

Franc Podnar

Razstava v ljubljanskih Arkadah

Tapiserija v Sloveniji

V razstavišču Arkade je že dober mesec na ogled kulturnozgodovinska razstava »Tapiserija v Sloveniji«. Razstava obsega štirideset tapiserij od 17. stoletja do danes in želi pokazati predvsem tiste stvaritve, ki so po svojem osnovnem namenu in po tehniki izdelave – tapiserije v prvotnem pomenu besede. Na Slovenijo jih veže raba ali dejstvo, da so nastale pri nas, in nas tako opozarjajo na delež Slovenije v tej panogi uporabne umetnosti.

Nizozemska figuralna tapiserija »Odisej ponuja Polifemu pijačo« iz začetka 17. stoletja in nizozemska verdura (gozdna krajina) iz 17. stoletja (iz zbirke Pokrajinskega muzeja v Ptuj ter narodnega muzeja) predstavljata obdobje, ko so na Slovenskem tapiserije sicer uporabljali, ne pa tudi izdelovali. Kot prvo delavnico, ki je na slovenskem tkala tapiserije, predstavlja razstava Kranjski zavod za umetniško tkanje v Ljubljani (1898–1909). Zavod je bil sicer ustanovljen kot učna ustanova, a se je že v prvem letu delovanja preusmeril izključno na proizvodnjo. Tkali so po osnutkih arhitektov, slikarjev in amaterjev. Stenske preproge, blazine in pregrinjala so po namembnosti, izvedbi in motiviki primerki umetniškega tkanja, ki je ob prelomnici stoletij doživljalo svoj prehod in razcvet.

Kot primer sodobne manufakturne izdelave je predstavljen izbor šestih tapisér iz ročne tkalnice Dekorativne v Ljubljani. Stkane so po slikah, grafikah in modelih sodobnih slovenskih likovnih umetnikov različnih smeri in generacij: Hermana Gvardjančiča, Franceta Slane, Silvestra Komela, Bogdana Borčiča, Jožeta Spacala in Janeza Bernika. Uvrščajo se v smer sodobne tapiserije, ki si za predloge izbira priznana dela sodobnega slikarstva ter si z uporabo različnih tehnik tkanja prizadeva za njihov ustrezen prevod v tapiserijo kot samosvojo vrsto likovne umetnosti.

Razstavo sklene predstavitev individualne ustvarjalnosti s štirimi stvaritvami likovnice Cvetke Miloš-Radanovičeve iz Brežic. Tapiserije tke po lastnih osnutkih in je tako avtorica celotne stvaritve. Poleg klasične tehnike tkanja tapiserij je zanjo značilna tehnika dvojnega prepleta, ki si jo je izoblikovala v letih med 1976 do 1978.

Razstavo spremlja katalog, ki obsega – med drugim – študijo o tehniki tkanja, o zgodovini tapiserije v Evropi ter o rabi in izdelovanju tapiserij na Slovenskem.

Dr. Peter Petru

Jesensko-pomladanska bera

O treh knjigah, ki so nam jih predstavili na minuli tiskovni konferenci založbe Borec, smo v našem časopisu že pisali: o zborniku Dachau, ki ga je spodbudila in zanj gradivo zbrala komisija za bivše zapornike, internirance in izgnance pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije ter uredil osemčlanski uredniški odbor, o Janusza Piekaliewicza Dolgi roki Izraela (recenzijo v TV-15 je zapisal prevajalec Slavko Kumer) ter o romanu ljubezni in vojne Živi in pomni avtorja Valentina Razputina (v prevodu Cirila Stanija).

Tokrat so nam poleg omenjenih knjig predstavili tudi drugi del, drugo knjigo Rudolfa Hribernika – Svaruna Opredelitev. O njej je uvodoma spregovoril pisatelj Tone Svetina in opozoril, da tovrstno pisanje pri naših literarnih kritikih ne doživlja ustreznega priznanja, čeravno je prav literatura o vojni, ki jo pišejo in zapisujejo udeleženci narodnoosvobodilnega boja, osnova, na podlagi katere bo omogočeno kasnejšim raziskovalcem iz večje razdalje ustvariti si še bolj popolno podobo našega NOB. Svetina je poudaril, da je v knjigi Opredelitev najti dragocene izkušnje, zanimive in uporabne tudi v današnjem času.

Avtor je o osnovnih nagibih, ki so ga privedli do pisanja tega obsežnega dela (ki se mu bo pridružila še tretja in morda četrt knjiga), dejal, da so se mu kljub prehojeni partizanski poti v NOB in dolgoletnemu poklicnemu vojaštvu po vojni šele v enajstletnem delu ob pisanju Opredelitve razgrnile razsežnosti partizanskega vojskovanja v popolnejši podobi. To ni poskus literarnega zapisa lastnih vojnih spominov, ampak poskus v čim bolj zgoščeni obliki zapisati vse o sočasnih vojaških partizanskih akcijah in premikih v slovenskem prostoru. Seveda pa bi vojaški element obvisel v zraku, ko ga ne bi Rudolf Hribernik povezoval z vsem tistim, kar je omogočalo obstoj partizanske vojske. Avtorja je ob dolgoletnem odgovornem delu na področju SLO in družbene samozastite predvsem vodila misel o sporočilnosti in koristnih naukih, ki bi jih lahko prepoznali ob razgrnjeni podobi bojevanja partizanske vojske na slovenskem ozemlju.

Precej zajetna knjiga avtorjev Slavice Pavlič in Viktorja Smoleja Partizansko šolstvo na Slovenskem je delo, ki je brez dvoma zapolnilo še eno precejšnjo vrzel v pisani besedi o številnih dejavnostih našega narodnoosvobodilnega boja. Kakor sta na tiskovni konferenci povedala avtorja, je bilo o partizanskem šolstvu že več krajših zapisov po številnih revijah in časopisih, vendar pa je knjiga, ki je izšla pri založbi Borec, prvi poskus celovitega prikaza šolske dejavnosti na Slovenskem med NOB, tega, v bojujoči se Evropi, na okupiranem ozemlju edinstvenega pojava.

B. Ž. J.

Piše Jaka Slokan 3

Listi za slovenski zbornik

Ječar ga je ocenil kot »ponižnega« in »boječega«, zato mu je zaupal cepljenje drv v drvarnici oziroma na dvorišču ter ga zadolžil za raznašanje kurjave po pisarnah. Janko Meden je bil »vitek mlad fant visoke postave«. V skromnem površniku in (v zaporu) brez temnih očal je bil videti »pošten«. Delal je vtis, da »je z njim vse v redu«. Toda glejte si ga, kljukca! Ko je bil ječar s hrbotom obrnjen proti Medenu, da mu je kazal, kako je treba v peči pravilno kuriti, je kljukeč brz skočil k vratom in skoznje – ter jih za seboj zaklenil. Se preden so »prebivalci« loških zaporov zaslišali ječarjeve klice na pomoč, jo je Janko Meden popihal skozi vhodna vrata na dvorišče in kot brzonožni srnjak izginil v bližnjem gozdu. Kot preganjan Slovenec si je najprej poiskal kolo, se z njim pripeljal na Vrhniko in se odondod podvilal k »našim« v bližnjih gozdovih – s kratko in jedrnato prošnjo: »Peljite me k Dakiju!« Vendar ime »Daki« vseh sumničenj o neznancu Medenu le ni izničilo. Prvi »ta pravi oearji« so ga, domala otrpli od strahu, kot »varovanca« pod oboroženim spremstvom pripeljali k Dakiju, ki je vse navzoče glasno nasmejan presenetil z bodico: »Aha, Jokl, pa so te le dobili!«

Ponavljam, da gre za skromno epizodico, ki pa je v vsej svoji enostavnosti vendarle resnična: sam in golo rok, toda od rojstva nabrit in hiter, je brez orožja in brez slehernih »skupinskih« priprav marca 1942 zbežal iz zapora – France Popit-Jokl. Mnogi izmed slovenskih rodoljubov, ki so neznancu zgolj po prirojenem instinktu pri pobegu na kakršenkoli način pomagali, so se še leta po končani narodnoosvobodilni vojni trkali po prsih, češ da so v njem prepoznali Toneta Tomšiča, slavnega in – žal – tragičnega narodnega heroja, ustreljenega že v maju leta 1942.

Ob 40. obletnici vstaje je obujanje spomina na tak razplet – brez kančka pridržkov – veselo, vznemirljivo in prijetno.

Med značilnosti »Notranjskih listov« sodi tudi njihova odmevnost, kakršne ni domala pri nobenem drugem slovenskem zborniku po NOB. O odmevih na prvi zbornik, torej »Notranjske liste I« iz leta 1977, poročajo »Notranjski listi II« na straneh 353-360. Ti odmevi so večidel ugodni, vendar urejevalci prihodnjih »Notranjskih listov« tudi kritičnih (strokovno-znanstvenih) in polemičnih pripomb ne bi smeli zgolj »evidentirati«,

pač pa bi jih morali upoštevati. Pa še to: izrečenih je bilo kdove koliko raznovrstnih ocen, toda avtorji se niso trudili tudi za njihovo objavo v sredstvih obveščanja! Na to opozarjam, ker sem bil priča takih ustnih ocen tako po izidu prvih kot tudi po izidu drugih »Notranjskih listov« (1977 in 1981). A nanje kajpak javno ni mogoče reagirati.

Čeprav »Notranjski listi II« tehnično niso razdeljeni v kakršnekoli oddelke, kaže prvih osem »poglavij« vendarle ocenjevati ločeno, saj je njihova vsebina posvečena izrazito »štirideseti obletnici vstaje slovenskega naroda«, medtem ko se avtorji naslednjih prispevkov ubadajo s tematiko »Notranjska od danes nazaj v »davnino«, in to iz najrazličnejših zornih kotov, pač tako, kot so si svojo »pokrajinsko kroniko« zamislili že med narodnoosvobodilnim bojem – leta 1944. Pri tej zamisli torej vztrajajo že domala štiri desetletja. Tudi to je zgledna značilnost »Notranjskih listov«.

Naštevam:

»Geografska podoba Cerkljske doline in njene okolice« (dr. Peter Habič)

»Cerkljska in okolica v davnini« (Matilda Urleb)

»Pomen ljudskega smučanja na Bloški planoti« (Marjan Jelčnik)

»Izseljevanje iz Notranjske v obdobju od srede 19. stoletja do danes« (Matjaž Klemenčič)

»Podružnice Družbe Sv. Cirila in Metoda v sodnih okrajih Logatec in Lož do propada Avstro-Ogrske« (mag. Andrej Vovko)

»Neodvisna kmetjska stranka in njen volilni boj leta 1907 na Notranjskem« (Vladimir Čeligoj)

»Nastanek in razvoj Društva kmetijskih fantov in deklet na osrednjem Notranjskem« (Lojze Ule)

»Osip Šest« (Tone Kebe)

»Obraznik iz Dolenje vasi« (dr. Stane Mikuz)

»Zadnji lastniki gradiča Koča vas in njihov družinski arhiv« (mag. Stane Granda)

»Pesnik med loškimi ostrnicami« (dr. Joža Mahnič)

»Troje srečanj z Župančičem« (Marička Znidaršič)

(Nadaljevanje prihodnjic)

Srečanje s poljskim pesnikom, slikarjem in umetnostnim kritikom Wiesławom Rusteckim Težki dnevi za poljske umetnike

»Živimo težko, a zanesljivo,« se je nedavno po daljšem molku oglašil bard poljske poezije, slikar in umetnostni kritik Wiesław Rustecky. To je bilo razumeti kot neposreden namig na težko zagatno situacijo na Poljskem, ki jo je prineslo vojno stanje in ki kljub nekaterim kozmetičnim izboljšavam poljske vlade traja vse do današnjih dni.

Seveda pa se do tega spoznanja Wiesław Rustecky ni dokopal šele v teh marčevskih dneh. To je slutil že dolgo pred glavno krizo in o tem je prizadeto razglabljal že tudi malo pred koncem lanskega leta, ko sem ga obiskal na njegovem domu v Varšavi.

»Lepo je, da si se namenil obiskat naš Titanic«, me je tedaj v šali pozdravil Rustecky. »Le bojim se, da se tale naš še hitreje potaplja kakor tisti pred sedemdesetimi leti. Orkester na gugajočih se stolih nam že igra marche funèbre.«

»Sicer pa se bo treba tudi s tem počasi sprijazniti,« je Rustecky tedaj s kančkom fatalizma nadalje razpental svoje misli, »saj nam drugega tako ali tako ne preostane. Da bi bežal ven, nima smisla. Sem pa že raje tu s svojo usodo. Sicer pa, ali ni že nekdo nekeje zapisal: kakor ne more zapustiti človeka, ko je bolan, tako tudi ne moreš zapustiti domovine, ko je bolna.«

Živi spomini na Jugoslavijo

Wiesławovo stanovanje je že na prvi pogled pričalo o njegovi vsestranskosti. Polstene so bile same knjige, vedel domača in tuja poezija in proza, vmes pa olja in akvareli, ki jih je večino naslikal sam. Med temi se je ponujala tudi panorama Bleda, pa Bohinja in še nekaterih drugih slovenskih krajev, ki jih je naslikal med svojim obiskom v Sloveniji.

»Krajina mi je kljub vsem mogočim umetniškim strujam, ki smo jim priča dandanes, še vedno nekako najbližja,« je Wiesław Rustecky tedaj za hip odvrnil aktualno politično temo. »Seveda pa ne gledam nanjo le enostransko, skozi realistično formo in barve, ampak dajem pri tem prednost čustveni poanti. Eno samo pokrajino včasih slikam tudi po večkrat, a jo vsakič vidim drugače. Tudi Cézanne je, denimo, večkrat slikal planino Arela ali pa morje pri L'Estaque, a ju je vsakokrat videl drugače. Tu gre seveda za različno čustveno doživetje objekta. Mislim, da imate tudi pri vas v Sloveniji še vse polno neizčrpanih naravnih lepote. Neizčrpanih v slikarskem smislu, seveda. Treba bi jih bilo le odkriti. To pa na tako majhnem koščku zemlje, kot je Slovenija, ne bi bilo tako težko.«

Rusteckemu je zelo blizu tudi Črna gora. O tem zgovorno pričajo tudi njegove zbirke klasične in sodobne črnogorske poezije, pa pejsaži Lovčena in Cetinja in

ogromen portret Njegoša, ki krasí njegovo sobo. Del teh umetniških stvaritev, kakor tudi pejsažev iz Slovenije, je v počastitev jugoslovanskega dneva republike razstavil v Klubu mednarodnega tiska v Varšavi.

Umetnost v krizi

Wiesław Rustecky je sicer kot umetnostni kritik delal pri kulturno-umetniškem mesečniku Barwy. Po uvedbi vojnega stanja so tudi ta časopis, tako kot večino drugih, začasno ukinitili, njegove redno zaposlene sodelavce pa poslali na »dopust«. Ukrep je imel toliko večjo težo, ker je bila večina uredništva v vrstah Solidarnosti.

»Sam sem pripravljen na vse,« je že pred tem fatalistično razmišljal Rustecky. »Do zdaj sem že trikrat izgubil službo novinarka, vsakič seve zavoljo svojega naprednega mišljenja. V pomoč mi niso bile niti nekatere navidezno ugodne okoliščine (oče je bil minister za komunikacije, žena pa dela v cenzuri knjig in časopisov). Toda obupati tudi tokrat še ne mislim. Tem manj, ker imam še vse polno neuresničenih literarnih in slikarskih zamisli.«

Podobne misli kot Rustecky so minulo zimo bržčas trle še nekateri drugi poljskega umetnika. Bržčas je o podobnih tegobah razmišljal tudi Włodzimierz Borunski, angažirani sodobni poljski pesnik, pa publicist Henrik Leopold Kalinowski in slikar Duda Grac in Katowice, čigar razstava v Szczecinu malo pred novim letom je bila deležna tolikšnega obiska kot najbolj zanimiva nogometna tekma. Kako tudi ne, ko pa je bilo v njegovih delih »toliko ironične ostrine na rovaš vladajoče partije kot v vseh resolucijah Solidarnosti skupaj,« kot je poredila neka obiskovalka razstave. Bržčas malce pretirana izjava, toda pogled na zavajenega dedca s cigaro v ustih (ki naj bi predstavljal oblast), mesnatega primasa v škofovski kuti (ta naj bi posebej ljal cerkev) in zmrvljeno telo suhljatega možica (delavski razred) je res povedal marsikaj. Ni kaj, nekakšen sodobni poljski Jan Steen s kar najbolj aktualnim socialno-političnim sporočilom, so se tudi meni kar sam od sebe motale po glavi primerjave ob pogledu na ta platna.

A če že kdo, potem bi v znak protesta lahko vstali tudi mladi poljski pesniki, ki so se zaman veselili novega pesniškega natečaja »Grodziska śnieżka 82.« Le-ta je med drugim obljubljal tudi lepe denarne nagrade. A ne samo ti mladi nasledniki Mickiewicza, ves poljski narod je občutil in še čuti brežne vojne stanja. A četudi njegova ostrina počasi popušča in ga bodo nemara – kot napovedujejo – celo ukinitili, bo to kljub temu med ljudstvom pustilo globoke sledove. In tedaj bo to, kot bi nemara vnovič zapisal Adam Mickiewicz, »le še ne praznik mrtvih.«

Branko Vrhovec

Slavko Kumer

Beri in pomni!

Knjiga, o kateri bo govor, je izšla šele pred kratkim pri založbi Borec, pa vendar je to bilo dovolj časa, da so jo nekateri že pred mano prebrali in me nanjo opozorili s takšnimi besedami, s kakršnimi zadovoljen čitatelj pač izraža svoje navdušenje nad tistim neotipljivim nekaj, ki ga je branje v njem zapustilo: »Citaj, napeto, izvrstno branje, ne bo ti žal, jaz sam sem knjigo prebral na dušek, za trenutek se ob njej nisem dolgočasil, pravzaprav je njena edina napaka v tem, da bi človek želel njeno nadaljevanje, pa je nekako razočaran, ker ga na žalost ni!« Bo menda kar res, da je ustna, čustveno obarvana pohvala za na trg vrženo knjigo najboljše propaganda. Zase lahko potrdim, da se ti navdušenci, ki so me hoteli zapeljati k branju nečesa, kar je njih same zadovoljilo in notranje obogatilo, v svoji sodbi niso zmotili.

Osebnostno moram priznati, da mi knjige novejših ruskih avtorjev pridejo v roke redkeje kot drugih tujih avtorjev. Morda je to slučaj, bi pa dejal, da k temu izboru nemalo pripomore predsodek, ki smo ga dolga leta gojili do po nakladah orjaške, po književni vrednosti pa dokaj borne, v ledeno mrzlem ždanovskem tušu oprane literature, saj je v zmrazili potemnelo in skrepenevalo tudi najbolj razgorelo življenjsko sonce. O tem mrzlem, žarstrasti in tajne življenja uničujočem tušu pa v obravnavani knjigi ni nobenega sledu. Tu je sonce še vedno sonce, včasih jarko do požiga kože, včasih zakrito od hudourni pretečih oblakov, tu je gozd še vedno smolast, reke še vedno prenašajo čolne hrepenišev src in trupla samomorilcev, strupeno hladni sibirski veter ni trpečim nobena pesem uspavanka. Zares, iz te knjige v nas zadnja življenje z velikimi pljuči! V besedilu ne najdeš nobenih ostružkov, ki bi nas spominjali na dleta inženirjev duš, ki bi avtorjevo pero vodili po tujih zasnovah, nobenih ideoloških preključ ali kot las tankih marionetnih žic,

po katerih bi se njegove upodobitve s čredno topoglavostjo vzpenjale v stalinsko zakoličeni socialistični raj.

Tu vidimo sam človeka, ne tistega z veliko rdečo začetonico, ampak človeka v stiski, človeka z dušo in srcem, zavezanega človeku, pa vendar bežečega in skrivajočega se pred ljudmi, ker je storil dejanje, za katerega v danem položaju od njih ne more pričakovati milosti. Vojna je! Njegovi tovariši se bojujejo na življenje in smrt, on pa jih je zapustil, preprosto povedano dezertiral. Res da zavoljo ljubezni, res da zaradi omamnega uroka in magnetnega vleka svoje rodne vasi. Vedeti moramo, da sovjetski vojaki za razliko od fašističnih in zavezniški praktično niso bili deležni dopusta. Po eni strani je to narekovala vojna situacija, po drugi strani pa so stanje pogojevale zemljepisne razmere, saj je Sovjetska zveza tako velika, da bi že tako preobremenjene prometne zveze milijonom dopustnikov nikakor ne bile kos, da ne računamo, koliko dopustnih dni bi požrla neznansko dolga potovanja.

Pri vsem tem pa naš junak natanko ve, da je človek, ki se je izmaknil zaukazani dolžnosti ubijanja, v civiliziranem svetu zločinec, ki ga čaka smrtna kazen. Sam si pravi: »Ne, tega ti ne odpustijo. Ko bi te lahko ustrelili in potem spet postavili na noge, bi te za to stvar počili trikrat, da ne bi zamikalo še drugih!« Da, tako svinjsko klavrn je življenjski položaj človeka dvajsetega stoletja, prebivalca in dike te čudne vesoljske zvezdice, imenovane Zemlja. Vse to vemo, res je pa tudi, da so bili časi – in ti še niso tako daleč za nami, da bi bili pozabljeni – ko se na celi šestini zemeljske oble v jeziku literature, namenjene množicam, o tej stvari ne bi moglo tako govoriti. Kdo bi si takrat upal zapisati, da je sovjetski vojak dezertiral. In če ga bi kak pisatelj tvegati upodobiti, potem bi ga že pri samem početju moral namočiti v katran in mu nasiloma vcepiti zločinsko dušo.

Da pa bi zarisal človeka, ki bega, dvomi, blodi, greši in se pri tem dokoplje do modrosti, da »človek mora grešiti, sicer ni človek«, a še vedno ohranja pristen človeški obraz, kaj takega v tistih časih ni bilo mogoče.

Vse kaže, da se je le nekaj spremenilo, saj je pred nami knjiga z značilnim naslovom »Živi in pomni«, ki nas obvezuje, da zavržemo že omenjene predsodke in oživimo upanje, da je tudi sovjetska literatura najhujšo krizo že prebolela in nam zdaj v stare, od mnogih čislane tolstojške mehove, zopet nataka sveže vino.

Ker morebitnega bralca ne bi hoteli oškodovati za tisti užitek, ki mu ga zastavlja vprašanje, kako se bodo stvari razvijale in kako se bo dogajanje izteklo, bomo izdali samo to, da je zgodba prostorsko zakoličena v daljino in mrzlo sibirsko pokrajino, na tajgasto obrežje nam docela neznane Angare (tam nekje v bližini Irkutsk in Lene), časovno pa v zadnje leto svetovne vojne, iztekajoče se v maju 1945. Kot se za dober roman spodobi, ima tudi ta svoja glavna junaka, natančneje moža in ženo, ki pa dolga leta lahko samo sanjata in hrepenita drug po drugem, saj jima neusmiljena vojna preprečuje, da bi živela po željah svojega srca ali vsaj tako, kot se za mladozakonce spodobi. Oba sta v podanem zarisu živa in prepričljiva, takorekoč telesno izstopata iz knjige, in če bi ju jutri slučajno kje srečali, bi v hipu kot s starima in dobrih znanstvenih dobili stik in se o njihnih tegobah z njima razumevali pogovorili. Qna, Nastja (za taščo Nastjona), je preprosta, delovna ljubeča, požrtvovalna in vdana, on, Andrej, pa na svojem mesečnem begu strahotno oprtan s krivdo, manjšo do svoje poprej dostikrat zanemarjan družice in neznansko veliko do svoje ožje tovaršije in celokupnega proti nacistom bojujočega se občestva, ki ga je – sam že večkrat ranjen – v trenutkih človeške slabosti izdal in zapustil. Njegov pobeg ga tira v odmaknjena

skrivališča, za katera ne ve in ne sme vedeti živa duša, razen Nastje, ki ga s svojimi tveganimi obiski tolaži v samotni, v kateri se uči tuliti po volčje, da bi s svojim tuljenjem lahko odganjal volkove, ki ponoči obkrožajo njegovo zemljanko. In naša junaka oba dišita po krvi, oba dva sta obdarjena s toplim človeškim srcem, tako da se človek težko odloči, s katerim bi bolj sočustvoval. Kot moški morda z Nastjo, saj je njen avtor sam v nekem pogovoru izjavil, da bi jo šel iskati na konec sveta in se z njo oženil, če bi le vedel, da živi.

Seveda je dogajanje spremljano z zapleti, ki junakinjo poganjajo vse do finala, ki je takšen, da bi se tudi neplavalec za Nastjo poglaval v valove, samo da bi jo otel usode, ki se bralcu zdi nepravilna. Ob tem se bralec še vprašuje, kaj se je potem zgodilo z Andrejem, saj ni mogel biti slab, če ga je ljubila Nastja.

Morda smo rahlo nepravilni, toda zdi se nam, da je zgodba nekako nedorečena. Nemara je to njena hiba, morda pa natanko tisti umetniški prijem, ki naj s svojo vprašljivo odprtostjo do konca začara bralca.

Zdaj pa še beseda o avtorju knjige: leta 1937 rojeni Valentin Rasputin je do obravnavanega dela že objavil tri romane in z njimi dosegel velik uspeh, za »Živi in pomni« pa dobil državno nagrado. Po oceni kritikov je danes pomembno ime v sodobni književnosti. Njegova dela prevajajo v jezike vzhodnoevropskih držav, v zadnjem času pa tudi na zahodu, kjer se za prevajanje iz rusčine težko odločijo, in to nekaj pomeni. Po rodu je Sibirac, kjer se je rojen v Irkutsku, kjer še danes živi in dela.

Ob koncu moramo tokrat pohvaliti prav vse: imenitno Vipotnikovo opremo, odlični Stanijev prevod, pa tudi založbo, katere uredništvo nas je zopet oskrbelo z besedilom, ki tudi najbolj zahtevnega bralca ne more razočarati.

Sveži nageljni

Učenci celodnevne osnovne šole Bibe Röcka in člani zveze borcev v Šoštanju so ob 40-letnici smrti počastili spomin enega od voditeljev osvobodilnega gibanja na Štajerskem Ivana-Blaža Röcka-Bibe, ki je bil zaradi izdaje 6. marca 1942. leta ustreljen kot talec v Mariboru.

Blaž Röck-Biba-Silvo je bil rojen 11. novembra 1914. leta v Šoštanju, obiskoval osnovno šolo v Šoštanju, gimnazijo v Celju, kjer je 1932. leta maturiral. Vpisal se je na medicinsko fakulteto v Ljubljani in kasneje v Zagrebu. Ker ga je kot naprednega revolucionarja preganjala policija, ni diplomiral. Že kot gimnazijec se je povezal z naprednimi mladinci Slavkom Šlandrom, Božom in Dušanom Mravljakom, Karlom Destovnikom, Rudijem Korenom in je kot odlični organizator povezoval vso napredno mladino Šaleške in Mislinjske doline. Bil je organizator Osvobodilne fronte v Mariboru in Slovenskih goricah in v jeseni 1941 glavni organizator pokrajinskega sekretariata in pokrajinske tehnike.

Biba je bil odličen in prepričljiv govornik, z njim so pred vojno organizirali literarne večere, na katerih so sodelovali znani pisatelji. Odlomke iz svojih del je bral

Miško Kranjec, tudi tiste tekste, ki mu jih je cenzura črtala.

Leta 1938 je bila v sokolskem domu v Šoštanju proslava ob 20. obletnici smrti Ivana Cankarja. Takratna oblast je hotela z žandarmerijsko patrolo proslavo preprečiti, pa je Biba stopil na oder in dejal: »Več nam je glas ljudstva kakor glas postave.« Proslava se je nadaljevala, po proslavi pa je bila organizirana povorka po Šoštanju. Zaradi revolucionarnega delovanja pa je takratna oblast preganjala in ga prvič zaprla leta 1936, nato 1938, pa 1939. Od marca 1940 je bil ponovno v zaporu in po petih mesecih poslan v koncentracijsko taborišče v Bilečo.

Bil je predsednik študentskega društva »Triglav«. 1939. leta se je udeležil II. konference KPJ v Joštovem mlinu v Celju. Bil je organizator prostovoljcev v aprilu 1941 in oborožene borbe po razpadu starojugoslovanske vojske. Zaradi izdaje ga je okupator konec oktobra 1941 zaprl, ga mučil in pretepal vse do 6. marca 1942, ko ga je skupaj s še 9 talci ustrelil. Štirideset let je minilo od tega usodnega dne, njegov lik pa bo vedno živel med nami. Na njegov grob so položili sveže rdeče nageljne.

M. V.

Ali dobro varujemo spomenike revoluciji in NOB? Spomenik še postavimo, potem pa...

Na republiškem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine smo o varovanju in skrbi za spomenike revolucije ter narodnoosvobodilnega boja spregovorili s Francem Vardjanom, samostojnim svetovalcem, z Majo Žvanutovo, prav tako samostojno svetovalko za varstvo zgodovinskih spomenikov, ter z Dinkom Gregorinom, vodjem restavratorske delavnice, in akademskim kiparjem Momom Vukovićem, vodjem kiparske restavratorske delavnice pri tem zavodu.

Naravna in kulturna dediščina sta nekaj, kar nam ne preostane dela težave. Očarani smo, kadar se podamo na tuje in se srečamo z urejeno pokrajino ter urejenimi, oskrbovanimi, konserviranimi in restavriranimi kulturnimi in zgodovinskimi spo-

Zato se moramo odločati, kateri med njimi morajo imeti ob oblikovanju finančnega načrtovanja prednost.

Leta 1961 in leta 1974 je zavod SRS (pod takratnim nazivom) za spomeniško varstvo izdal seznam najpomembnejših spomenikov

vzdrževanja in urejanja grobišč in pokopališč.

V poročilu, ki so ga na zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine pripravili že v letu 1980, je profesorica Maja Žvanutova zapisala, da je šlo v preteklosti varstvo spomenikov revolucije pogosto mimo zakoskih predpisov in tudi slednji niso bili usklajeni. »Zaradi najrazličnejših – predvsem političnih – odločitev, ki so mimo strokovnih služb odločale o usodi spomenikov, je bila ta dediščina vselej nekako ločena od ostale kulturne dediščine, in kar je še huje, na ta način smo zaradi neznanja izgubili

mnik, ves nov in sredi naselja, pomeni več kot pa dejanski zgodovinski pomnik. Poleg tega je najpogostejše s temi zgodovinskimi spomeniki tako, da so bili že prvotno zgrajeni in postavljeni v naglici, iz slabih materialov, pogosto na težko dostopnih krajih, kjer je zato potrebno poleg spomenika varovati tudi ožjo naravno okolico. V preteklosti so taki spomeniki doživljali prav različne pristope varovanja. Od tistih (maloštevilnih), ki so upoštevali sodobna pravila varstva spomenikov, pa do tistih, ki so varstvo prikrojevali finančnim možnostim trenutka ter s tem v mnogih primerih za vedno posekali, podrli ali oklestili zgodovinske spomenike.

Naši sogovorniki sicer ugotavljajo, da se v zadnjih letih, po sprejetju nove ustave in v procesu podružbljanja skrbi za varstvo tega dela naše kulturno-zgodovinske dediščine sicer stanje izboljšuje, da so na področjih regionalnih zavodov za spomeniško varstvo (varstvo naravne in kulturne dediščine) Piran, Celje in Ljubljana tako zajeli 34 občin z več kot polovico vseh spomenikov NOB na Slovenskem, da so take dogovore sprejele posamezne občine (npr. Kranj, Idrija, Novo mesto...), vendar s tem še vedno ni sistematsko urejeno varovanje tretjine spomenikov NOB.

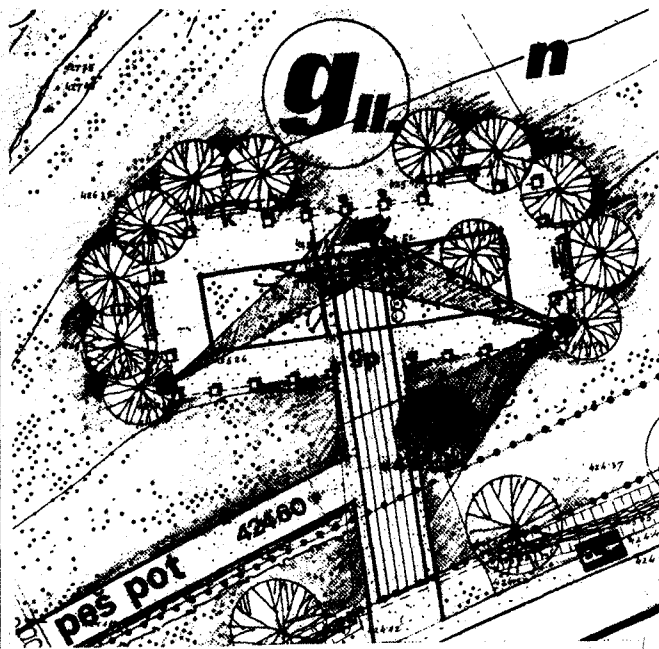
Že iz vsakodnevnih zapisov naših dopisnikov lahko razberemo, da največji delež vsakodnevne skrbi za varovanje spomenikov še vedno prispevajo borci, ki se jim pridno pridružuje šolska mladina.

Treba je povedati, da imajo tako republiški zavod kakor tudi regionalni zavodi strokovnjake, ki se posebej posvečajo spomenikom revolucije in NOB. Vse omenjeno, ves trud in vsa prizadevanja za sistematično varovanje obravnavane vrste spomenikov pa bo zaman, če tistim, ki skrbijo za ohranjanje le-teh, ne bomo zagotovili ustreznih sredstev.

Še vedno ne moremo z gotovostjo uporabljati kakršne uradno potrjene številke, ki bi zajemala vse spomenike NOB v Sloveniji. Zato je v rabi tista stara, iz razpoložljivih podatkov sestavljena, ki se giblje okrog 3850! To je nesporno mnogo spomenikov in bi jih bilo mnogo tudi za kakšno bolj bogato družbo, kot je naša. Zato lahko in moramo kaj kmalu odnehati z lokalnimi zahtevami po širši pomoči, razen kadar gre za izjemne primere. In ravno obravnavanje izjemnih primerov je še vedno odvisno od dobre volje ljudi in ne le od denarja.

Bolnišnica Franja za vzor

Eden osrednjih spomenikov našega narodnoosvobo-

Danes so metode varstva spomenikov toliko napredovale, da lahko bolj kot kdajkoli prej zaupamo njihovim strokovnim ocenam. In vendar sta celjski in republiški spomeniški zavod komaj preprečila ureditev projekta, pravega primera nerazumevanja bistva in smotra postavitve spomenikov NOB v Frankolovem. Edini pravi simbol morije stotih talcev, cvetočo jablano, naj bi oklestili (morda zaščitili s katranom?) in tako obeležili kraj (poleg žive meje, potke in še nekaterih dodatkov). K sreči so ostala drevesa neokrnjena in vsako pomlad cvetijo ter tako poleg žalostne usode talcev opominjajo tudi na življenje, ki se ni ustavilo.

dilnega boja bolnišnica Franja je primer, ki ga na zavodu za varovanje naravne in kulturne dediščine radi omenjajo. Je tiste vrste spomenik, ki sodi med izjemne ne le v slovenskem in jugoslovanskem, ampak tudi v svetovnem merilu. Za varstvo, obnovo in zavarovanje tega spomenika so sestavili poseben družbeni dogovor. Glavna nosilca finančnega bremena sta kulturna skupnost Idrije in kulturna skupnost Slovenije, sicer pa je podpisnikov še več. To je eden tistih spomenikov, ki ga ni mogoče uspešno varovati, ne da bi upoštevali hkrati varovanje njegove ožje in nekoliko širše naravne okolice. Takšen pristop pa zahteva znatno več finančnih sredstev, kot je potrebno za golo varovanje – denimo – barakarskih objektov, in zato je nadvse pomembno, kakšen posluh imajo za take obveznosti podpisniki družbenega dogovora oziroma sporazuma.

Takle objekt poseže že na občinski ravni na več področjih, ne le v blagajno. Včasih je treba popraviti zazidalne načrte, pa gozdarske, kmetijske in še katere. V idrijski občini so za vse to poskrbeli, ker se zavedajo pomembnosti Franje, ki jo vsako leto obišče povprečno 70.000 ljudi! Tako množično je to obiskovanje, da na spomeniškem zavodu ugotavljajo, da spomenika ne varujejo le pred propadanjem, ampak tudi pred obiskovalci. In domaćini so na Franjo ponosni.

Ni dovolj, da nekdane partizanske barake premažeš z industrijskim odpadnim oljem in jih obvaruješ pred črvi ter vlago. Ni dovolj, če od nekod prineseš predmete, ki so jih uporabljali v času NOB, in jih razvrstiš po prostorih. Objekti morajo poleg tega, da so zgrajeni avtentično (kakor so bili med NOB), ponazarjati vse tisto, zaradi česar bi se morala neka partizanska baraka sredi Roga razlikovati od današnječasne gradbene barake. Odražati bi morala iznajdljivost, inovativne sposobnosti, ki so se v hudi nuji porajale, vrsto uporab-

ljenih materialov, ki sicer niso v redni rabi... Hkrati bi morali večji zgodovinski spomeniki, za katere je (tako kot za Franjo) značilno posebno okolje, ohranjati svoj videz. Če pa na nekaj skritih krajih temnih gozdov posekamo drevesa in nas tja pripeljejo široke ceste, potem to ni več tisto, pravo. Izgine duh konspirativnosti, izgine vse tisto, zaradi česar so v bistvu taki spomeniki vredni občudovanja.

Naši sogovorniki so nam ob koncu pogovora skoraj v en glas dejali: »Glede na možnosti, s katerimi ta hip razpolaga naša republika, bi lahko rekli, da je bodisi spomenikov mnogo preveč ali pa denarja odločno premalo. Na to kažejo raziskave.«

Slika tega, koliko naredimo in česa ne naredimo, pa se začne zrcaliti že popotniku, ki pri Ljubljani vstopi v našo državo. Tam, komaj dva cestna zavoja od predora, kraljuje zaraščen spomenik z zaraščenimi ostanki podružnice taborišča Mauthausen. Prav tam čez so speljani trije daljnovidni in prav tam poleg je postavljena še karavla. Takih primerov je še več, med njimi pa vsekakor še vedno najbolj boleč in še neresen partizanski Rog. Toliko let je minilo po vojni, pa še vedno ni izdelana topografija za Rog! Objekti so varovani amatersko in na način, ob katerem bo le težko še kaj popraviti.

Strokovnjaki na zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine so nenehno opozarjali in še vedno opozarjajo predvsem na pravilno zavarovanje zgodovinskih spomenikov revolucije, medtem ko pri spomenikih, ki so po vojni nastali v spomin na NOB in revolucijo, predvsem poudarjajo pomen umetniške vrednosti in se obenem zavzemajo za to, da bi tudi spomenike, ki so nastali v petdesetih letih in so zvečine odraz takratnih skromnih razmer, ohranjali. Kajti tudi z obveznim Triglavom in zvezdo pričajo o nekem času, nekem zanosu in spoštovanju tistega, kar smo si izbojevali v zadnji vojni.

Bojana Žokalj-Jesih

Partizanski Rog, tako blizu in vendar sovražniku nedosegljiv, je v času narodnoosvobodilnega boja varoval partizanske skrivnosti: Glavni štab NOV in PO Slovenije, bolnišnice, tiskarne, delavnice... Stiska, boj za obstanek in v tem boju prebujene premmoge človeške vrline so narekovali iznajdljivost in inventivnost. Skrite poti in temni, komaj prehodni gozdovi so varovali borce. Širokih cest ni bilo in tudi klopice za počitek ne. Žal kljub nekaterim prizadevanjem še do danes ni prišlo do ureditve Roga, Baze 20 in vseh tamkajšnjih objektov ter okolja, ki jih obdaja. Naloga, ki jo že krepko zamujamo!

meniki. Pridemo domov in si rečemo: »No, mi pa ne moremo tega skupaj spraviti!« Naravo najeda gospodarski, industrijski razvoj, kulturnozgodovinsko dediščino pa grizljata čas in – vremenske prilike. Prvo ohranjamo in varujemo z bolj ali manj uspešno načrtovanjem razvojem, medtem ko kulturnozgodovinsko dediščino ohranjamo in varujemo predvsem z zavarovalnimi deli strokovnjakov ter rednim oskrbovanjem (ki naj bi bilo s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori določeno).

Na republiškem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine so nam lepo povedali: »Pravzaprav je termin spomenik prve vrste in spomeniki druge vrste vprašljivi. Tam, kjer je spomenikov malo, zgodovinskih obeležij malo, tam je prvovrsten spomenik pač tisti, ki ga vendarle imajo. V nekem drugem kraju pa bi morda tak spomenik ob še drugih – pomembnejših – ne pomenil toliko.« Tudi spravljanje spomenikov revoluciji in revolucije ter NOB v vrednostne lestvice ni najbolj primereno, vendar, tako pravijo na zavodu, je nujno zlo. Kajti v Sloveniji imamo strašansko veliko število naravnih, kulturnih in kulturnozgodovinskih spomenikov in obeležij.

Slovenije, kamor je uvrstil tudi 14 spomenikov delavskega gibanja, 87 večjih območij in krajev, 39 manjših območij in krajev ter sedem grobišč. Po sprejetju zakona o republiških upravnih organih je od leta 1974 prešla skrb za vojaška grobišča in pokopališča, grobove borcev NOV, jugoslovanskih vojni ujetnikov in drugih žrtev sovražnikovega nasilja iz druge svetovne vojne (ter prejšnje vojne...) na republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov.

nekaj najodličnejših spomenikov izgradnje ljudske oblasti (Šeškov dom v Kočevju, prosvetni dom v Črnomlju, kinodvorano v Ajdovščini, prvotno hišo na Čebinah, Tomšičevo tiskarno, hišo v Tacnu...).

Spomeniki revolucije in spomeniki revoluciji

Spomeniki revolucije, se pravi tisti, ki so pravi zgodovinski spomeniki, ki imajo

Na oni strani jugoslovanskih meja leži Doberdob, slovenskih fantov grob. Tisti Doberdob, ki tudi danes ob svojem imenu nosi izven bolečine, je ostal za sedanje generacije le v pesmi in romanu. Kajti (kakšna ironija) tisti kraj zasedajo danes enote NATO!

Načrtovanje postavljanja spomenikov zahteva dosti več strokovnega dela, kot bi si morda želeli. Kajti čustvene vezi generacije, ki je sodelovala v vojni, so sedaj še močnejše, po dveh, treh generacijah za nami pa ne bodo več takšne. Zato je treba v take načrte, če hočemo, da bodo dolgoročnejši, vključiti tako sociološke kot tudi psihološke raziskave.

Vendar po črki zakona sodi v pristojnost tega komiteja le skrb za izdelavo navodil o zbiranju dokumentacije in evidentiranju spomenikov NOB, medtem ko je vse ostalo prepuščeno pristojnostim skupščin občin ter preko teh krajevnim skupnostim. Tako so občine dolžne pripravljati tudi srednjeročne načrte

tudi največji pomen za približevanje zgodovine tistega časa, so doživljali in še vedno doživljajo najslabšo usodo. Še najpomembnejši med njimi so trajno ogroženi. K temu pripomore več različnih vzrokov, med katerimi je tudi naš površen odnos do spomenikov. Kajti ne zgodi se malokrat, da nam po-

Smučine, razpete med preteklost in prihodnost

Smučarsko društvo Rog – tekaška sekcija, Smučarsko društvo Bela krajina, odbor 4. brigade VDV-partizanski kurirji in uredništvo TV-15 so organizirali letos že šeste »Roške smučarske teke« za pokal TV-15. Obenem pa je bilo to tudi dolensko pionirsko prvenstvo. V posebnih kategorijah so nastopili mlajši pionirji in pionirke, starejši pionirji in pionirke, rekreativci in še borci NOB.

V Črmošnjicah za vaško cerkvico, kjer sta bila start in cilj, so se tokrat, 13. marca, zbrali tekmovalci, kajti v Občicah rojstnem kraju TV-15, kjer tekmovalci običajno poteka, ni bilo snega. Toda,

kakor da je hotela narava prav tega dne nadoknaditi svojo pomanjkljivost, so debeli mokri snežni kosmi ves čas tekovanja prav na gosto padali na vedno znova sveže zarezane smučine, ki

Startni strel iz pištole narodnega heroja Jožeta Borštnarja - in že se je skupina borcev in kurirjev pognala skozi snežni metez po belih smučinah tja pod obronke roških gozdov.

Tone Može

Petdeset let zvestobe partiji

Tone Može, nekdanji komandir kurirske postaje TV-15, poznejši sekretar partijske celice in specialni kurir, se je zelo zgodaj spoznal z zatiranjem delavskega razreda pa tudi z narodnostnim preganjanjem. Kot mlad fant, star je bil enainvajset let, se je podal na pot v Argentino, da bi pobegnil pred fašističnim preganjanjem in zatiranjem. Tamkaj se je hitro pridružil napredni slovenski organizaciji, leta 1933 pa je postal član argentinske Komunistične partije. Ko se je vrnil, se je naselil v Zagrebu in delal v sindikatu URSJ, maja 1935 pa ga je Djuro Lasković sprejel v zagrebško partijsko organizacijo.

Slabi dve leti pozneje, drugega marca 1937, srečamo Toneta Možeta med španskimi prostovoljci. Takrat jih je iz Zagreba odšlo okoli šestdeset, med njimi tudi tovariši iz njegove partijske celice: Mija Mesarić, Djuro Koloman in drugi.

Ni jim bilo dano, da bi se prebili do Španije. Na otoku Braču so jih presenetile strojnice. Zvrstila so se zasliševanja, zapori, iskanje dela, vse to pa je bilo pomešano s partijskim delom: Tone Može se ni uklonil. Leta 1940 ga najdemo v skupini, ki je zbirala denar za pomoč družinam zaprtih revolucionarjev.

Odhoda, še posebej pa izdaje, se v svojem življenjepisu Tone Može takole spominja:

»Kaj kmalu so k nam prihrumeli orožniki in začeli na nas streljati. Ne streljajte, saj nismo živina!«, smo jim odvrnili v protest. »Roke kvišku – potem nehamo streljati!« je zaklical komandir orožnikov.

Zandarji, ki jih je bilo več kakor nas vseh, so vsakemu nastavili na prsa bajonet ter zahtevali legitimacijo. Druga skupina orožnikov pa je tiste, ki so bili že legitimirani, vodila na čoln ter jih po štiri ali pet vkrcavala na ladjo, ki je bila nekaj metrov oddaljena od obale.

Po zaslišanju v Splitu, kjer smo bili zaprti v carinarnici, so nas v spremstvu orožnikov odpeljali na železniško postajo, nato pa v Zagreb.

V zagrebških zaporih so hoteli vse zvedeti od nas. Zanimalo jih je zlasti, kdo je naš organizator. Mi vsi pa smo na zaslišanju govorili, da smo brezposelni ter da smo želeli iti v Španijo, kjer naj bi dobili zaposlitev.

Avgusta 1941 je Tone moral v ilegalo. Skrival se je

nekje v bližini Zagreba. Kot je izvedel tik pred svobodo, so v gozdove odšli tudi njegovi bratje in sestre: Ivanka je partizanila nekje v Dalmaciji, Tončka v Bosni, Milan je bil v Trinajsti proletarski brigadi Rade Končar, Kristina je bila ilegalka.

10. maja 1942 je odšel iz Zagreba v partizanske vrste. Tovariši so ga pripeljali do Karlovca in nato v Vivodino, pozneje pa je odšel v Kočevski rog, kjer ga je zatekla roška ofenziva.

24. oktobra 1942 ga srečamo kot komandirja kurirske postaje TV-15 v Občicah. Poslej se je do svobode ukvarjal s kurirskimi posli, po osvoboditvi pa so ga dodelili enoti KNOJ. Iz vojaka se je Tone prelevil v ekonoma v hotelu Turist na Bledu in nekaj pozneje opravljal podobno delo še v hotelu pod Golico. V prelomnem osemindesetem letu se je zaposlil v jeseniški železarni, kjer je opravljal izredno težka dela, pozneje pa je bil v podjetju sekretar osnovne organizacije partije.

Možetovo življenje ni bilo lahko, vendar je bilo bogato in venomer živahno, vselej se je podrejalo ciljem partije. Tone pravi, da komunist pač ne more reči ne, kadar gre za delo, odgovornost, vzgled.

mst

so se izgubljale nekje v meglici pod obronki roških gozdov. Prava zimska podoba! Tekmovalcev pa slabo vreme ni prav nič motilo, ne tekmovalnega duha in ne vedrega razpoloženja. »Kakor da med vojno ni nikoli snežilo,« je dejal eden od borcev, medtem ko si je pripenjal tanke smuči, da bi se pred tekmovalcem razgibal svoje kosti, kot temu pravimo. Tako so storili tudi ostali.

Tekmovalstvo je bilo množično, le gledalcev je bilo malo. Vsekakor pa je bilo tradicionalno. Prav to pa je bistvo in čar cele zgodbe. Zdelo se je, kot da tanke bele smučine, po katerih drsijo zdaj pionirji, zdaj borci, povezujejo obe generaciji v tihi uri zgodovine, ki uči samo z dejanji, brez besed. Odločnost, tovarštvo discipliniranost, zaupanje v svoje sposobnosti, vera v zmago...

vse to je spletało nevidne vezi kakor nekoč med narodnoosvobodilnim bojem. Pravzaprav pa so bili takrat, pred štiridesetimi leti, ti naši borci – sobotni tekmovalci še mladi, nekateri komaj kaj starejši od osmošolcev na današnjem tekmovalju. Nič čudnega, če so se jim zato

misli ob njih kar pomladile. Da, tod so nekoč nosili pomembno partizansko pošto v kmečko hišo Občice 6, kjer je od 1944 do 1945 delovala komanda relejnih kurirskih postaj Slovenije, organizator in voditelj 145 kurirskih postaj štajerskega, dolenskega, gorenjskega in koroskega relejnega sektorja. Pionirji niso zamudili te priložnosti. Med njimi so bili »mladi novinarji« z osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah, ki so nam delali pravo konkurenco. Hiteli so spraševati in zapisovali so vse, kar so jim borci povedali iz svojih doživetij med vojno. Nič jih ni motilo, da so mokre snežinke močile njihove beležke.

Še minuta in borci bodo startali, je bilo slišati napoved. Petnajst se jih je prijavilo; najstarejši Vinko Rupnik iz Zadloga, letnik 1909, komaj leto mlajši Jože Šemrov iz Hotedršice, pa Gregor Klančnik z Raven na Koroskem, Karol Jelenc iz Dražgoš, Janko Pristavec iz Bohinja, Martin Lisav iz Ljubljane, Franc Vojvoda in Jože Zvan, oba iz Bohinjske Bi-

strice, Jože Simšič-Jelen iz Ljubljane, prav tako iz Ljubljane še Roman Stana, Edvard Piliš-Crni in Stane Erjavec, Stane Bobek iz Maribora, Ivan Štular-Čiro, devetdesetodstotni invalid iz Podnarta in najmlajši med borci Oton Medveš iz Kobarida. Pridružila pa se jim je še tovarišica Malči Lisac. Tudi med vojno so ženske stopale ob rami svojih tovarišev. Zakaj ne bi še danes na smučinah?

Med pripravljenimi je bilo kar pet borcev Prešernove brigade, po dva borca iz Dolenskega odreda in jurišnega bataljona 30. divizije, borec Rakovške čete, Novomeškega bataljona, Bazoviške brigade, 9. korpusa, borec brigade Simona Gregorčiča, kurir obveščevalca...

Vsi so zbrani in čakajo pripravljeni na startu. Le še Bohinjcev ni. Le kje so? V zadnjem hipu so pritekli, toliko da smo jim še uspeli pripeti startne številke. Strel iz pištole narodnega heroja Jožeta Borštnarja in že se je skupina pognala po zasneženem polju.

Na cilju pa čakamo, gledamo na uro. Borcev od niko-

der. Te tri odmerjene kilometre bi pa že morali preteči. Vmes so padale kar hudomušne pripombe, kot na primer: »Da jih ni zamedlo kje sredi poti.« Potem se je iz megle izluščila prva podoba.

Naš Tone Urbas, ki vidi zelo daleč, je po koraku prepoznal Jožeta Zvana iz Bohinjske Bistrice. Tako torej: zadnji je prispel na start, je bil pa zato na cilju prvi. Kmalu za njim je skozi cilj zdrpnul Oton Medveš iz Kobarida, nato Franc Vojvoda, tudi iz Bohinjske Bistrice. Vseh petnajst je prišlo, do zadnjega, toda ne po treh, pač pa po šestih kilometrih. Sredi poti so se samoupravno odločili, da bodo sledili modrim in ne zelenim zastavicam ob progi, kot jim je bilo naročeno na startu. So pač hoteli dokazati, da se niso za v staro šaro, da zmorejo več, kot od njih pričakujemo, da se še lahko merijo z rekreativci, ki so pred njimi tudi pretekli šestkilometrsko progo. Pa še utrujeni in zadihani niso bili preveč. Eden med njimi, ne spomnim se več kateri, je celo vzkliknil: »Pa smo bili spet v koloni, kakor nekoč...«

Najboljšim trem smučarjem tekačem v Črmošnjicah iz vrst borcev je zlato, srebrno in bronasto medaljo podelil narodni heroj Jože Borštnar, in sicer Jožetu Zvanu, Otonu Medvešu in Francu Vojvodi. Zaželel je, da bi v prihodnje tekmovalni duh zajel tudi tiste borce, ki si letos niso pripeli tekaških smuči.

Srebrni Oton Medveš

Bronasti Franc Vojvoda

S šestega »Roškega smučarskega teka« za pokal TV-15 v besedi in fotografiji poročata Živa Drole in Tone Urbas

Ubrana partizanska pesem moškega pevskega zbora iz Dolenjskih Toplic je bila pika na i ob zaključku šestih »Roških smučarskih tekov« za pokal TV-15.

Vsi borci tekmovalci so v spomin na letošnje srečanje na belih smučinah prejeli spominske vrčke z napisom OBČICE 82, TV-15.

Slavnik iz Kopra je omogočil borcem brezplačen prevoz iz Ljubljane do starta v Črmošnjicah; in seveda tudi nazaj. Za jutranje okrepčilo pa je poskrbel Medex.

Še malo in praporščak Stanko Godina bo stopil na čelo kolone, ki je namenjena stopiti pred rojstno hišo TV-15 v Občicah.

Pionirji osnovne šole Baza 20 iz Dolenjskih Toplic so vsem pripeli rdeče nageljčke.

Edvard Piliš-Crni, Stane Bobek, Ivan Štular-Ciro, Marta Terpin, Janko Pristavec in Roman Stana so se v Občicah našli kot borci Prešernove brigade.

Pred rojstno hišo TV-15

Smučarski teki za pokal TV-15 pač ne bi bili popolni, če se ne bi pred samim tekmovanjem tekmovalci, pa tudi gledalci – navijači in organizatorji zbrali pred staro hišo z že razmajanimi okni v Občicah 6, da bi počastili spomin na komando relearnih kurirskih postaj Slovenije.

je, spomin na trnjevo prehojeno pot kurirjev, ki se je v tem trenutku kar sam ponujal. Tovariši Alojz Serini-Zižo je pozdravil navzoče v imenu organizacijskega odbora in poudaril, da postaja prireditev že republiška, dobiva pa podporo vseh institucij.

Izrazil je željo, da bi tekmovalni in z njim revolucionarni duh še naprej tlel tako med borci našega narodnoosvobodilnega boja kakor v mladem rodu.

»Drago mi je, da se tu srečamo,« je dejal Jože Žukovec-Vladimir, nekdanji komandant relearnih postaj Slovenije, ki je današnjo priložnost izkoristil za prijateljske klepete s svojimi nekdanjimi kurirji. Zahvalil se je organizatorjem za vsa prizadevanja, borcem zaželel še

veliko zdravja, vsem tekmovalcem pa, da bi bili vsi prvi.

V imenu osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah je delegacija pionirjev položila lovorov venec na spomenik kurirskih postaj TV-15.

In ko so že vsi do zadnjega odšli čez razmajan lesen mostič preko vaškega potoka, je za njimi kot v pozdrav zavihrala slovenska zastava z rojstne hiše TV-15.

Dan, ki ga pionirji in

Boris Matelič iz Sodražice, najmlajši tekmovalec, je tretji v skupini pritekel skozi cilj.

Bernarda Slabe, sedmošolka iz Logatca, si je priborila zlato medaljo.

Greta Mlinar iz osnovne šole Baza 20 v Dolenjskih Toplicah. V peti stiska bronasto medaljo z upodobljenim smučarskim tekačem. Letos je prvič na smučarskih tekih. Tretje mesto med mlajšimi pionirskimi za dolensko prvenstvo jo vzpodbuja, da bo tudi v prihodnje še pripela tekaške smuči na noge. Kdo ve, mogoče pa se prihodnje leto spet srečamo.

Lojzetu Molku, ki je med starejšimi pionirji teklen na tri kilometre kot eden predstavnikov osnovne šole Edvard Kardelj iz Logatca, pa so se oči kar iskrale, nič manj kot zlata medalja na prsih. Lojze je že teklen na »Trnovskem maratonu«, na raznih republiških smučarskih tekaških tekmovanjih in l. je bil na »Lovskem teku« v Hotedršici.

Za kurirsko postajo TV-15 pa je letos prvič slišal. Zanimajo ga partizanski smučarski teki med NOB. Tako rad bi kaj več slišal o tem.

Tudi Marjan Nagode je iz Logatca. Prve korake na tekaških smučeh je napravil lansko zimo, sicer pa je na smučeh že tekmoval med cicibani v Hotedršici, Ložu in Logatcu. Rad se poskusi tudi na kakšni manjši skakalnici, pa vendar najraje teče. »Letošnje prvo mesto med mlajšimi pionirji je bilo kar težko priborjeno,« meni, »saj je nov, moker sneg precej pokvaril prog.«

Še ena Logačanka je tu – starejša pionirka Bernarda Slabe iz 7. razreda. Vesela je svoje današnje zmage, kronane z zlato medaljo, pa

Prijazni domačini kot nekoč

Prijazna Semidova kmetija v Občicah je pričakovala svoje goste. Kuhinja je bila kar malo preozka za vse, zato je nekaj borcev ostalo v veži in še pred hišo. Pa se je bilo le prijetno stisniti k staremu toplemu štedilniku! Iz velikega lonca na njem se je kadil pripravljen čaj, čez čas pa je še vonj po kavi vzdrazil nosnice. Semidova Berta in sosedja, Mežnaršičeva Vika, sta stregli vsevprek: okusen domač kruh, še bolj slastne domače klobase, pa domači cviček, čaj, kavo in seveda tudi »ta kratkega«. Miza pa je kar sama ponujala ocvrte piške. Vsi skupaj smo si pošteno »privežali dušo«, kot se temu pravi. Navdušenje borcev se je iz minute v minuto stopnjevalo, oči so se kar svetile in v takšnem vzdušju so v svoji sredini pozdravili narodnega heroja Jožeta Borštnarja. Ali sploh lahko kaj pokvari današnji dan? Ne, tudi slabo vreme ne!

Medalje in pokali za najboljše

Osnovna šola Baza 20 v Dolenjskih Toplicah je odprla vrata še zadnjemu delu šestih »Roških smučarskih tekov za pokal TV-15«, to je razglasitvi rezultatov, podelitvi medalj posameznikom in pokalov najboljšim ekipam, med katerimi so v skupni uvrstitvi pionirjev in pionirk zmagali osnovnošolci iz Logatca. Prvim trem med borci je zlato, srebrno in bronasto medaljo obesil okoli vratu narodni heroj Jože Borštnar in jim še krepko stisnil roko, da bi podkrepil njihov tekmovalni duh tudi v prihodnje. Vsi ostali borci pa so prejeli spominska darila organizatorja.

Vmes so grele partizanske pesmi, ki jih je zapel moški pevski zbor iz Dolenjskih Toplic, na partizanske dni so spominjale koračnice harmonikaša Zvoneta Bobnarja, učenca 8. razreda osnovne šole v Dolenjskih Toplicah, nastopili so tudi osnovnošolci z recitacijami, ki so budile baladno žalost, pa spet upanje, odpor, vero... Ko je na koncu zapel zbor »Hej brigade...«, so odločnim udarnim zvokom pritegnili vsi v dvorani. Bilo je kakor obljuba, da bo tudi v prihodnje tako. Ne kraj ne čas ne moreta ločiti idej, ki jih je rodila revolucija, idej, ki niso več samo ideje borcev narodnoosvobodilnega boja, pač pa tudi borcev današnjega časa, mlade generacije.

Jože Zvan Oton Medveš Franc Vojvoda Janko Pristavec Gregor Klančnik Ivan Štular Karel Jelenc Jože Simšič

borci ne bodo pozabili

Zlati Marjan Nagode med mladšimi pionirji

tudi sošolke in sošolci bodo ponosni nanjo, saj so jo prav oni navdušili, bilo je pred tremi leti, za tek na smučeh.

Irena Leskovec iz logaške osnovne šole je tekmovala v skupini mladših pionirk. S tem, ko je prva pritekla skozi cilj, si je prislužila zlato medaljo. »To je moja prva medalja,« je povedala Irena. »In verjetno bo pristala na steni v moji sobi. Toda več je pomembno tisto, kar bo ostalo v meni, namreč občutek zaupanja vase. Še bom tekmovala!«

Boris Matelič iz Sodražice je bil najmlajši med letošnjimi smučarji tekači, saj je 5. marca napolnil komaj šest let. Hodi v malo šolo. Tekmoval je že lani v Občicah. Malo

Darja Prezelj iz logaške osnovne šole Edvarda Kardelja je odnesla s šestih »Roških smučarskih tekov« srebrno medaljo.

manj odločen in bolj sramežljiv kot na smučinah je bil, ko smo se z njim pogovarjali. Teka na smučeh pa pravi, da ga je naučila mami.

Med starejšimi pionirji se je po belih trakovih pod obronke roških gozdov podal tudi Viktor Žagar iz osnovne šole Ivan Prijatelj v Sodražici. Že lansko leto je tekmoval za pokal TV-15, zato mu kurirska postaja TV-15 v Občicah ni nova. Iz kurirskega življenja ga zanima najbolj, kako so kurirji preliščili sovražnika, če jim je prestregel pot.

Letos so imeli v Sodražici bolj malo snega, zato na tekmovalje niso prišli najboljše pripravljeni. Toda držali so se znanega športnega načela, da je pomembno udeleževanje in ne zmaga.

Obisk pri Kolenčevi mami

Lansko leto, ko so borci in kurirji obiskali partizansko mamo Marijo Kolenc ob podobni priložnosti, to je ob petih »Roških smučarskih tekih« v Občicah, jim je obljubila, da jih bo počakala do letošnjih tekov. Po razmočeni makadamski poti jih je pripeljal avtobus čisto do hiše v Kočevskih poljanah številka 6. Nekaj zvedavih otroških glav je pokukalo iz sosednjega vogala. To pa ni kar tako, da pripelje avtobus v vas. In kakšne medalje so se lesketale na prsih zastavo! Takšnih ti malčki še nikoli niso videli, zdaj pa so si jih lahko ogledali čisto od blizu.

V polkrog so stopili borci in kurirji, med njimi je bilo tudi nekaj tovarišic, in iz grl je zadonelo: »Hej brigade, hitite...«, ne prvič in tudi ne zadnjič tega dne. Vrata so se odprla in čez prag je stopila

oseminosemdesetletna Kolenčeva mama. Saj to so vendar njeni fantje in deklički, ki so se tolikokrat med vojno ustavljali pri njej; in pojejo, njej pojejo. Pa še darilo in šopek nageljnov so ji prinesli. »Tako dolgo vas ni bilo!« je šepnila. Solze so ji zamegle pogled, ona pa bi kar gledala in vpijala nevsiljeno hvaležnost svojih obiskovalcev. Življenje ji je upognilo hrbet k tlom, delo je razbrazdalo njene roke in marsikatera težka ura je zarisala gubo na njeno lice. Toda te oči, ki so znale včasih tako tolažiti in božati, te oči so še vedno mladostne. Zgodaj se je odevala v črno. Trije njeni sinovi so padli za svobodo, moža pa so sežgali v koncentracijskem taborišču v Nemčiji. Koliko moči premore materino srce! Vihar je klestil njene vršičke, ona – korenina pa je ostala.

»Tako dolgo vas ni bilo!« je šepnila osemnosedesetletna Kolenčeva mama in solze so ji zamegle pogled, ko so ji »njeni fantje« stisnili šopek rdečih nageljnjev v dlani.

šola Bršljin, Igor Erjavec (Osnovna šola Baza 20), Jurij Šribar (Osnovna šola Grm) itd.

Rekreativci do 25 let:
Boris Lavrič, Bojan Kavsič, Srečko Glivar, Francej Ivan, Stane Ilc itd.

Rekreativci nad 25 let:
Pavle Šterk, Janez Grm, Fojko Prezelj, Miran Štih, Boris Skedelj itd.

Kurirji, borci NOB:
Jože Žvan, Bohinjska Bistrica, Oton Medveš, Kobarid, Franc Vojvoda, Bohinjska Bistrica, Janko Pristavec, Bohinj, Gregor Klančnik, Ravne na Koroškem, Ivan Stular-Ciro, Podnart, Karel Jelenc, Dražgoše, Jože Simšič, Ljubljana, Jože Semrov, Hotedršica, Roman Stana, Ljubljana, Stane Bobek, Kranj, Martin Lisac, Ljubljana, Edvard Pilihi, Ljubljana,

Stane Erjavec, Ljubljana, Vinko Rupnik, Zadlog.

Borke:
Malči Lisac, Ljubljana

Ekipne uvrstitve

Pionirke:
Osnovna šola Edvard Kardelj, Logatec; Osnovna šola Baza 20, Dolenjske Toplice; Osnovna šola Grm, Novo mesto

Pionirji:
Osnovna šola Baza 20, Dolenjske Toplice; Osnovna šola Edvard Kardelj, Logatec; Osnovna šola Sodražica itd.

Pionirji in pionirke skupaj:
Osnovna šola Edvard Kardelj, Logatec; Osnovna šola Baza 20, Dolenjske Toplice; Osnovna šola Grm, Novo mesto itd.

Rezultati

šestih »Roških smučarskih tekov« za pokal TV-15 in dolensko pionirsko prvenstvo

Mlajše pionirke:

Irena Leskovec, Brigita Nagode (Osnovna šola Edvard Kardelj Logatec), Marjeta Turk, Mateja Avguštin, Greta Mlinar (Osnovna šola Baza 20) itd.

Mlajše pionirke – dolensko prvenstvo:

Marjeta Turk, Mateja Avguštin, Greta Mlinar (Osnovna šola Baza 20) itd.

Mlajši pionirji:

Marjan Nagode (Osnovna šola Edvard Kardelj Logatec), Sebastjan Potočar, Zvone Muhič (Osnovna šola Baza 20), Gregor Prezelj (Osnovna šola Edvard Kardelj Logatec), Gregor Šilc (Osnovna šola Sodražica) itd.

Mlajši pionirji – dolensko prvenstvo:

Sebastjan Potočar, Zvone Muhič (Osnovna šola Baza 20), Gregor Šilc

(Osnovna šola Sodražica), Jože Zupančič (Osnovna šola Baza 20), Branko Benčina (Osnovna šola Sodražica) itd.

Starejše pionirke:

Bernarda Slabe, Darja Prezelj (Osnovna šola Edvard Kardelj), Anica Luthar (Osnovna šola Baza 20), Saša Deponc (Osnovna šola Grm), Darja Bevc (Osnovna šola Baza 20) itd.

Starejše pionirke – dolensko prvenstvo:

Anica Luthar (Osnovna šola Baza 20), Saša Deponc (Osnovna šola Grm), Darja Bevc, Anica Povše, Jelka Murn (Osnovna šola Baza 20) itd.

Starejši pionirji:

Alojz Molik (Osnovna šola Edvard Kardelj Logatec), Boštjan Herič (Osnovna šola Katja Rupena), Stane Rabzelj (Osnovna šola Baza 20), Janez Božič (Osnovna šola Bršljin), Igor Erjavec (Osnovna šola Baza 20) itd.

Starejši pionirji – dolensko prvenstvo:

Boštjan Herič (Osnovna šola Katja Rupena), Stane Rabzelj (Osnovna šola Baza 20), Janez Božič (Osnovna

Jože Semrov

Roman Stana

Stane Bobek

Edvard Pilihi

Stane Erjavec

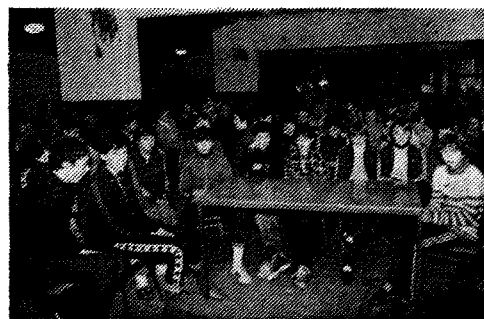
Martin Lisac

Vinko Rupnik

Malči Lisac

V dvorani osnovne šole Baza 20 so zaključni kulturni prireditvi ob razglasitvi rezultatov prisluhnili tudi pionirji.

Marljivi organizator »Roških tekov« Alojz Serini-Žižo predaja priznanje predstavnici osnovne šole v Dolenjskih Toplicah, saj so poskrbeli za prav prijetno srečanje pionirjev in borcev v prostorih šole.

Predstavniki partizanskih kurirjev VDV 4. brigade Maks Burger se zahvaljuje za spominsko darilo.

Pred rojstno hišo TV-15 v Občicah 6 so se prepletali koraki borcev in pionirjev, ki so skupaj počastili spomin na to kurirsko postajo.

Najboljši s teka rekreativcev na šest kilometrov: Vojko Prezelj, Pavle Šterk in Janez Grm.

Smelo so se pionirji pognali po tankih zarezah v snegu; pred njimi so trije kilometri. Kdo bo prvi?

Od obljub se kaj težko živi

Novine v Črmošnjicah skorajda ni

Partizanske domačije

17

Napisi »Partizanska magistrala«, pritrjeni pod prometnimi znaki, pripeljejo naravnost v Črmošnjice. Široka dolina, kjer kraljuje Občica, rojstni kraj TV-15, se nekoliko zgoraj, proti Semiču, zoži in obotavljajoče dvigne skozi gozdove, na gosto porastle z mogočnim smrečevjem. V grapah na levo, tik ob potoku, se v razraščajoci se podraščajo bohotne vlage skrivajo ruševine nekdanjih mlinov in žag. Požgali so jih Italijani. Nekako na vrhu vzpenjajoče se ceste se soteska razširi, odpre se razgled, Črmošnjice so kot na dlani, osamljene, skorajda bi dejal zapuščene, same sebi prepuščene in obkrožene z gozdovi, v katerih ni več vasi. Kakšnih dvajset jih je bilo. Tudi te so požgali Italijani.

Včasih, ne tako davno, je tod cvetela živinoreja. Krme je bilo za vse dovolj, še prodajali so jo. Vozovi dobre krme so romali iz doline naokoli. V štiridesetih letih so se košenine okoli Črmošnjic zarastle, marsikateri travnik so pogozdili, gozd se je spuščal

nesmrtno vlogo v zgodovini slovenskega ljudstva.

Prostor, čevljarsko delavnico, ovija duh po čevljarskem lepilu. Sin Viktor se ne da motiti, spomin se izmota v iz klobke tudi med delom. Oče koraka, malce nestrpno, sicer pa umirjeno, le dihanje mu nekoliko nagaja, od stroja za šivanje do vrat. Zunaj nevidno rosi, megljena koprena se spušča nad črmošnjiško dolinico, nad hišo, stisnjene okoli cerkvenega stolpa. Vse je ujet v starinskost, odmaknjenost, zapuščeno celotno, novine, razen delavskega doma gozdarskih delavcev, ni. Črmošnjice so se skrušile vase.

Oče Viktor meri prostor s počasnimi koraki, stopinj skorajda ni slišati.

Sin nadaljuje očetovo obrt, obrt, s katero je prišel med Kočevanje, tujec na domači zemlji.

»Naši Kočevarji so živeli tukaj šesto let,« govori med koraki. »Spomnim se, da so to obletnico praznovali tridesetega leta in da nekje še obstaja kamen v spomin, če ga že ni prerastla trava. Ne bi mogel reči, da so bili zopni, takšni so, pač bili kot vsi drugi, le jezik jih je ločil od nas. Bil sem edini Slovenec, vaščan, med njimi.

Ko se je v Nemčiji začel porojevati nacionalsocializem, so začeli dvigovati glave. Tega sicer nihče ni vedel, toda že leta šestinideset, morda kakšno leto pozneje, so imeli organizacijo Kulturbund. Kulturbundovci, peta kolona, so se začeli tihotapiti

Viktor Turk mlajši

v sleherni organizacijo, ki je obstajala, tudi med gasilce. Tako se je, denimo, otroška gasilska četa takoj po razpadu stare Jugoslavije čez noč prelevila v organizacijo Hitlerjeve mladine.

V četici je bil tudi sin Viktor.

»Ko je prišla sprememba, so me kot edinega Slovenca takoj zabrisali iz svojih vrst. Razumeli boste, da mi je bilo, otroku, hudo, rad sem ime vaje, bilo je razburljivo.«

Kmalu so jih začeli zapostavljati.

Sicer je res, da niso bili sami. Slovenci so bili tudi uradniki. Slovenci so bili orožniki. Učitelji. Slovenec je bil tudi župnik Zajc, dobričina in velik narodnjak.

»Zajc je ponavadi pridigal nemško, nekoč pa je vendarle spregovoril slovensko. Ne veliko, a za nekatere dovolj. Odšli so iz cerkve. Orožniki so jih prijavi in morali so plačati kazen. Razumljivo, da smo se Slovenci smejali v brk. Zgodilo se je pred vojno,« je dejal oče Viktor in se zazrl v sinovo delo. Šivalni stroj je brnel skoraj brez glasu, dobro naoljen.

Ko se je iz žerjavice Hitler-

dajo. Karabinjerji so odšli – in od takrat pa do ofenzive je bilo tukaj osvobojeno ozemlje.

»Pri nas je bila gostilna in ljudje so se vsi srečni zbrali, med njimi tudi župnik Zajc. Toda Italijani so bili preveč – čez dober čas so se vrnili, vdrli v hišo in nam grozili, župnik Zajc pa skočil skozi okno in jo pobrisal.«

Viktor je že 1941. leta delal čevlje za partizane, se povezal z Ladom Ambrožičem-Novljanom, ki je bil v vasi učitelj, kam so šli, tega pa le ni vedel. Odnasala sta jih njegov brat Silvo in pa Novljan. V Rog, kdo bi vedel, kam, prav gotovo pa k partizanom. Slednjič je, petnaj-

Domačija na začetku vasi

jevega nacionalsocializma in protizidovske gonje dvignil plamen boga vojne, je pri Viktorju stanoval komandir orožnikov Metod Mandelj, Radovelčan. Zrešnjen mu je dejal, naj si zapomni, da bo to hud ples. Pozneje so vsi orožniki, razen enega, ki se je vdinjal belim, odšli v partizane.

Kočevarji odidejo

Hitler je Kočevjem obljubil raj na zemlji, ko zasuznji brezpravno slovansko rajo. In – dobili so ga. Odšli so na premožnejše slovenske domačije, s katerih so izselili naše ljudi. Odšli so v Obsotlje, na brežiške ravnine. Črmošnjice so ostale prazne. Prvič po šeststo letih. Ostali so Viktor in njegovi, ostal je župnik Zajc, v čigar hiši, župnišču, je dobil zatočišče marsikateri partizan.

»Zajc ne bi bil Zajc, če ne bi nekoč rekel belim, naj stopijo skupaj s partizani in udarijo po Italijanih. Niso ga poslušali, raje so postrelili in poklali partizane, rojake,« je še vedno med enakomernim korakanjem po čevljarski delavnici, toplo zakurjeni in razsvetljeni, govoril oče Viktor.

Takoj na začetku vojne so prišli karabinjerji in oddelek vojske. Napolnili so šolo, vendar je vojska že pozimi dvainštiridesetega odšla, enaintrideset karabinjerjev pa je ostalo. Partizani so jim nenehno nagajali, ponoči so streljali okoli oglov, junija pa so enostavno poslali ultimatum, naj se odstranijo ali pa pre-

stega avgusta 1943, odšel v gozd še sam. Doma so ostali otroci in žena.

Čevljarska umetnost je še kako prav prišla oficirski šoli glavnega štaba v Metliki, kamor je s šilom in kopitom odrinil starejši Viktor kot šef čevljarske delavnice in ostal v njej do konca vojne.

Škornji za Staneta

»Delal sem škornje za Staneta, Franca Rozmana, za mnoge pomembne ljudi našega narodnoosvobodilnega boja. Tisti čas je bilo na osvobojenem ozemlju zelo živahno. Tu in tam nas je obiskal Stane, človek, ki je bil izredno priljubljen, nadvse prijazen in ljubezniv tako z borci kot domačini. Prišel je preprosto med nas, povprašal, če imamo kaj za kaditi, in nam naposled razdelil cigarete. Hvala, tovariš general, smo se hrupno zahvaljevali in z ljubeznijo sledili človeku, ki smo ga spoštovali!«

Domačija je ostala brez gospodarja. Mati, Viktor in še pet droljancev, piščeta okoli kolkje, so se prebijali kot mnogo družin na Slovenskem.

Od 1943. leta so bile Črmošnjice središče slovenskega narodnoosvobodilnega boja, z vsemi institucijami tako gospodarske kot politične in vojaške narave, glavnim štabom in zavezniškimi misijami.

Štiriinštiridesetega leta je prišel v vasico glavni štab.

»Menda je bilo v začetku leta,« se spominja Viktor

mlajši. Zdaj je vrsta na njem. Kaj se je dogajalo doma, oče ni mogel vedeti.

»Pri nas je stanoval Edvard Kardelj z ženo, a se je preselil, poleti pa se je spet vrnil. V smrečini nad hišo in cesto so postavili petindvajset barak. V zgornji sobi je bila ruska misija, v čevljarski delavnici uprava bolnišnice, mi vsi smo se z materjo vred stiskali v kuhinji in eni sobici. Zame je vse skupaj bilo od sile zanimivo. Dolgčas ni bilo, vrvelo je zaradi nenehnih odhodov in prihodov. Nekega dne je prišel visokorasel, plavalas fant in Stanetovi kurirji so šepetali: 'To je Titov sin Žarko.' Po-

bili meso ljudje v Črmošnjicah in Srednji vasi.«

Znova mir

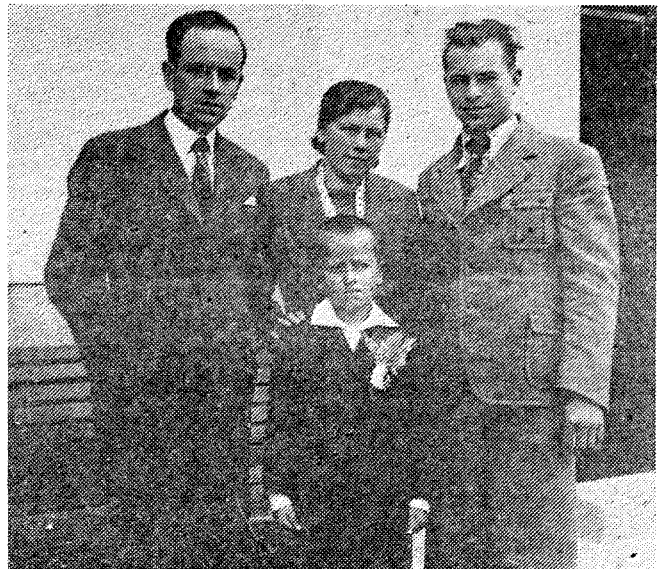
»Nismo se še prav navadili na živahnost, ki so jo prinesli partizani. Glavni štab je sicer odšel, prišle pa so druge enote, partijska šola in artilerija, pri nas je ostala še uprava bolnišnice in pa kurirji, ko je prišla svoboda in kar naenkrat mir, mir, kakršnega ni bilo, odkar se je začela vojna,« je nadaljeval pripoved Viktor. »Še zadnji mesec pred koncem smo dali partizanom mladega, močnega volička. Še zadnjič sem odšel v mlin po moko za partizane in poslej ni bilo več lutk, niti treh partizanov s šarcem, ki so stražili našo hišo. Oče se je vrnil, v jeseni 1945 je prišla učiteljica, pozimi je prišel kazenski bataljon. Nosili so drva...«

In tako je zdaj v Črmošnjicah, ki so zaščitene in kjer ni moč graditi vikendov in postavljati česa novega, mirno, še preveč mirno. Nekakšen rezervat, kar je sicer dobro, a prinaša s seboj tudi slabo. Vas je zapuščen, premore trgovino, delavski dom in ničesar več. Res je, da menda delajo urbanistični načrt za dolino, za vas. Drži tudi, trdita oče in sin, da so obljubili hotel. Tudi ni iz trte zvito, da naj bi postavili dom revolucije z muzejem in maketami vseh ustanov, ki so se tod zadrževale med vojno. Naposled: kraj, v katerem se je rojevala svobodna Slovenija, nima dandanes obiskovalcu kaj pokazati.

Rezevat, ki ne prinaša ničesar.

Zadruga ima hleve, ki pa so prazni.

»Gospodarstvo pri nas je na psu,« se ihtavo zaleti v

Oče Viktor, mati Marija, ki je po osvoboditvi umrla, pred njo Viktor in stric, mamin brat Maks Henigman, ki je padel pri napadu na Bučko leta 1941

najbolj všeč so mi bile lutke. Kadar je bila predstava, je bila dvorana nabito polna, vsi so prišli, tudi misije, četudi niso razumele jezika. Otroci smo se drenjali spre-daj.

Ko je bil v vasici glavni štab, je vsaka družina gleda na število članov dobila meso. Zanesljivo vem, da so do-

sedanjost oče Viktor. Travo vselej kosijo prepozno. Propade. Včasih so jo prodajali in še zase so imeli dovolj.

Skorajda ničesar ni v vasi, kar bi lahko nedvoumno, naravnost pokazalo na veliko vlogo vašice med vojno.

Oba čevljarska, oče in sin, sta rekla, da bosta čakala...

Milenko Strašek

Kočevarji dvigujejo glave

Oba Viktorja, oče in sin, skušata ustreči, se vrniti leta nazaj, odkriti tančico bujnega življenja, ki se je z vsem bogastvom odenkov boja prebujajočega se naroda in njegove sle po svobodi in enakopravnosti z drugimi narodi naselilo prav v Črmošnjicah in jim dodelilo

emona hoteli o.o. Ljubljana

tozd terme čatež

o.sub.o.

čatež ob savi

68250 brežice, slovenija, jugoslavija

telefon: (068)61010, 61011, 61811

telegram: terme čatež

telex: 35795 terme

Cene paketov v letu 1982
od 1.1.–30.4. in od 1.11.–31.12.1982

Paket 7 dni

7 × polni penzion s kopanjem 3.200

Paket 10 dni

10 × polni penzion s kopanjem 4.800
1 × zdravniški pregled

Paket 7 dni s sistematičnim zdravniškim pregledom

7 × polni penzion s kopanjem 4.400
zdravniški pregled »Check Up«

Rekreativni paket 7 dni

7 × polni penzion s kopanjem 4.500
zdravniški pregled
rekreacija po želji in priporočilu
prof. telesne vzgoje

Zdravstveni pavšal:

7 dni 2.100

14 dni 3.750

21 dni 4.700

2 × specialističen zdravniški pregled

3–4 zdravstvene storitve dnevno

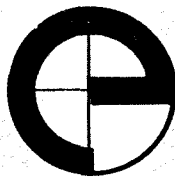
Cene paketov veljajo za ležišča v dvoposteljnih sobah v hotelu
»TERME«. Za enoposteljno sobo je doplačilo 200.- din dnevno.

Železniško gospodarstvo –
Centralne delavnice Ljubljana o. sol. o.

TOZD ZA VZDRŽEVANJE VOZ
DOBOVA o. sol. o.

68257 DOBOVA, Dobova 53

emona posavje

n. sol. o.

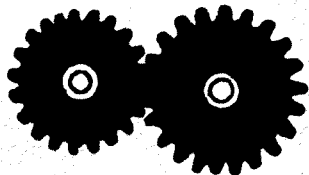

brežice

68.250 Brežice, Cesta prvih borcev 35

telefon: (068) 61-240

30 LET

SPLOŠNO LIVARSTVO –
DOBOVA

SR SLOVENIJA

ŽELEZNIŠKA POSTAJA DOBOVA

Vlivanje sive litine in barvnih kovin po dostavljenih modelih in delovnih načrtih

Tekoči račun pri NB Brežice št. 51620-601-10500
Telefon št. (068) 68-608

PROIZVODNJA IN TRGOVINA

Agraria

BREŽICE · N. SOL. O.

Export – Import

LASTNA IN KOOPERACIJSKA KMETIJSKA PROIZVODNJA – ODKUP IN PRODAJA KMETIJSKIH PRIDELKOV IN PROIZVODOV – OSKRBA KMETIJSTVA Z REPRODUKCIJSKIM MATERIALOM – LASTNA IN KOOPERACIJSKA PROIZVODNJA CVETJA

TOZD AGRO BLAG. PROMET Brežice o. sub. o. – TEMELJNA ORG. KOOPERANTOV Brežice o. sub. o. – TOZD KMETIJSTVO Brežice o. sub. o. – TOZD FLORA Čatež o. sub. o. – TOZD VRTNARIJA Čatež o. sub. o. – DSSS

industrija gradbenega materiala
Anhovo

n. sol. o.

SALONIT
ANHOVO

TOZD OPEKARNA BREŽICE,
n. sol. o.

68250 Brežice, Šentlenart 71
telefon (068) 72-221
telegram opekarna brežice
žiro račun 51620-601-10105 SDK Brežice

TOVARNA UMETNIH BRUSOV

SOZD KEMA

MARIBOR

62101 MARIBOR, TITOVA CESTA 60

izdeluje UMETNE BRUSE vseh vrst s keramičnim vezivom in vezivom iz umetnih smol

Med vojno so se skovale vezi

Do prvih stikov in poznanstev med vaščani Laz pri Planini, občina Logatec, in zamejsko občino Repentabor je prišlo, ko so člani ZB NOV Laze, po predhodnem dogovoru z vodstvom ZB Sežana, 4. maja 1980 obiskali Repentabor. Takrat je minilo 35 let od junaške smrti vaščana Laz, Franca Nemgarja, ki je padel nekaj dni pred osvoboditvijo naše domovine kot komandant Bazoviške brigade, pokopan pa je na pokopališču Repentabor,

Srečanje nam je ostalo v nepozabnem spominu. Bili smo sprejeti in pozdravljeni izredno toplo in prisrčno. Udeležili smo se komemoracije na grobu, zatem pa proslave ob spomeniku padlim in žrtvam, kjer smo podrobneje spoznali zgodovino tega kraja.

Repentabor je bil med vojno kljub zatiranju fašističnih zasvojevalcev ves čas na strani narodno-osvobodilne borbe. Domačini so ohranili

trdni. V NOB so se vključili stoodstotno. Čeprav je občina majhna, je imela v NOV 70 borcev, v nemški internaciji 35 ljudi, 20 občanov je padlo. Mnogo jih je trpelo in so bili mučeni v zloglasni tržaški Rižarni, od koder se jih je brez posledic malo vrnilo. Vse družine do zadnje so sodelovale z NOB, več kot razveseljiv pa je podatek, da kljub fašističnim pritiskom tam ni bilo izdajalca.

Mnogo je spomenikov, ki so vezani s trpljenjem in izgubami med vojno. Obiskali smo jih več, med drugim tudi Bazovico in Rižarno. Pretreseni od pripovedovanja spominov borcev in preživelih aktivistov NOB smo se s hvaležnostjo poslovili. Sklenili pa smo obdržati stike, ker smo čutili, da so ti dobri ljudje-naši ljudje, da živi med njimi lik padlega komandanta Nemgarja kot simbol odpora proti fašizmu.

Naš tedanji izlet v Repentabor je bil poln lepih vtisov in spominov. Ob povratku domov pa je kanila v naša srca grenka kaplja nam borem in vsemu našemu ljudstvu najtežja izguba: istega dne je umrl tovariš Tito.

Od tega našega obiska v letu 1980 je prišlo že do več srečanj. Delegacija Repentabora se je udeležila proslave v Lazah in končno so ti obiski pripeljali do širšega sodelovanja, do izmenjave športnih in kulturnih skupin. Želja po pobratenju občin Logatec in Repentabor se je uresničila. Občinska skupščina Logatec je na svoji seji 1. 2. 1981 sprejela listino o pobratenju teh dveh občin. To je najboljši pogoj za poglobljanje vezi in prijateljstva med ljudmi, ki jih vežejo skupne želje ohraniti spomine na našo borbo in sodelovati na področju raznih dejavnosti.

Jože Simšič – Jelen

Stab 18. brigade. Prvi z desne Franc Nemgar.

kjer živi nanj med domačini trajen spomin. V repentabru vzorno vzdržujejo njegov grob, ob njegovem spomeniku proslavljajo vse pomembnejše dogodke, vezane na osvobodilno borbo.

svojo narodno zavest, čeprav so jih fašisti hoteli prisiliti, da bi pozabili materin jezik. Med vojno so jim zaprli šole in prepovedali uporabo slovenskega jezika, vzdržali pa so ves ta pritisk in ostali

Prvi dan pomladi – dan boja proti rasnemu razlikovanju

Človek bi v naglici in površno ob vprašanju rasnega razlikovanja najprej pomislil na drugo svetovno vojno, na Hitlerja in morda še na Stalina. Toda današnji svet, svet sedanjega trenutka, je tako poln vseh vrst nasprotij in tudi nepregledne množice primerov rasnega razlikovanja in nestrpnosti, da postaja to vprašanje poleg osnovnega boja za mir, neodvisnost držav in narodov eno pomembnejših bojišč za boljši in kulturnejši svet.

Združeni narodi posvečajo veliko pozornosti aktivnostim za boj proti vsem oblikam rasnega razlikovanja. Številne resolucije Generalne skupščine so bile sprejete o teh vprašanjih in tudi na zadnjem lanskoletnem zasedanju je ta zbor obsodil politiko apartheida, rasizma in rasnega razlikovanja v Južni Afriki, na vseh okupiranih arabskih ozemljih in tudi v drugih delih sveta. Prav zato je ponovno potrdila podporo vsem tistim nacionalnim osvobodilnim gibanjem, ki se bojujejo proti rasizmu, kolonializmu, apartheidu in tuji nadvladi.

Ob primeru politike Južne Afrike, ki je najbolj razvpit in očiten, je Generalna skupščina s posebno resolucijo obsodila to politiko in zahtevala od držav – članic Združenih narodov, naj vse svoje politične, ekonomske in druge ukrepe usmerijo tako, da bodo prispevale k prenehanju takšne južnoafriške politike in zagotovile uspešno izvajanje vseh resolucij Generalne skupščine, Varnostnega sveta ter drugih teles organizacije Združenih narodov.

Desetletje 1973–1983 je bilo že proglašeno za desetletje boja proti rasizmu, vendar prav dobro vemo, da sta tudi v tem času rasna nestrpnost in rasno razlikovanje na različnih koncih sveta razplamtevala nove boje, morije in poniževanja ljudi. Res je, da Generalna skupščina šteje rasno razlikovanje in rasizem v vseh oblikah za popolno zanikanje vseh ciljev Listine Združenih narodov, res pa je tudi to, da le s svojim glasom ne more storiti veliko, kolikor lahko storijo z dejanji vsi ljudje sveta tam, kjer se konkretne pojave oblike rasizma razplamtevajo.

Generalna skupščina Združenih narodov je proglasila letošnji 21. marec za

mednarodni dan boja proti rasnemu razlikovanju v upanju, da bo poleg desetletne intenzivne naloge tudi na ta način opozorila na pereča vprašanja s tega področja.

Ker pa je letošnje leto hkrati proglašeno za leto mobilizacije in uporabe sankcij proti Južni Afriki, ima tudi mednarodni dan boja proti rasnemu razlikovanju osti še posebej uperjene na afriško celino.

Da bi поблиže spoznali življenje in boj proti rasizmu na skrajnem jugu Afrike, bomo v eni od prihodnjih števil zapisali kaj več o trpljenju črnega prebivalstva, o njihovem boju in o tem, kakšen je položaj v Južni Afriki danes.

B. Ž. J.

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

Matija Knap-Peter Puntar iz Žerovnice

Prijazna vas Žerovnica leži kakšnih 8 km jugovzhodno od Cerknice, tam, kjer se končujejo križnogorski gozdovi in kjer se pod vasio nekaj sto metrov stran svetlika znamenito jezero. Na položni vzpetini se na obeh straneh ceste nizajo hiše druga za drugo do vrha, nad njimi se kot pastir črede dviga sedanja farna cerkev sv. Pavla. V strnjeni vasi je bilo pred vojno blizu šestdeset hiš in ob njej še pet mlinov in zag, potaknjenih v zavetje gozdov in

razpotegnjenih ob biserno lesketajočem potoku Žerovniščici.

Vas je bila pred vojno znana po lepih dekletih in korajžnih fantih, po skromnih kmetijah in pridnih ljudeh, po »furbanstvu«, po tihotapstvu, ki pa je prinašalo tvegane zaslužke in še ti so dostikrat lahko komiselno splavali po grlu... Vas pa je bila složna in stran od političnih preprirov.

Bolje stoječi kmetje so bili tisti, ki so premgli kaj gozda, kajti les je vsaj nekoliko ublažil takratne slabe kmetijske razmere. Prenekateri vaščan se je zato s konjsko in volovsko vprego podal na cesto po dodaten zaslužek. »Furbanstvo« je bilo stalni vir dohodkov in na cesti proti Rakeku in nazaj so se vsak dan vile kolone prevoznikov s hlodi, deskami in tramovjem, ki so ga odlagali na rampah železniške postaje. Kmetje so z majhnimi zaslužki polnili žepe lesnih trgovcev. Najbližji je bil Krajc-Matjaž iz Grahovega, ki je bil poznan daleč naokrog kot odeh.

Ljudje so bili po tradiciji vdani poslušnosti in dajali so »cesarju, kar je cesarjevega, in bogu, kar je božjega«. Pa ne za vselej... Z druge strani Križne gore – v Loški dolini so pod vplivom oktobrske revolucije začeli propagirati komunistične ideje in jih hoteli uresničevati. Tudi poznejši proces proti komunistom širom po Notranjski je imel na ljudstvo močan vpliv. Potlej so prihajali z dela v Franciji kmečki fantje sezonski delavci in v to malo deželico prinašali napredne ideje. Po hudih letih gospodarske krize so naprednjaki v letih 1933/34 organizirali v Grahovem Društvo kmetijskih fantov in deklet. Začelo se je premikati, gibanje je težilo k spremembam...

V kmetiskem društvu (DKFid), ki je imelo svoj sedež v Grahovem, so bili vključeni kmečki fantje in dekleta tudi iz sosednjih vasi, v katerih ni bilo drugih izrazito političnih organizacij, ki bi se vidno uveljavile. Le v Grahovem je delovalo močnejše društvo Sokola, toda člani so bili v večini včlanjeni še v DKFid. Tik pred vojno so nekateri klerikalni veljaki v Grahovem organizirali še odbor fantovskega odseka in dekliškega krožka, ki pa je bil omejen le na nekaj družin. Zanimivo je omeniti, da

župnik in dekan Alojzi Wester v Grahovem ni posegal v politiko in je imel več smisla za zmerjanje deklet v cerkvi; če so tja zahajale s kratkimi krili in oblekami brez rokavov. Bil je fanatično vdan verskemu poklicu, politiko pa je puščal ob strani. Med vojno je dobil sestanovalec, begunca iz Štajerske, in mu dal zavetišče. Ta kaplan, Franc Kanduč, pa je kmalu prišel v oporeko z organizatorji odpora in OF ter začel ovajati zavedne ljudi. Ob koncu leta 1942 pa je dobil zaslužen kazni.

Pred vojno je bila v Žerovnici še podružnična cerkev, zato so ljudje hodili k verskim obredom v dober kilometer oddaljeno vas Grahovo. Med vojno pa so se tudi v to vas zabunkali »Kristusovi vojščaki«, doma pretežno od drugod, in cerkev spremenili v trdnjavo. Niso pa se mogli upirati borcem Tomšičeve brigade pod Dakijevim vodstvom, ki so jih napadli v noči na 24. november 1943. Branilci so se zagrizeno upirali in se niso hoteli predati, ker so bili precej številni in zabarikadirani še v drugih hišah. Zaman so bili pregovori s pomočjo kovača Hitija in menda prek dekana Westra. Odpor domobrancev je bil strt šele potlej, ko je bila spremenjena glavna trdnjava – cerkev z zvonikom vred – v ruševine. V ruševinah in pri izpadih je bilo ubitih 61 domobrancev in nekaj ujetih. Rešilo se jih je bore malo. Branilci so doživeli usodo Alcazarja...

DKFid v Žerovnici je uspelo vključiti v svoje vrste skoraj vse fante in dekleta. Drugih političnih organizacij, opredeljenih za klerikalce in liberalce, v vasi ni bilo. Vsi so bili združeni okrog naprednega društva, ki je delavcem in kmetom odpiralo oči in jih vzgajalo v naprednem duhu. Vse bolj so spoznavali socialne krivice...

Po razsulu Jugoslavije je postala vas Žerovnica še bolj enotna. V njej ni bilo izdajstva. Vaščani so prisluhnili glasnikom OF in skoraj do zadnjega so se priključili NOG. Niso nasedali sovražni propagandi in cerkvenim pridigarjem, ki so oznanjali Rožmanov evangelij. Sv. Pavel se je »izneveril« novim »prekrščevalcem«, ljudje so se opredelili za splošni ljudski odpor...

Vas, ki je štela 60 domačij, je dala nad 50 partizanov, od teh jih je padlo 13. Dosti ljudi so odpeljali v

zapore in internacijo (samo 29. julija 1942 je bilo odpeljanih na Rab 52 vaščanov), požgali so precej hiš in jih izropali. Kljub vsemogočim pritiskom so v domobranske vrste spravili le tri ali štiri fante. (Uvodne misli so opre na razgovor z domačinoma Francetom Sušteršičem in Francetom Janežičem ter na lastno poznanje.)

Vas Žerovnica ob Cerkniškem jezeru, ki ji niti Valvasor na svojem zemljevidu ni dal pravega mesta, je zaslovela po svojem velikem doprinosu v narodnoosvobodilnem odporu kot najboljša notranjska vas. Dala je vrsto prvoborcev in aktivistov, ki niso popustili tudi v najtežjih dneh...

Pred sedmim spominskim pohodom na vrh Porezna

S smrečjem smo jim postlali

V spomin na tragedijo na Poreznu, 1622 metrov visokem vrhu na meji med Primorsko in Gorenjsko, bo v nedeljo, 21. marca, že sedmi zimski spominski pohod na vrh Porezna.

Poti, ki vodijo na Porezen, so na lanskem 6. poletnem spominskem pohodu poimenovali po partizanskih enotah, ki so sodelovale v tragičnih bojih z okupatorji na pragu svobode v marcu 1945. Iz Selške doline, preko Davče in mimo Jureža vodi pot borcev Gorenjskega vojnega področja, iz Cerkna pelje skozi Labinje pot Kosovelove brigade, iz Baške grape, preko Podbrda in skozi vas Porezen pa pot inženirskega bataljona 31. divizije. Pot, po kateri so okupatorji po bitki odpeljali ujete borce z vrha Porezna, pa je dobila ime dolga pot.

Kako je prišlo do tragedije na vrhu Porezna tik pred koncem vojne?

Višji vodja SS in policije v operacijski coni »Jadransko primorje« Odilo Globocnik in iz 18. vojaškega okrožja SS-Gruppenführer in generalporočnik policije Erwin Rösener sta s svojima operativnima štaboma za uničenje tolp izdelala marca 1945 skupni načrt za uničenje 9. korpusa NOV Jugoslavije na ozemlju Gorenjske in Slovenskega Primorja. Za to nalogo sta pritegnila vse razpoložljive in dosegljive sile.

V prvem delu ofenzive naj bi očistili Gorenjsko zahodno od Save in Cerkljanske,

v drugem delu pa še Banjško planoto, Čepovansko dolino, Šentviško planoto, Šebrelje in Trnovski gozd.

Prvega dela ofenzive se je udeležilo več kot 15 tisoč sovražnikovih vojakov, zbranih iz enot in postojank po vsem slovenskem ozemlju.

Skrbno zasnovana in pripravljena sovražna ofenziva se je pričela 19. marca 1945.

V noči od 23. na 24. marec 1945 so se 19. SNOUB Srečka Kosovela, Gorenjsko vojno področje, del inženirskega tehničnega bataljona 31. divizije, kulturniška skupina 9. korpusa in civilne ustanove, skupaj okoli tisoč ljudi, s Črnega vrha usmerili ob jugoslovansko-italijanski državni meji čez Cimprovko na Porezen, kjer so nameravali predaniti, v naslednji noči pa nadaljevati pohod na Bohinjsko. Kolona je pravzaprav že šla mimo položajev, ki jih je sovražnik zasedel prejšnji dan.

Toda 24. marca zjutraj je oddelek 13. esesovskega policijskega polka presenetil obrambo Kosovelove brigade. S položajev na Kupu je bataljon kosovelovcev z drugimi borci sicer zadržal sovražnikovo napredovanje, vendar pa ni bilo moč preprečiti razkrojitve presenečenih borcev, ki so dotlej na smrt utrjeni in premaženi dremali v skalnatih zavetjih in v požarni vojašnici.

V podzemeljskih beton-skih hodnikih nekdanjih italijanskih utrdb na Poreznu,

ki jih ogenj orožja narodno-svobodilnih enot ni dosegel, so esesovci ujeli 145 borcev, ker se niso mogli prebiti na plan. V boju na Poreznu je padlo 32, ranjenih pa je bilo 36 partizanov in partizank.

Štab 13. SS policijskega polka je nato zagrešil strahoten zločin: 24. marca je pri Zaprviču in v Gorjah ukazal ustreliti 39 ujetnikov, naslednjega dne pa na območju Jesenice-Orehok-Ravne zahodno od Cerknega še 106, skupaj 145 ujetnikov. Okrog 38 borcev pa so odpeljali v goriške zapore oziroma jih uporabili za odstranjevanje min.

Na Poreznu je Kosovelova brigada utrpela zelo hude izgube, saj je padlo 26 borcev, ranjenih je bilo 25. Med ustreljenimi je bilo 55 kosovelovcev. Skupaj je brigada izgubila v tem dnevu 80 borcev.

Na Poreznu je padel tudi namestnik poveljnika Gorenjskega vojnega področja narodni heroj Andrej Žvan-Boris.

Domačinka iz Jesenice Vika Obid-Jermanova, lani umrla priljubljena ljudska pesnica, pa je 30. marca 1945 po pokopu postreljenih partizanov napisala pesem:

»S smrečjem smo zelenim jim postlali, obrobe v jopiče zavili, v hladni grob smo jih dejali, trupla z vejami pokrili. Dvajset, trideset jih je v gozmi...«

Jože Oblak

Naši znaki

Titova štafeta 1947

Značko, ki je bila zadnjič na sliki, si je maja 1946 pripelela v Ajdovščino mlada Zofka Radelj, ki je tekla v štafeti. Danes živi v Črnučah pri Ljubljani. Zaradi dolgih let, ki so pretekla, pa tudi ona ne more povedati, ali so dobili leta 1946 štafetne značke prav vsi tekači ali samo nekateri. Zato še vedno ostaja brez odgovora poizkus razlage, ki smo ga zapisali. Enak odgovor bo potrebno dobiti tudi o znački iz leta 1947.

V maju 1947 je Mladina objavila fotografijo najmlajše udeleženke štafete v Črnomlju. To je bila komaj štiriletna Nataša Logar. Na fotografiji je mogoče lepo videti, da ima punčka pripeto štafetno značko. Kljub tej posebnosti, dekletcu iz Črnomlja, pa smo lahko prepričani, da se podoba tekačev najverjetneje ni bistveno spremenila v primerjavi z letom prej. Tudi niso tekli samo mladinci in fizikulturniki. V Ajdovščini je tekla v štafeti tudi 60-letni Petrinšek, ki je sodeloval že leta 1946. V goriškem okraju je na progi teklo 400 mladincev. Na progi Lendava-Murska Sobota-Radgona in dalje je sodelovalo 300 tekačev. V Mariboru so v štafeti tekli dijaki vseh gimnazij. V okraju Grosuplje je sodelovalo v štafeti okrog tisoč mladincev in telovadcev.

Leta 1947 je bilo v naši domovini pet glavnih prog s šestnajstimi priključki. Izmenjavna tekača je bila predvidena po pretečenih 500 metrih, le v naseljenih krajih so bile izmene na 200 in še manj metrov. Tekachi so lahko porabili za kilometer proge štiri minute, kar je bilo za minuto manj kot leta 1946. Verjetno je to spremembo narekovala prav izkušnja s prejšnjo štafeto.

Sklenjeno je bilo, da mora štafeta skozi posamezne kraje v natanko določenem času

brez prehitavanja ali zamuja in to ob vsakem vremenu. Posebni stranski priključki so bili v rokah okrožnih in okrajnih fizikulturnih odborov, društev, aktivov in drugih množičnih organizacij, preračunani pa so morali biti tako, da so prišli na glavno progo pet minut pred prihodom glavne štafete. Prog je bilo spet pet. Prva proga je šla iz Črnomlja, preko Kočevja, Ribnice, Planine, Logatca in Vrhnike do Ljubljane. Iz Črnomlja je šla štafeta 21. maja ob peti uri zjutraj.

lje, kjer so se pridružile štafete iz Rogaške Slatine, Krškega in Trbovelj. Iz Celja je nadaljevala pot preko Vranskega in Domžal do Ljubljane. Peta proga je imela svoj začetek v Gorici, kjer je bil odhod 21. maja po šesti uri zjutraj. Tekachi so tekli preko Ajdovščine do Razdrtega, kjer se jim je pridružila štafeta iz Sežane. Štafeta je nato tekla preko Postojne do Planine, kjer se je združila z glavno štafeto iz Črnomlja. Prihod vseh štafet v Ljubljano je bil 21. maja med 14.50

Se vedno ne vemo, zakaj so bile nekatere značke bronaste in druge srebrne ter zlate barve.

Druga proga je imela svoj začetek v Ratečah. Odhod iz Rateč je bil 21. maja ob 6.40 zjutraj. Tej štafeti so se priključile: v Lescah štafeta iz Bohinja, v Kranju štafeta iz Tolmina, Idrije in Tržica. Tretja proga se je začela v Lendavi. Ta je bila najdaljša. Merila je 276 kilometrov. Tekachi so odšli iz Lendave 20. maja 1947 ob 8.47. V Mariboru se je priključila štafeta iz Ljutomer, v Dravogradu pa štafeta s Koroške. Četrta proga se je začela v Majšperku. Odhod je bil 21. maja ob 5.35 zjutraj. Proga je tekla čez Slovensko Bistrico v Ce-

in 15. uro. Miting je bil spet na Kongresnem trgu. Najvišji navzoči voditelj je bil predsednik Prezidija Ljudske skupščine LRS Josip Vidmar. Štafeto je sprejel podpredsednik vlade Marjan Breclj in pozdravil mladince. Težko je reči, če je bil načrt štafete leta 1947 čisto dosledno uresničen, predvideno pa je bilo, da bi slovenski mladinci in fizikulturniki pretekli skupno 1375 kilometrov v 92 urah. Vsaj približno je prav gotovo tako tudi bilo.

Janez J. Švajncar

Mladostna leta Matije Knapa

V opisanih vaških razmerah se je izoblikovala Matijeva osebnost. Bil je eden izmed mnogih, ki je mladost preživljal v revščini in se je hotel prebiti naprej.

Rojen je bil 17. septembra 1923 Mari in Jožetu Knap iz Žerovnice v hiši št. 12 na spodnjem koncu vasi. Kot oče in mati se je preživljal s kmetijstvom. Sestra Marija je bila pred vojno že poročena z Jožetom Merteljem, ki je bil nazadnje vodja finančne straže v Cerknici.

V Grahovem je Matija končal osnovno in kmetijsko nadaljevalno šolo in se zlasti zanimal za sadjarstvo in čebelarstvo. Zelo ga je zanimalo strojepisje, fotografija, strojna mehanika... Stane Novljan, takratni učitelj na šoli v Grahovem, je spoznal fantov talent, a več od pouka v kmetijski nadaljevalni šoli mu ni mogel nuditi. Pomagal mu je z naprednim čtivom, ki ga je Matija prebiral pozno v noč. Večkrat ga je oče pozno ponoči zasačil pri branju ob sveči v čebelnjaku in ga kregal, češ kako bo lahko čez dan delal. In nekega dne mu je prišlo v roke še glasilo Gruda, ki ga je izdajalo DKFid. V njem je našel poleg strokovnih kmetijskih nasvetov še zapis o delovanju društev drugod in kako se zavzemajo za pravice kmetov in delavcev. To je bil prvi širši pogled v svet.

V socialnem pogledu je bil Matija nekoliko na boljšem od drugih fantov, saj so le trije v hiši bremenili izdatke. Toda težnja za boljšim kosom kruha ga je gnala na ceste med prevoznike. Prijel je za vaje in v zgodnjih jutranjih urah vihtel bič z drugimi fanti, ki so odhajali po les, da ga odpeljejo na Rakek. Kadar ni »fural«, je moral pomagati pri sečnji in pri ostalih kmečkih delih. Trdo kmečko življenje ni prizanašalo niti najmlajšim in spoznavali so ga v nenehnem prizadevanju za obstanek.

V Društvu kmetijskih fantov in deklet

Takoj po končani osnovni šoli se je Matija vključil v DKFid v Grahovem in postal nadvse delaven

mladinec. Prav v stikih z vozniki in z delavci si je nabiral življenjske izkušnje, se razredno osvobodil in navzemen naprednih idej. Izogibal se je gostiln in slabih druščin, zavračal vabila obmejnih prekupčevalcev in se ves predal domu, organizaciji DKFid ter izobraževanju, ki mu ga je društvo nudilo. Naj omenimo, da je bilo to društvo pod močnim vplivom komunizma, ki je imel med članstvom dosti somišljenikov. Lojze Ule, predvojni skojec, je v odboru društva vplival, da so se člani napredno vzgajali. Seve, pri delu ni bil osamljen in skoraj ves odbor je bil levo usmerjen. To se je še zlasti potrdilo med NOB.

DKFid v Grahovem je imelo za sabo že nekajletne izkušnje in na mladega Matijo je nadvse napredno vplivalo. Ob prekaljenih vodnikih, Lojzu Uletu, Jakobu Silcu, Andreju Šegi, Jožetu in Janku Sigmundu, Francu Gorniku... si je nabiral organizacijske izkušnje in pridno sodeloval v društvenih sekcijah. Na zadnjem občenem zboru društva (16. februarja 1941) je bil izvoljen za drugega tajnika, ko je imel dobrih 17 let. France Šušteršič pove, da je vodilni Lojze Ule takrat izjavil (in to ponovil tudi med vojno), da so z Matijem Knapom pridobili zelo perspektiven in obetajoč kader. In ni se zmotil...

V DKFid v Grahovem je Matija Knap deloval vse do sklepa odbora (v Segovi pečnici v Žerovnici septembra 1941), da se društvo z vsem članstvom in denarjem (2350 lir) vključi v »Osvobodilno fronto slovenskega naroda«. Denar je društvo izročilo Lojzetu Uletu, ki je bil tedaj član okrožnega odbora OF za cerkniško okrožje. (Podatek: Alojz Ule: »Nastanek in razvoj DKFid na osrednjem Notranjskem« - Notranjski listi II 1981, str. 320/231)

V članku Ferda Godine: »Na Loško dolino ne sije sonce«, ki ga je objavil v reviji BOREC 1972 7/8, na strani 466 piše:

»...V glavni odbor Zveze DKFid smo kooptirali tudi nove člane in spominjam se, da smo pritegnili k takemu delu še Matijo Knapa iz Žerovnice pri Grahovem. Prihajal je v Ljubljano na sestanek, dokler niso Ljubljane v februarju 1942 Italijani obdali z bodečo žico...«

Iz navedenega in tudi iz drugih zapisov je razvi-

dno, da je Zveza DKFid dajala dober kader za OF in SKOJ, med katerimi je DKFid v Grahovem za vzgled.

Matija Knap v svojem življenjepisu, ki ga je napisal 29. XI. 1945, omenja, da sta mu po prestopitvi DKFid v OF linijsko veliko pomagala takratni sekretar OK KPS za cerkniško okrožje Lojze Ule in instruktor CK KPS France Popit-Jokl. (Takrat so mu rekli Sine - op. p.)

Skojevski in mladinski aktivist

Po nekaterih podatkih je postal Matija Knap član OF še pred prestopom DKFid v OF kot celote v septembru 1941. V septembru 1941 (navedba v življenjepisu) je postal že član rajonskega odbora OF v Grahovem. V januarju 1942 (njegove navedbe) pa je postal član okrožnega odbora OF Cerknica, odgovoren za delo mladine.

Septembra 1941 je bila v Žerovnici formirana skojevska grupa s sekretarjem Matijo Knapom. V njej sta bila spočetka še Amalija Jemec (Grbča) in France Janežič. V januarju 1942 je bil organiziran rajonski komite SKOJ Cerknica. Sekretar je postal Matija Knap, člana pa: Julka Mihelčič in Jože Ravbar. Nadzor nad delovanjem je imel Anton Prevec-Dimač, ki je delal s skojevci v Loški dolini in je bil že pred vojno član SKOJ. (podatki: Arhiv CK ZKS)

V začetku junija 1942 postane Matija Knap član okrožnega komiteja SKOJ, ki je bil formiran na Križni gori. Po direktivi Viktorja Stoparja, sekretarja pokrajinskega komiteja SKOJ, ga je oblikoval aktivist Ferdo Godina. V reviji BOREC 1972/11 piše, da je prišel na Rakek in v Žerovnico v začetku marca 1942. (Tedaj je utrjeval in razširjal obstoječe skojevske organizacije - op. p.). Od Pirčevih na Rakeku je odšel v Žerovnico, kjer se je oglasil pri Pirmanovih. (Domače ime Knapove hiše - op. p.). Vedel je, da je prišel v zanesljivo hišo agilnega mladinskega aktivista. Navaja, kako lepo ga je sprejela Knapova mama, ki je pozneje umrla na grozovit način. 24. avgusta 1942 so jo po Roški ofenzivi ustrelili na Ulaki v Loški dolini. Ob spomi-

nu na Knapovo družino je Ferdo Godina zapisal:

»...Knapova družina ni bila številna: oče, mati in sin Matija. Hčerka je bila poročena nekje drugod. Za Matijo sem že napisal, da je bil zadnje čase večkrat v Ljubljani na naših sestankih glavnega odbora Zveze društev kmetijskih fantov in deklet. Matija je govoril malo, rad se je smehljaj in napravil vse, kar bi človek želel. Spal sem v čebelnjaku, kjer mi je Matija napravil udobno ležišče.

Knapova mati je bila majhna in živahna. Pravo nasprotje Matije. Vedela je za Matijevo delo in zdela se mi je, da se dobro razumeta... Oče se je bolj bal in slutil, da se bo usoda poigrala z njegovo družino...

Z Matijo sva tudi podnevi šla v vas. Posebno protinilom pod hribi sva rada zavila. Za mlini je tekla utrjena vojaška linija... V hribu nad cesto Lož je imel Matija skrite zaboje municije. Te sva popoldne odkopala dobro namazane...

Sosed Knapovih je bil Lojze Ule. Bil je suh fant, redkobeseden in zelo konspirativen. Matija mi je povedal, da Ule razmnožuje Poročevalca...

Na poti v Loško dolino mi je Matija dal vse potrebne napotke...

Matija Knap je že v prvem letu upora sodeloval v številnih akcijah: od prvotnega zbiranja orožja do sabotažnih akcij in pomoči prvim partizanom, v propagandi proti okupatorju. Deloval je po direktivah partije, čeprav formalno se ni bil vključil v njeno članstvo. Pri akcijah je dobil veliko oporo pri domačinu Lojzu Uletu, ki je bil zanj še najbolj avtoritativen. Tja pa so prihajali in se shajali na domu, v čebelnjaku in drugje še Ludvik Lovko in France Caserman, vodilna cerkniška aktivista, Ivan Novak-Očka in France Popit-Sine, Franjo Lubej in Marjan Breclj iz Ljubljane, Lado Šega (poznejši sekretar SKOJ), Andrej Šega, Jakob Silc, Jože Sigmund, Stane Šega in Grahovega, Ludvik Žnidaršič, Brinovčeve in Rojčeve iz Martinjaka in drugi. Stane Šega iz Grahovega je imel dobre stike s Knapom, ki mu je dajal različne naloge. Tudi France Šušteršič iz Žerovnice pove, da mu je Matija večkrat izročal pošto, ki jo je moral odnašati na določena mesta.

Se nadaljuje

ADLEŠIČI

Pred krajevnim praznikom

Krajani Adlešičev in okolice že 29 let praznujejo svoj krajevni praznik 22. marca. Tudi letos pripravljajo slavnostno sejo, ki bo v nedeljo, 21. marca, v dvorani kulturnega doma. Povabljeni bodo predstavniki pobratenih krajevnih skupnosti Stare Ljubljane in Prilisce-Vukova Gorica ter sosednje krajevne skupnosti. V kulturnem programu bo nastopalo domače prosvetno društvo. Letošnje praznovanje želijo predvsem posvetiti obujanju tradicij NOV.

V vsakodnevnih skrbih in težavah pozabljamo, kako so borci čestokrat delili zadnji kos kruha s tovarišem, bili celo pripravljeni s svojim življenjem zavarovati življenje drugega, pozabljamo, da je bilo med žrtvami vojne mnogo starčkov in otrok, ki se niso mogli braniti, pozabljamo, da je vse, kar smo v povojnih letih zgradili, zrastle na temeljih prelite krvi in padlih borcev ter samopremagovanju.

Dogajalo se je, da smo praznovanja proslavljali z velikimi gospodarskimi zmagami, čeprav nam niso bile vse le v korist, ampak tudi v breme. Ob vsem tem pa smo pozabljali na človeške medsebojne odnose, na tisto, kar nas je nekoč združevalo, kar nam je bil nekoč skupni cilj – živeti v miru, bratstvu in enotnosti, v nenehnem spoštovanju do tistih, ki so se žrtvovali za vse to.

Adlešičani vabimo vse borce, prijatelje Adlešičev in Bele krajine, da se v nedeljo, 21. marca, ob 10. uri udeležite našega slavlja.

ALOJZ CVITKOVIČ

SLOVENJ GRADEC

V spomin na Franca Rozmana-Staneta

V petek je bilo na Kopah nad Slovenj Gradcem 25. tekmovalanje FIS za pokal narodnega heroja Franca Rozmana-Staneta. Tokrat je bil na sporedu veleslalom, katerega se je udeležilo 53 tekmovalcev iz CSSR, Francije, Madžarske, Avstrije, ZR Nemčije, Poljske in Jugoslavije. Obe progi je prevozilo 36 tekmovalcev. Dokaj nepričakovano je zmagal 20-letni francoski smučar Yves Tavernier, drugi je bil Jugoslovčan Boris Križaj in tretji Bohumil Zeman iz CSSR.

V Sloveniji in Jugoslaviji vemo, da je bil Franc Rozman-Stane komandant Slovenske partizanske vojske. Manj pa vemo, da je bil tudi na našem področju, tu na Pohorju, organizator in usmerjevalec narodnoosvobodilnega gibanja. Že v jeseni leta 1942 je obiskoval posamezne kmetije, prve partizanske javke, to je pri Lahovniku v Smiklavžu, Turčniku in Krajncu v Golavabuki in Lazarju na Brdih. Lazarjevu sinu je komandant Stane sam dal ime Srček, zato se je pri Lazarjevih imenovala kmetija pri Srčku. V prvih dneh decembra 1942 se je Stane zadrževal na tem delu Pohorja, pa zopet v marcu 1943, ko je iskal borce Prvega pohorskega bataljona. Ni jih našel, ker so že v januarju padli na Osankarici.

Franc Rozman-Stane je postal komandant Slovenske partizanske vojske v Sloveniji 14. julija 1943. Pri preizkušanju angleškega orožja je bil 7. novembra 1944 smrtno ranjen. V njegov spomin je smučarski klub Slovenj Gradec že 25. zapored zelo dobro organiziral veleslalom na Kopah.

Vsem, ki ste se tega tekmovanja udeležili, lepa hvala, zmagovalcem pa naše iskrene čestitke z željo, da se na tem prelepem delu Slovenije – Kope na Pohorju še večkrat oglasite.

Prehodni pokal in dve plaketi z likom Franca Rozmana-Staneta je najboljšim podelil predsednik občinskega združenja ZZB NOV Slovenj Gradec, tovariš Ludvik Pušnik.

STANKO HOVNİK

CELOVEC

Spominska slovesnost v Celovcu

Letos mineva štirideset let, ko so nacisti preganili koroške Slovence iz njihovih domov, in štirideset let, ko so se koroški Slovenci aktivno vključili v oborožen boj proti fašizmu v okviru vstaje slovenskega naroda.

Obletnici dogodkov, ki so usodno posegli v življenje slovenske narodne skupnosti na Koroškem ter imeli daljnosežne posledice za njen nadaljnji razvoj, bo posebej veljala spominska slovesnost, ki bo v nedeljo, 18. aprila letos, ob 14.30 v celovškem Domu glasbe. Prireditve pripravljajo v sodelovanju z osrednjimi organizacijami koroških Slovencev Zveza slovenskih izseljencev, ki združuje v nacistični dobi nasilno izseljene oziroma pregnane in več kot tri leta v nacističnih taboriščih internirane koroške slovenske družine. Na spominski slovesnosti v Celovcu bo sodeloval tudi nekdanji dachavski pevski zbor iz Slovenije.

-ba

PREBOLD

Poenoteno delo rodi uspeh

V krajevni skupnosti Prebold je komisija za rekreacijo izdelala na podlagi programov dela posameznih društev in organizacij »Program rekreacijskih dejavnosti v letu 1982«. To je edinstveni primer v občini Žalec, da ta komisija koordinira delo posameznih društev in organizacij. Vendar naslov brušure, ki je bila izdana, ne pove vsega. Poleg rekreacijske dejavnosti so v njej opredeljene akcije na področju gojenja tradicij NOV.

Skorajda ni meseca, da ne bi to ali ono društvo iziroma organizacija pripravila akcijo na temo NOB. Recimo 21. marca se bodo udeležili spominskega pohoda na Porezen, 18. aprila pohoda na Dobrovlje, v okviru akcije »Obiščimo spomenike NOB v Savinjski dolini«, 27. aprila pohoda lovcev ob spominskih obeležjih v KS bodo na pohodu »Po poteh partizanske Ljubljane« in še bi lahko naštevati. Omenimo naj še, da planinci so in še načrtujejo udeležbo krajanov na vseh osrednjih pohodih, ki so bili ali bodo organizirani v okviru Meddruštvenega odbora planinskih društev Savinjska (Osankarica, Bolnica Celje, pohod po poteh XIV. divizije, pohod po poteh I. Celjske čete itd.).

Poleg izletov v kraje, znane iz NOB, poleg pohodov se načrtujejo še različna orientacijska tekmovanja. Vemo pa, da so tekmovalne proge vedno speljane mimo spomenikov NOB in da so med teoretičnimi vprašanji vedno vprašanja iz zgodovine NOB.

Skratka, v krajevni skupnosti Prebold so poenotili svoje delo in že prve akcije so pokazale (pohod krajanov mimo spomenikov NOB na Marijo Reko itd.), da takšno povezano delo rodi lepe uspehe.

FRANC JEZOVIK

ILIRSKA BISTRICA

Dobro organizirano

Več kot tri tisoč ljubiteljev gora se je v soboto in nedeljo kljub izredno slabemu vremenu, v zadnji tretjini je divjal snežni metež, udeležilo že osmega zimskega vzpona na 1796 m visoki Snežnik. Organizator PD Ilirska Bistrica, ki letos slavi 75-letnico dela, zasluži priznanje za izvedbo vzpona, katerega pokrovitelj sta bila letos odbor borcev Istrskega odreda in Primorske novice; priznanje pa tudi zaslužijo člani radioamaterskega kluba Snežnik, ki so oba dneva vzdrževali zvezo z vrha s Sviščaki in Ilirsko Bitrico ter tako tudi posredovali, da je bil 20 km dolgi cestni odsek pravočasno dobro splužen (le-to pa so opravili požrtvovalni delavci gozdnega gospodarstva). Zahvala pa velja tudi pripadnikom JLA in TO, ki so že v petek uhodili gaz do vrha.

Na sliki: k spomeniku vsem padlim borcem v snežinskih gozdovih na Sviščakih je z vrha prinesla venec patrolja smučarskega kluba Snežnik iz Ilirske Bistrice.

Tekst in foto: Staš

BLED

Na strminah Lipance

Smučarski klub društva Partizan Bled vsako leto priredi spominsko tekmovalanje v smuku, da počasti spomin na junaške borce, ki so se v februarju 1942 borili na zasneženi in mrzli planini Lipanci. Njihov pohod se je tedaj začel s smučmi in krpljami v Zatniku, kjer je sedaj blejski smučarsko središče.

Letošnji spominski smuk je bil v nedeljo, 7. marca, in se ga je udeležilo 130 mladih smučarjev (starejši in mlajši mladinci in mladinke). Proga je bila dokaj zahtevna, toda izidi so bili presenetljivi. Prvih šest zmagovalcev vsake skupine je dobilo diplome, prvouvrščeni pa še pokale. Mlade tekmovalce so počastili s svojim obiskom predstavniki borčevskih organizacij radovljiške občine. Pohvalili so organizatorje in tekmovalce, saj so oboji to zaslužili. Pred razdelitvijo diplom in pokalov je zbranim smučarjem razložil pomen prireditve zastopnik krajevnega organizacije ZB NOV Bled. Povedal jim je tudi, kako je bilo pred štiridesetimi leti na mrzlih strminah Lipance, kjer se je odigrala ena izmed mnogih bitk s premočnim sovražnikom.

Klubski delavci in nekdanji borci so se tudi dogovorili, da bo odslej ta prireditev na Zatniku dobila še širši pomen in bodo za tekmovalanje pridobili več finančnih sredstev in pa sodelavcev.

M. S.

Vabili

Odbor skupnosti borcev Južnoprimorskega odreda 9. korpusa NOV in POS vabi vse borce te enote, ki živijo na območju občin Sežana, Postojna in Ilirska Bistrica, na ustanovni občni zbor območne skupnosti JPO, ki bo 28. marca 1982 ob 9.30 v prostorih gostilne pri Jazbecu v Tupeljčah.

Odbor skupnosti borcev Južnoprimorskega odreda, ki nima natančnega seznama in popolnih podatkov o vseh borcih te enote, in tako ni mogel poslati osebnih vabil, prosi vse borce, da po vseh svojih možnostih obvestijo svoje bojne tovariše, da bi se zbora udeležili v kar največjem številu!

Odbor skupnosti
borcev JPO

Borci jurišnega bataljona 30. divizije, pozor!

Letos na dan zmage, 9. maja 1982, bodo borci jurišnega bataljona 30. divizije odkrili v Ravnah nad Črničami spomenik devetnajstim padlim borcem tege bataljona, ki so v tem kraju padli 24. 2. 1945. Hkrati bodo borci imeli svoj občni zbor.

Na odkritje posebej vabimo svojce padlih borcev. Da bi uredili evidenco padlih, prosimo svojce, da bi nam sporočili imena in priimke ter rojstne podatke padlih, in sicer na naslov: Jože Kavčič, Kidričeva 34, Nova Gorica.

Domicilni
odbor
jurišnega bataljona
30. divizije

Poizvedbe

Prosim, naj se mi oglasijo: Takratna študentka in študent, ki sta pribežala iz Maribora januarja 1942. leta pred Nemci v Ljubljano. Prišla sta k meni v gostilno Nered v Rožni dolini. Vprašala sta za mami in naročila čaj brez sladkorja. Potem sta prihajala vsak večer. Študentki sem oddala neke stvari za v Ptujsko goro.

Kurirji iz Dobrove in Polhovega Gradca, ki so prenočevali na hlevu, rekli so mu hotel MU, in sporočili po Marički, da me je iz gostilne poklicala.

Tine Kristan (ali podobno) iz Črnomlja, ki so ga pripeljali iz internacije v viško gimnazijo in je od tam prišel s Cerknjani k nam. Tudi leta 1948 se je oglašil pri meni v gostilni Nered.

Prosim tudi druge tovariše, ki so se sestajali pri meni v gostilni in imeli sestanke, da mi pišejo ali se oglasijo osebno; ker sem se leta 1949 iz Rožne doline preselila v Cerknico. Tako smo zgubili stike med seboj.

Jelka Mikše
Cesta 4. maja 39
61380 Cerknica

★

Proti koncu leta 1944 sem rešil smrti sotovariša, ki je izgubil nogo na otoku Pelješcu v mestu Ston. Pisal se je Harnik ali Harek, stanoval je na območju od Maribora do Ptuja in Starš. Oglasi naj se na naslov: Alojz Vais, Josipdol 9, 62364 Ribnica na Pohorju.

★

Imamo nepopolne podatke, da je v aprilu in maju 1942 zdravil zobe borcem Ribniške čete neki zobozdravnik. Čeh po rodu. Nekaj časa je bil komandir čete tov. Gašper, pozneje pa tov. Runko, politični komisar pa je bil tov. Vinko Knol.

Prosimo borce Ribniške čete in druge, da nam sporočite vse, kar veste o tem, na naslov: Slovensko zdravniško društvo – Skupnost zobozdravstvenih delavcev NOV in POS, Ljubljana, Komenskega 4.

SLOVENJ GRADEC

Pomembne kurirske zveze

Na pobudo odbora za varstvo spomenikov NOB pri občinski kulturni skupnosti smo se sestali bivši kurirji. Govorili smo o postavitvi obeležja delovanju kurirskih zvez med NOB. V našem kraju sta delovali dve kurirski postaji – vojaška 1/8 in TV-31 S. Sedež teh je bil v Golavabuki in Razborci.

Dogovorili smo se, da bomo postavili obeležja pri prehodu kurirjev čez železniško progo in cesto, in tam, kjer je delovala postaja TV-31 S, spominsko obeležje bo tudi na hiši, kjer je delovala vojaška kurirska postaja 1/8. Na ta način bomo oteli pozabi pomembne kurirske zveze med NOB. K sodelovanju smo pritegnili podjetje PTT v Slovenj Gradcu in odbor IV. VDV brigade partizanskih kurirjev Slovenije v Ljubljani.

Odkritje predvidevamo v letu 1983 ob 40. obletnici delovanja kurirske postaje TV-31 S in 39. obletnici vojaške kurirske postaje 1/8.

STANKO HOVNİK

V Loznici, kjer je bil lastnik mlina Gučevo moj oče inž. Jovan Stoilković, se je v juliju 1941. leta zaposlil mlinar Andrija Demšer (ali Andrej Demšar), star 30–35let, lastnik manjšega mlina nekje v Sloveniji. Za njim bi morala priti tudi njegova družina, žena s sinom in hčerko. Ker je izbruhnila vstaja, družina ni prišla, Andrija pa se je v začetku septembra vključil v partizansko enoto in padel v Mačvi, ko je kazenska ekspedicija opustošila tudi vas Draginac.

Rad bi navezal stike z družino padlega mlinarja, zato prosim za podatke o njej.

Naslov: Inž. Slobodan Stoilković, Beograd, Ulica Internacionalnih brigada 64, tel. 434-160

REŠITVE NAGRADNIH KRIŽANK

BREST CERKNICA

Izzrebani so bili:
Jože DOVŽAN, Šmartinska 209, 61000 Ljubljana

Jožko TOMAŽIČ, Kidričeva 30, 65000 Nova Gorica

Jožeta DOBRNŠEK, Cesta 3. jul. 16, 61430 Hrastnik

Pravila rešitev – vodoravno:
SOL, TRIKO, IBO, ROJAK, PROGRAM, VA, RADIUS, SAP, TRIKRAT TRI, TON, BRST, AVRORA, SK, PELEN, TOR, SOČA, PRSA, IBERT, NN, MONGOLI, AVTO, BEAT, LO, CARNÓ, AT, OBAD, MIOM, OKA, LOŽ, VI, JEDILNICE, OL, AKE, DEV, LILI, SRPAN, TIBET, IH, AE, ATE, KUHNJA, ROV, ASA-NOV, MAL, GA, ADA, AR.

JELOVICA ŠKOFJA LOKA

Izzrebani so bili:
Alenka HROBAT, Na kresu 11, 64228 Železniki

Rudi TRPIN, Ivančna gorica 42, 61295 Ivančna gorica

Jože MATKOVIČ, Dragatuš 15, 68343 Dragatuš

Pravila rešitev – vodoravno:
TUR, MAG, CEPIN, JELOVICA, AMATI, VAM ŽELI ZDRAVO, IST, ULJ, SREČNO NOVO LETO, TIL, ANANAS, PET, AHIL, DOL, KIRO, TATAR, ALI, VRATA, NECA, ED, AK, PAN, OKA, HT, ART, LIST, TERMOTON, SEKTA, OKOSTENITEV, AR, MAK, IRAČAN, OTA, KČ, DIN, FETIŠIST, RR, LENTO, ENKA, LAR, INAH, HIŠE.

KLI LOGATEC

Izzrebani so bili:
Franjo GABRIČ, Cesta 1. maja 65/VI
Josip ROMIH, Kolodvorska 3, 62277 Središče ob Dravi

Zofija ŽAGAR, Klanska 3, 61215 Medvode

Pravila rešitev – vodoravno:
KLASA, LOTTO, ZA, IRKA, IGOR, VAS, NEON, AMONAL, ADAM, STAJA, ESKULAP, PERIC, STAS, RL, ACE, ETNA, TOČA, NO, RON, RMAN, NEVERA, ARI, OKO, AJD, AJDIČ, SODOBNA UDOBNA, NIT, ARNO, DR, OKRA, IAN, AM, IHAN, VARNA OKNA, ATA, TNALA.

LIP BLED

Izzrebani so bili:
Jožica MLAKAR, Ptujška 15, 61000 Ljubljana
Ana FRAS, Keleminova 13, 62000 Maribor
Dragan GOLJJA, Kolodvorska 18, 61310 Ribnica

(Izzrebancem in drugim reševalcem se iskreno opravičujemo zaradi napake, ki je nastala pri sestavljanju križank)

Pravila rešitev – vodoravno:
LIP, SVAK, BLED, ARARA, ODA, NARIS, VIK, STELE, MIKO, KN, AN, OCET, IA, KARAT, GRM, ROMANOV, IKAR, SERIF, LORA, TROSI, OPAŽI, ATOL, PIVKA, SNOP, AST, ATRIJ, TZ, ANIS, PR, AT, DOLIV, ANAA, OTA, AKRA, KENT, RJA, ATTASA, OBLOGA, TAT, BAJTAR, AMI.

Vsem izrebanim iskrene čestitke. Nagrade, knjige iz bogatega programa založbe Borec, boste prejeli po pošti.

Uprava TV-15

SLOVENSKA BISTRICA

Dobimo se v knjižnici

V četrtek 11. marca, smo se aktivistke in borke NOV iz občine že enajstič zapored zbrale v Matični knjižnici v Sl. Bistrici na svoje tradicionalno srečanje. Tokrat je bilo posvečeno dnevu žena in 40-letnici 1. konference AFŽ. Zbrenim je zapel ženski pevski zbor DPD Svoboda Sl. Bistrica, nato pa je sledil prisrčen razgovor s pisateljico Nado Gaborovič. Predvsem smo se razgovorile o njeni knjigi, v kateri obravnava naše izseljence v Srbijo 1941. Izgnanstvo je sama doživela kot štirinajstletno dekle. Med prisotnimi sta bili še dve, ki sta prav tako doživeli vse težave pregnanstva. V pogovoru so nam povedale svoje doživljanje na tako neposreden način, da nas je ganilo do srca.

Toplo je pozdravil naše srečanje tudi predsednik občinskega odbora ZZB NOV Milan Ivanuš in nam zaželel, da bi bile zdrave in bi se lahko še dolgo srečevale. Med nami pa je bil tudi bivši upravnik knjižnice Arko Miljutin, ki mu gre zasluga za začetek organiziranja naših srečanj, ki nam res veliko pomenijo.

JULKA TAJNIKAR

Marija Gracun

Januarja smo se na pokopališču v Lučah ob Savinji poslovili od Marije Gracun, ki se je rodila pred 81 leti. Leta 1942 so jo Nemci odpeljali v nacistični zapor v Maribor. Po izpustitvi iz zapora je vsestransko sodelovala z aktivisti OF.

Tone Šuštar-Šuco

Ob veliki udeležbi borcev, prijateljev in krajanov smo se januarja na ljubljanskih Žalah poslovili od aktivista in borca NOV Toneta Šustarja-Šuca. Rodil se je leta 1908 v Podgori - Videm Dobropolje. Pri svojem očetu se je izučil za zidarja. Kot prekaljen delavec se je že leta 1941 vključil v delo OF na pošti v Ljubljani. Njegovo delo ni ostalo prikrito okupatorju. Leta 1942 je bil aretiran in zaprt v belgijski kasarni, zatem pa interniran v taborišču Visco v Italiji. Po razpadu Italije se je vrnil v domovino in stopil v partizansko enoto VOS v Grosupljem, pozneje pa je bil premeščen na dolensko vojno področje. Za delo je prejel več priznanj in tri državna odlikovanja, ob njegovi 73. letnici ga je predsedstvo SFRJ odlikovalo z redom republike z bronastim vencem.

Pongranc Vovk

Novembra lani smo se na šentiljskem pokopališču pri Mislinji poslovili od aktivista Pongrance Vovka. Rodil se je leta 1904 v Mislinji. Ze zelo zgodaj je pričel sodelovati z NOB, delal je s Prvim pohorskim bataljonom ter sodeloval pri požigu tovarne lepenske v Mislinji. Za svoje delo je prejel odlikovanje.

Lado Ogrizek

Junija lani smo se na pokopališču v Preski pri Medvodah poslovili od borca in invalida NOV Lada Ogrizka. Rodil se je v Divači leta 1912. V NOV je stopil septembra leta 1944, nameščen je bil v vojno oblast 9. korpusa. V zadnji ofenzivi na Primorskem je bil kot borec brigade Ivana Gradnika težko ranjen.

Jože Božjak

Rodil se je leta 1925 v Zagorju. Takoj po vdoru Nemcev v našo domovino se je vključil v OF in zbiral orožje za partizane. Zaradi tega ga je okupator zaprl. Odpeljali so ga v zapore v Trbovlje, od tam v Maribor, kjer je bil do konca leta 1942, nato pa interniran v taborišče Dachau, kjer je bil vse do leta 1945. Za svoje delo je bil odlikovan. Ljubitelja planin in sotovaršila smo pokopali na zagorskem pokopališču.

Franc Šebenik

Franc Šebenik je že prva leta okupacije podpiral osvobodilni boj na območju, kjer je bil zaposlen. Po kapitulaciji Italije se je aktivno vključil v Severni dalmatinski odred, kjer je bil vse do leta 1944, ko je bil dodeljen v 7. korpus Balkanskega odreda. Za udeležbo v NOB je bil večkrat odlikovan. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču.

Milan Razpet

Krajanje Oreška in Jesenic smo se konec lanskega leta poslovili od Milana Razpeta. Kot italijanski vojak je v Liki dobil zvezo s hrvaškimi partizani in se zato znašel v tržaških zaporih. Ob razpadu Italije se je vrnil domov in stopil med partizane.

Franc Lazar

Na pobreškem pokopališču v Mariboru smo se januarja poslovili od 74-letnega Franca Lazara. Rodil se je v Turškem vrhu pri Zavrču. Leta 1943 je aktivno sodeloval z NOG, leta 1944 pa je odšel v ilegalo. Bil je kurir, obveščevalec, terenski delavec, v zadnjih mesecih pred osvoboditvijo pa sekretar OF za Turški vrh. Bil je odlikovan.

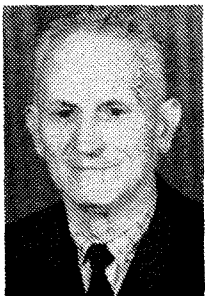
Vera Kotnik-Kovač

Na pokopališču v Dovjem smo se poslovili od Vere Kotnik-Kovač. V NOB se je vključila kot aktivistka leta 1943. Povezala se je s terenskimi delavci na Dovjem in v Mojstrani. Bila je zaupnica VOS-a, pomagala je tudi zapornikom v Begunjah in drugih taboriščih. Bila je odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Vida Kovač

V 63. letu je umrla Vida Kovač, rojena Rus. Že v stari Jugoslaviji je pomagala komunistom ter jim nudila prostor za sestanke, kjer je stanoval njen mož. Po vdoru okupatorja je pričela raznašati potrebni material ilegalcem. Marca leta 1943 so jo Nemci odpeljali v taborišče, kjer je bila do osvoboditve. Po končani vojni je bila zelo aktivna v organizaciji SFZ.

Franc Cencelj

Franc Cencelj se je rodil leta 1898 v Zagorju. V NOB se je vključil leta 1944 v posebno enoto v Gornji Savinjski dolini, kjer je deloval vse do konca vojne. Bil je odlikovan. Pokopali smo ga v Zagorju.

Franc Završnik

Junija lani smo se v Domžalah poslovili od Franca Završnika, starega 64 let, partizanskega kurirja z imenom Zdenko. Partizani je v zasavskem in savinjskem območju. Bil je večkrat odlikovan.

Stane Zupančič

Januarja je umrl Stane Zupančič, ki se je rodil leta 1918 v Trbovljah. V NOB se je vključil leta 1944 v štab 2. bataljona Kozjanskega odreda in opravljal razne naloge. Bil je tudi intendant za Senovo-Blanca. Prejel je odlikovanje. Pokopali smo ga v Zagorju.

Viktor Ambrožič

Na dovškem pokopališču smo se poslovili od Viktorja Ambrožiča. Rodil se je leta 1919. V stari jugoslovanski vojski je bil ranjen in ostal invalid na vozičku. Bil je izredno aktiven v invalidskih organizacijah. Poleg številnih diplom in priznanj je prejel red zaslug za narod s srebrno zvezdo.

PRAVNI SVETOVALEC

E. P. A. Koliko odstotkov mora znašati telesna okvara, da zavarovanec zanjo pridobi pravico do invalidnine?

ODGOVOR: Pravico do invalidnine pridobi zavarovanec za upoštevanje telesno okvaro, ki je navedena v posebnem seznamu telesnih okvar in ki mora znašati najmanj 50%, če je posledica bolezni ali poškodbe izven dela, in najmanj 30%, če je posledica nesreče pri delu ali poklicne bolezni.

S. J. N. s. Zanima me, kakšna je bila višina republiškega dodatka za borce za leto 1981, ali je sprejet predlog o povišanju za l. 1982 ter kdo je dolžan dostaviti podatke delovni organizaciji zaradi morebitnega doplačila upravičencu.

ODGOVOR: Osnova za priznanje republiškega dodatka zaposlenim udeležencem NOV za leto 1981 je znašala 10.520 din, medtem ko za l. 1982 še ni določena. Običajno jo izvršni svet skupščine SRS določi v aprilu vsakega leta. Odločbo, s katero je priznana pravica do dodatka za borce, pošlje republiški komite, pristojen za vprašanja borcev in voj. invalidov, organizaciji oziroma skupnosti, v kateri je upravičenec zaposlen. Ta organizacija oziroma skupnost odmeri višino dodatka in ga izplačuje skupaj z osebnim dohodkom.

Krajevna organizacija ZB NOV S. Š. iz M. sprašuje, ali ima njena članica pravico do dedovanja po umrlem sinu, ki je bil poročen, toda brez otrok, in je imel premično in nepremično premoženje.

ODGOVOR: Odgovor na to vprašanje je odvisen od tega, ali je sin napravil oporoko ali ne. Če oporoke ni napravil in ni zapustil potomcev, potem dedujejo njegovi starši eno polovico zapuščine po enakih delih, njegov zakonec pa drugo polovico zapuščine. Če je eden od zapustnikovih staršev umrl pred zapustnikom, dedujejo del zapuščine, ki bi mu šel, če bi preživel zapustnika, njegovi otroci (zapustnikovi bratje in sestre). Če starši, ki nimajo potrebnih sredstev za življenje, dedujejo skupaj z zapustnikovim zakoncem, lahko sodišče na njihovo zahtevo odloči, da dedujejo tudi del tistega dela zapuščine, ki bi ga po zakonu dedoval zakonec. Pri tem pa je treba vedeti, da je premoženje, ki ga zakonca pridobita z delom v času trajanja zakonske zveze, njuno skupno premoženje in da se pri delitvi tega premoženja šteje, da sta deleža zakoncev enaka. Lahko pa se dokazuje, da sta prispevala k skupnemu premoženju v drugačnem razmerju. V konkretnem primeru to pomeni, da ni odločilno, ali je hiša, zgrajena v času zakonske zveze, vknjižena na zapustnika in ne tudi na njegovo ženo, kajti hiša se bo štela kot skupno premoženje, če je bila zgrajena v času trajanja zakonske zveze, in bo delež, ki bi pripadal ženi, izvez iz dedovanja.

K. Z. Lj. V imenu več borcev sprašujem, kaj je treba storiti, če borec izgubi odlikovanje.

ODGOVOR: Kdor izgubi odlikovanje, naj se obrne na Predsedstvo SFRJ, pisarna odlikovanj, Beograd, s prošnjo, da se izda drugo odlikovanje, predložiti pa mora svoji prošnji fotokopijo potrdila, da je v uradnem listu objavil izgubo odlikovanja, številko in datum potrdila ter kdo ga je izdal. Kdor pa je izgubil samo trak, ki se nosi namesto odlikovanja, pa naj se obrne na podjetje »Jedinstvo«, Masarikova ulica 4, Beograd, kjer bo lahko kupil drug trak, predložiti pa bo moral potrdilo o odlikovanju. Priporočljivo je, da se poprej pisмено najavi, tako da bo trak pripravljen. »Jedinstvo« posluje ob delavnikih od 7. do 14. ure, ob sredo pa od 7. do 12. in od 15. do 17. ure.

T. K. M. Kot invalid 3. kategorije nameravam delati voznikiški izpit. Kam naj se obrnem? Zdravniško spričevalo že imam, prav tako društveni izpit.

ODGOVOR: Po zakonu o varnosti cestnega prometa se kandidati za voznike motornih vozil priglasiijo za izpit pri občinskem upravnem organu za notranje zadeve, na območju katerega imajo stalno prebivališče. Ker že imate zdravniško spričevalo in izpolnujete tudi druge pogoje, ne vidimo ovire za tako prigrisitev. Glede na vašo starost (66 let) pa boste morali na kontrolni zdravniški pregled najmanj vsaka tri leta.

Branko Albanese

Pred dnevi so v Bakru, njegovem rojstnem mestu, pokopali Branka Albaneseja, organizatorja in pobudnika vstaje mladine in drugih ljudi iz Bakra proti okupatorju ter bivšega interniranca iz Dachaua. Od pokojnika sta se poslovila v imenu ZB NOV Reka polkovnik Milko Ivanović, v imenu preživelih internirancev Dachaua pa Vlasto Kopač, predsednik taboriščnega odbora pri komisiji za zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije.

Že 1937. leta je Branko Albanese kot delavec mizar sodeloval v naprednem delavskem gibanju na Sušaku, maja leta 1941 pa je ustanovil v Bakru partijsko celico in

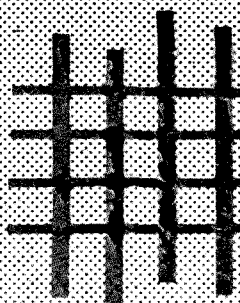
postal njen prvi sekretar. Po ustanovitvi prvega partizanskega taborišča na Tuhobiču, ki ga je Branko oskrboval, je v juliju 1942. leta tudi sam odšel z vso svojo družino na Tuhobič. Tedaj je bil Branko član okrajnega komiteja KPH za Sušak in član okrožnega NO za Hrvaško primorje, kasneje pa je bil član ZAVNOH-a. Pri delu na terenu so ga Nemci januarja 1944 ujeli, toda med vožnjo je skočil s kamiona. Žal je obležal z zlomljenim nogom. Trnova pot ga je vodila skozi ustaške in nemške zapore ter Coroneo in Trstu, na koncu pa so ga odpeljali v koncentracijsko taborišče Dachau. Julija 1944 se je vključil v delo jugoslovanskega partijskega komiteja in prevzel politično delo med hr-

vatskimi in srbskimi interniranci ter med komunisti in skojevci. Med sojetniki je organiziral kolektive, utrjeval politično enotnost med interniranimi Jugoslavlani ter zbiral hrano in zdravila za obolele.

Po osvoboditvi taborišča Dachau in po vrnitvi v domovino je opravljal vrsto odgovornih nalog. Bil je predsednik okrajnega NOO ter sekretar okrajnega komiteja Sušak, kasneje pa direktor podjetja »Josip Brusić« na Reki. Zadnja leta pred upokojitvijo pa se je vključil med pomorščake trgovske mornarice in potoval širom po svetu. Toda prestano gorje mu je načelo zdravje ter je po daljši neozdravljivi bolezni umrl.

- ba

2

MITJA TOLLAZZI

BEG IZ LJUBLJANSKIH
SODNIJSKIH ZAPOROV

Ce je le-ta opazil zapornika na oknu, je brez opozorila začel streljati nanj. Na to so nas opozorili stari zaporniki že takoj prvi dan našega prihoda v sodnijske zapore. Ko sem slonel ob oknu, sem si vedno želel, da bi videl koga poznanega. Vsak dan so se v kasnih popoldanskih urah vračali z dela fantje in dekleta, ki so bili prisilno mobilizirani v delovne enote. Za Nemce so morali kopati strelske in protitankovske jarke okoli Ljubljane. Nas ujetje partizane je zelo čudilo, da je bilo v mestu še vedno veliko fantov, ki niso odšli niti v partizane niti k domobrancem. Le zakaj niso šli v partizane? Je mogoče, da niso verjeli v našo zmago? Jih je bilo mogoče strah smrti, napornih maršev, nočnih zased, spanja v gozdu, stradanja?

V sredini meseca aprila se je v sodnijskih zaporih razširila vest, da namerava gestapo vse tiste zapornike, ki so imeli v partizanih čin ali funkcijo, oddati v pred odhodom iz Ljubljane postreliti. Nisem verjel v resničnost te vesti in sem sam sebi dopovedoval, da je to propaganda za zastraševanje.

Bilo je okoli 20. aprila, ko me je domobranci policist prišel iskat v kuhinjo in me odpeljal v pisarno gestapa. V lepo opremljeni pisarni je za izrezljano hrastovo mizo sedel gestapovec, star okoli 30 let.

Po osvoboditvi sem zvedel, da je bil Jože Hlebec iz Šentvida. Povedati sem mu moral svoje osnovne podatke. Z menoj je govoril slovensko. Zdalj mu to ni bilo več sramotno. Na kraju zasliševanja mi je postavil še vprašanje, če sem imel kakšen čin v partizanih. »Ne,« sem mu odgovoril in ga gledal naravnost v oči. »Kaj pa sekretar SKOJ-a v četi Notranjskega odreda? Kaj misliš, da to ni nič? To je muje, kakor da si bil komandir čete!« je vzrotil. Mislim sem že reči, da sprašuje po činu, ne pa po funkciji, a sem mu le glasno pritrdil, da sem bil sekretar SKOJ-a v četi. Dvignil je glavo in me pogledal. Pričakoval sem, da me bo začel pretepiti z jahalnim bičem, ki je ležal na pisalni mizi, a je samo poklical policista in mu velel, naj me odpelje v prvo nadstropje. Obšlo me je, da je le res, kar so govorili tovariši: tisti s činom bodo ustreljeni. Preveč nisem bil v skrbeh, saj sem upal, da si bomo zaporniki že kako pomagali.

Celica v prvem nadstropju je bila precej velika. Po tleh so bile razprostrte slamarice. Okna so gledala na zahodno stran in niso imela lesenih zaslonov, tako da se je lepo videlo na današnje Trdinovo ulico. V celici so že bili Franc Raznožnik (Idrija, Triglav-ska 19), Anton Jurman (Idrija, Rožna ulica) ter Špitalar (doma iz Hrastrnika), poleg njih pa še trije drugi partizani in trije Rusi. Z Raznožnikom, Jurmanom in Špitalarjem sem hitro navezal tovariške stike. Kar iz oči smo si brali, da smo vsi za osvobodilno gibanje. Povedali smo si, kakšne dolžnosti smo opravljali v partizanih in v kakšnih okoliščinah smo bili ujeti.

Tudi z Rusi smo navezali stike. Povedali so nam, da so doma iz Ukrajine. V Rdeči armadi so bili tankisti, v isti enoti. Tudi v nemško ujetništvo so padli skupaj. Usoda je hotela, da so skupaj pobegnili, bili v partizanih in ponovno ujeti. Po ves dan so se med seboj premetavali po slamaricah. Ko sem jih nekoč vprašal, zakaj to delajo, so mi odgovorili, da bi želeli obdržati fizično kondicijo, češ da jih čaka še dolga pot do svojih v Rusiji.

»Svoboda res je zlata, svoboda nam je vse...«

Ceprav sem bil premeščen v prvo nadstropje, sem še naprej delal v kuhinji kot pomočnik glavnega kuharja. Vsako jutro ob pol štirih je prišel pome dežurni paznik in me odpeljal v kuhinjo na delo. Nekega jutra, bilo je zadnje dni meseca aprila, sem na hodniku videl kaj žalosten prizor. V štirih grupah, po šest vojakov v vsaki, so stali v stavu mirno nemški vojaki SS enot s čeladami na glavi ter z bajoneti nasajenimi na puške, med njimi je stal po en zapornik. Ravno v času, ko sem gledal na hodnik, so iz sosednje celice pripeljali mladega fanta. Zdravnico je odkorakal z gestapovcem ob strani k zadnji grupi vojakov in se postavil mednje. Bil je oblečen v uniformo zelene barve, verjetno napravljeno iz nemškega ali italijanskega vojaškega plašča. Zaslišala se je rezka komanda v nemškem jeziku. Stroj vojakov se je pomaknil. Po hodniku je odmeval glas okovanih čevljev. Zdravnico in v koraku z nemškimi vojaki so korakali tudi zaporniki – mladi partizanski funkcionarji. Pomislil sem v sebi: na vseh straneh že žari svoboda, njim pa bo kmalu ugasnilo mlado življenje, ki bo žrtvovano za svobodo. Občudoval sem jih.

Iz jutra v jutro so se taki prizori ponavljali. Z nemško pedantnostjo – točno ob pol petih jutraj. Zadnje žrtve so iz sodnijskih zaporov odpeljali na streljanje 4. maja in jih ustrelili pri Turjaku. Žrtve za streljanje sta izbirala gestapovca Hans Simon in Dolinar. Osem do deset žrtev so odpeljali vsakokrat. Toliko krst so namreč našli na kamionih politični zaporniki, ki so bili zaprti v pritličju. Njihovo okno je gledalo na dvorišče in tako so vsako jutro skrivaj gledali ta žalostni sprevod.

Vse to na nas zapornike v prvem nadstropju ni imelo večjega moralnega vpliva. Vsak med nami je upal, da mogoče še ni na seznamu za streljanje in da bodo partizanske brigade prej osvobodile Ljubljano, preden bomo prišli na vrsto. Med seboj nismo o tem veliko govorili. Vse te negotovosti ni vzdržal le rudar srednjih let, doma iz Trbovelj. Bilo je po prvem maju, ko si je okoli druge ure zjutraj z britvijo prerezal vrat in izkrvavel. Za seboj je pustil ženo in tri otroke.

Ko sem se nekega dne vrnil po popoldanskem delu v kuhinjo v svojo celico, je sirena grozeče oznanila preplah v mestu. Skozi okno smo videli, kako ljudje bežijo v zaklonišča. Sirena je prenehala zavijati. Nastopila je čudna tišina.

Naenkrat smo zaslišali brnenje letalskih motorjev. Postajalo je vse glasnejše in kmalu smo zagledali prvo letalo. Od Rožnika se je spuščalo proti železniški postaji. Iz topov in mitraljezov je začelo bruhati ogenj. Rafali partizanskega letala in brnenje motorjev so se pomešali v prelepo simfonijo – simfonijo borbe za svobodo ter moči nad okupatorjem.

Za prvim letalom je hitelo v napad drugo, tretje, četrto.

Kmalu se je oglasila tudi nemška protiletalska artilerija, ki so jo imeli Nemci postavljeno na raznih mestih, med drugim tudi na ljubljanskem nebotičniku. K sreči niso zadeli nobenega letala.

V začetku smo mislili, da so letala angleška. Ko pa se je prvo dovolj približalo, smo na repu in krilih videli na okrogli trobojnici narisano rdečo zvezdo. Od veselja smo zavpili: »Naši so, titovci so!« Spomnil sem se na kraj, kjer sem prvič videl letala mlade Titove aviacije. Bilo je v januarju mesecu na Ravnici gori nad Loško dolino, ko se je naš Notranjski odred vračal z rekvizicije v Sodražici. Takrat sem bil svoboden slovenski partizan, s puško na rami. Ob tem drugem srečanju pa sem opazoval napad partizanske aviacije kot zapornik v sodnijskih zaporih...

Nekaj rafalov je zadelo zidove sodnijskih zaporov. Rezko je počilo in se pokadilo. Tovariši so se vrgli po tleh. Le Jurman, Raznožnik in jaz smo ostali pri oknu in zaverovano opazovali napad. Po tolikih mesecih zaporniškega življenja smo ponovno slišali partizanske rafale. Gledati partizanske pilote, kako hrabro letijo v napad, in poslušati bojno pesem njihovih topov in mitraljezov je bilo nekaj preveč lepega in radostnega, da bi se temu odrekli.

Se nadaljuje

Trinajsti marec, spominski dan osnovne šole na Rakeku

Obisk dveh borcev in kviz

Osnovna šola na Rakeku nosi ime po znanem španskem borcu in revolucionarju Jožetu Krajcu-Žaklju. Trinajstega marca pa se spominjajo odhoda prvih fantov z Rakeka in bližnjih vasi v Rakovsko četo. Letos je minilo od takrat že štirideset let. Sklenili so, da ob tej priložnosti pokažejo, kaj vedo o tem delčku zgodovine svoje-ega kraja in njegovih ljudi, zato so organizirali kviz za učence 7. in 8. razreda. Poleg tega pa so z navdušenjem sprejeli ponudbo borca Jožeta Simšiča-Jelena, da pride mednje. Seveda, radi bi izvedeli še kaj več, tisto, kar ni napisano v kroniki Rakovške čete. Ta jim je namreč služila za osnovno gradivo, iz katerega so črpali znanje za kviz. Tovariš Jelen pa je bil, tokrat komaj šestnajstleten, eden od fantov, ki so tisto zgodnje jutro krenili na Ravnico goro in tam ustanovili Rakovsko četo.

Jožetu Simšiču se je pri obisku na šoli pridružil še njegov tovariš Franc Zorko-Bombač, tudi pripravljen in navdušen, da učencem razkrije svoja doživetja med partizani. Mi v uredništvu pa smo izkoristili to priložnost, prisluhnili temu in onemu ter izvedeli marsikaj zanimivega.

V ničkaj prijaznem vremenu nas je ob dokaj prometni cesti sprejela stara, tesna in, lahko bi rekli, že dotrajana šolska stavba s kar malo mračnimi učilnicami. Namesto da takole kritiziramo, pa je »starka« gotovo pričakovala spoštljiv poklon, saj letos praznuje svojih veličastnih sto let. Kljub temu mi slimo, da si je zaslužila mlajšo

nično šolo na Uncu, jih moramo prišteti še 36. Do Unca je približno tri kilometre, in ker je tam šola samo do 4. razreda, morajo ostala leta do zaključka osemletke učenci hoditi v šolo na Rakek. Največkrat vzamejo kar pot pod noge. Tu pa tam ima kdo kolo ali pa imajo doma avtomobil in jih pripeljejo starši. Sicer pa ni nobenega drugega urejenega prevoza.

Kar nevarna je takale pot po glavni cesti! Med učenci so pionirji prometniki, ki skrbijo za varnost, kolikor je seveda v njihovih močeh. K temu veliko pripomore prometni krožek, ki je med ostalimi interesnimi dejavnostmi naju-špešnejši na šoli. Verjetno tudi zato, ker predpisi zahtevajo kolesarski izpit od vsakega, ki se hoče voziti s kolesom.

»Učenci imajo različne interese,« pripoveduje tovarišica Majda. »Zgodi pa se, da se hitro navdušijo za nekaj, potem pa njihovo zanimanje splahni. Tako smo na primer že imeli folkloro. Delujejo pa foto krožek, modelarski, šahovski, planinski, nikoli ne

ob dnevu OZN organiziramo razstave, sedaj pa učenci zbirajo gradivo za 21. marec, to je dan boja proti rasni diskriminaciji.« Še celo vrsto drobnih stvari, ki jih vključuje njihov OZN krožek, mi je našla tovarišica Jolanda, ko pa sem jo vprašala, kaj meni o mladini, je dejala: »Novi val je zajel tudi mlade Rakovčane. Včasih so tako otročji, včasih pa prav odr-

slji. Toda znajo razmišljati ob prav času.«

Prav ta tovarišica je organizirala tudi kviz ob 40-letnici Rakovške čete. Dve skupini učencev s štirimi člani sta odgovarjali vsaka na pet vprašanj. In kakšno znanje! Niti minute za premislek niso rabili. Koloni A in B s točkami na tabli pa sta enakovredno rasli. Na koncu sta bili obe skupini zmagovalki. Čestitamo! Gosta šole, oba borca Rakovške čete, sta bila prav ponosna na takšen mladi rod. »Mladi smo bili nosilci revolucije in tako naj bi bilo tudi v prihodnje,« je večkrat tega dne ponovil tovariš Jelen. Pravzaprav smo še zelo malo povedali o teh

pomočnico, in tako mislijo tudi na šoli in v krajevni skupnosti, saj bodo z novim, to je drugim samopriskevkom za vzgojo in izobraževanje začeli z gradnjo nove šole, ki jo nameravajo »vpeti« v hrib za telovadnico. Seveda bodo tudi stari prostori še koristni. Tako je povedala Majda Lenarčič, ki trenutno opravlja vse posle ravnateljstva na šoli. »Res smo v prostorski stiski,« je potožila Majda. »Včasih je kar težko uskladiti pouk in vse interesne dejavnosti, ki so strpane v dopoldanski urnik. Poleg tega pa smo morali odpreti še oddelke podaljšanega bivanja. Učenci nižje stopnje imajo pouk popoldne, v podaljšano bivanje pa pridejo že zjutraj, in ko se ob enih začne zanje trdo delo – pouk, so že vsega naveličani.«

Na šoli je 231 učencev, če pa štejemo še tiste iz podruž-

zmanjka dela recitatorske-mu krožku, nekateri se radi učijo ročnih del, drugi raje pojejo v pevskem zboru, na pomlad bo bolj pestro delo vrtnarskega krožka, pa še obrambni krožek je tu in že vrsto let dela OZN krožek.

Tega zadnjega vodi Jolanda Funda, še mlado dekle, ki začasno poučuje tudi zgodovino in zemljepis na šoli. Krožkarji, približno petnajst osmošolcev je to, se sestanejo vsakih štirinajst dni. Namen krožka je poglobljati znanje, krepiti samoiniciativnost klubov OZN in dopolnjevati družbeno vzgojo, ki jo daje šola. »Veliko se pogovarjamo o svetovnih problemih, tudi kakšen film si ogledamo. Ob 8. marcu smo se na primer pogovarjali o položaju žensk v svetu, v januarju nas je obiskal tovariš Maks Kebe iz Cerknice, ki je orisal položaj na Poljskem,

dveh tovariših in njunem obisku na šoli. Deloma tudi namenoma, saj so učenci obljubili, da bodo sami napisali svoje vtise, mi pa bomo njihove sestavke objavili v eni od prihodnjih števil. Naj povemo le to, da so se dopoldanski pogovori po skupinah v razredih zavlekli še v popoldanski čas. Med pripovedjo pa je tu in tam postalo prav tako vroče in napeto kot takrat med vojno, ko se je bilo treba prebiti skozi nevarnost. Nič čudnega, če so zato ostala katera-usta odprta. Tudi filme o SLO, ki jih je zavrtel tovariš Jelen, so si učenci z zanimanjem ogledali. Najbolj pa so bile seveda zanimive risanke. Kar nagnetli so se veliki in mali v ozko učilnico, in povem vam, tudi miško bi slišali, če bi zacvillila v kakšnem kotu.

Živa Drole

Domačije so nosile partizanska imena

Zgodovinski krožek na šolskem centru Edvard Kardelj v Slovenj Gradcu deluje že več kot 15 let. O dosedanjem plodnem delu ne bi govoril. Omenim naj le, da so člani krožka tesno povezani s političnimi aktivisti OF in borci NOB in ljudske revolucije. V preteklih letih so bili med našimi dijaki general podpolkovnik Franc Poglačen – Kranjc, ki je govoril o pohodu II. grupe odredov preko Gorenjske in Koroške na Štajersko general Miha Butara – Aleks je obujal spomine o pohodu slavne divizije na Štajersko. Španski borec in aktivist Ivan Kokal – Imre je pripovedoval o Prežihovem Vorancu in o obeh kongresih SKOJ, ki so bili v Kefrovem mlinu pri Ravnah na Koroškem. Rezervni major Vasiljko Markovič, ki živi v Slovenj Gradcu, je že redni gost zgodovinskega krožka. Tovariš Markovič je prešel vse sovražnikove ofenzive – od Uziške republike do ustanovitve 1. proletarske brigade, Igmanskega marša do Neretve in Sutjeske do osvoboditve. Tovariš Markovič je govoril tudi o medvojnih sre-

čanjih z vrhovnim komandantom tovarišem Titom. Tudi drugi domačin Jože Rant-Moš, predvojni komunist, aktivist OF in borec, je pripovedoval mladim, zakaj je postal komunist in borec za boljše, humanejše družbene odnose.

Letošnji program zajema med drugim tudi naslednje: krožkarji so prikazali mesta, ki so poimenovana po pokojnem predsedniku Titu (slike in vsebino o mestih) ter mesta, ki so odlikovana z redom narodnega heroja. Dijaki raziskujejo tudi partizanska imena domačij po krajevnih skupnostih v občini Slovenj Gradec.

Kako doživljajo mladi tako raziskovalno nalogo, govorijo misli, ki jih je zapisala dijakinja Zofija Pajenk iz Spodnjega Razbora: »Veliko hoda je bilo, preden sem obšla vse razstresene domačije Spodnjega Razbora. Do leta 1945 jih je bilo nad trideset in povsod so partizani našli varno in toplo zavetje. Ponekod so sedaj le še sledovi zidovja in ruševine, ponekod žive drugi ljudje in le malo je še tistih, ki so mi ob

popisu vedeli povedati kaj znamenitega iz NOB. Marsikateri se je zamislil in oko se mu je orosilo ob spominih. Škoda je le, da se te naloge ni lotil kdo že pred desetimi leti ali celo prej, saj vendar vemo, da čas beži in nam jemlje medvojno generacijo. Med delom sem se srečala z mnogimi problemi. Zaradi konspiracije je za partizan-

ska imena domačij vedel le malokdo. Žal je čas prinesel svoje: smrt, mnogim je zbledel spomin – vedo, da je domačija nosila ilegalno ime, kakšno ime, pa je že preveč za trudno glavo; mladi pa o tem ne vemo kaj dosti.«

Učenka Zofija je ugotovila, da so imele domačije v Spodnjem Razboru tale partizanska imena:

Priimek:	Domače ime:	Partizansko ime:
Pajenk	p. d. Rdečnik	– Dom (partizanski)
Kavnik	p. d. Kavnik	– Pri voglu
Kotnik	p. d. Varmočnik	– Pri puški
Pušnik	p. d. Epšek	– Pod peči
Glasenčnik	p. d. Zapečnik	– Pri rožah
Jelen	p. d. Rone	– Pri jopliču

Mladi zapisovalci in drugi člani krožka s svojo zavestjo in zanimanjem za tematiko NOB dokazujejo veliko spoštovanje do trpljenja in žrtev naših ljudi, ki so

nam izbojevali svobodno in samoupravno socialistično domovino.

Mentor zg. krožka
prof. JOŽE POTOČNIK

Jože Moškrič – pesnik, narodni heroj

Pred 80 leti, 2. marca 1902, je v Dobrunjah pri Ljubljani zajakal otročiček, mali Jožko. Otroška leta je preživel v bedi in pomanjkanju. Že v rani mladosti so v njegovem srcu vzkile prve kali sovražstva do izkoriščevalcev nad delavci in te kali so se spreminile v mogočne sadove. Že pred drugo svetovno vojno je postal član Partije. Njegova napredna dela so ga privedla v ječo, kjer je napisal svoje najlepše pesmi. Leta 1942 je šel iz ljubljanske ilegale k partizanom, kjer je prevzel ime Ciril. Nekaj časa je bil v Molniški četi, ki jo je tudi sam pomagal ustanavljati. Dvanajstega februarja 1943 je odšel na svojo zadnjo pot, s katere se ni več vrnil. Zadel ga je belogradistična krogla. Hudo ranjenega so odvedli na Polico pri Gru-

supljem, kjer so ga po grozotnem mučenju ustrelili.

Dela Jožeta Moškriča izražajo njegovo hrepenenje po boljši in pravičnejši družbi. Napisal je mnogo pesmi in iger, kot so: Rdeče rože, Razkrinkana morala, Slike iz zgodovine, Dani se, Borba za kruh.

Njegovo truplo počiva v veličastni grobnici žrtev na Urhu pri Ljubljani. Hrabro srce je utihnilo, na trepetajočih ustnicah mu je za vedno zamrl krik po svobodi, ki je ni dočakal.

Naša šola nosi ime po Jožetu Moškriču – heroju, umetniku. Njegovo delo nam mora biti svetel zgled danes, jutri, vedno, kako moramo pošteno živeti, in se bojevati za svobodo domovine. Novinarsko-literarni krožek OŠ »Jože Moškrič«

Spominsko obeležje TV-33 S

Naša krajevna skupnost je sklenila, da bo postavila spominsko obeležje TV-33 S. Ta bunker s kurirji je bil na ozemlju naše vasi, v njem so bili stalni kurirji, ki so nosili pošto na Pohorje in v Savinjsko dolino. Tovarišica Lenka, ki se drugače piše Molek, je zbrala na Ravnjakovem travniku vse aktiviste in jim rekla: Vi boste od sedaj naprej kurirji. Vaša naloga ni borba, ampak zveza! To se je zgodilo. Še tisti popoldan so kurirji odšli na teren. Po dolgem iskanju so se odločili za gozd nad Maličcem in si zgradili lesen bunker TV-33 S. Prvi komandant je postal Vauhner Zdravko.

V spomin na tiste čase bo pri naši šoli stalo spominsko obeležje iz marmorja. To bo stoječa plošča, na kateri bo pisalo: V tem okolišju je delovala postaja TV-33 S od jeseni 1943 do konca vojne.

ZZB NOV Stranice

Nas pionirje pa so zadožili, da pripravimo program. Do otvoritve ni več daleč. Okoli 27. aprila tega leta bo, zato se bomo začeli takoj pripravljati. Na proslavo bomo vabili vse preživle kurirje. Ponosni smo, da se naše glasilo imenuje po tej kurirski postaji, in zato ga bomo še z večjim veseljem izdajali.

IRENA ŠVAB, 3. r. Stranice

Vloga zveze pionirjev v razvoju samoupravne socialistične družbe

Mladinci med pionirji in z njimi

Problemska konferenca na temo Vloga zveze pionirjev v razvoju samoupravne socialistične družbe je bila 9. marca v prostorih Gospodarskega razstavišča. Pa so se je vendarle lahko udeležili tudi pionirji, čeprav je bilo čutili, da je to v pripravi na konferenco kar precej kočljivo vprašanje!

Tehtne razprave udeležencev problemske konference so ponudile nekaj zaključkov, ki jim bo treba slediti na vsakem koraku in ne samo z besedami; potrebna so konkretna dejanja. Prav nič ne pomagajo samo neprestana ugotavljanja, kaj je bilo doslej narobe. Tako je dejal podpredsednik RK ZSMS Bojan Fink in še dodal: »Pionirska organizacija je bila že med narodnoosvobodilnim bojem samostojna organizacija. Tega nikakor ne smemo pozabiti! Sele po vojni so starejši začeli pokroviteljsko skrbeti za pionirje.« Predsednik Zveze prijateljev mladine Slovenije Franc Šali je opozoril, da delo s pionirji le ni stvar mladine, čeprav v tem trenutku na to najbolj opozarjamo. S pionirji se morajo ukvarjati vsi, ki skrbijo za pionirje znotraj SZDL.

Besedo je imela tudi pionirka Darja Blažak s Prestranka pri Postojni, kjer je delo med pionirsko in mladinsko organizacijo zelo tesno povezano, tako da prehod skoraj ni opazen, saj mladinci vključujejo starejše pionirje v svoje dejavnosti.

Marsikje se pojavlja za pionirja nič kaj prijeten odnos mentor-pionir kot učitelj-učenec. Ponavadi so to še ene in iste osebe. V takem vzdušju pionir čuti nekoga nad seboj in težko izrazi svoje mišljenje. Pionirji naj bi mentorje sami izbirali, takšne, do katerih bi se čutili povsem sproščeni, je predlagala Tina Kranjc z mestne konference ZSMS v Mariboru.

Še na to in ono so opozorili, kot na primer, da je lik pionirja že kar preveč šolski, pozabljamo pa, da pionir ni le učenec, ampak tudi občan.

Zveza socialistične mladine Slovenije se zaveda, da še vedno ni presegla pokroviteljskega odnosa do Zveze pionirjev. To bo treba v prihodnje spremeniti, kakor tudi to, da bodo pionirji bolj subjekti v svoji organizaciji in v družbi, v kateri živijo. Priprave na 11. kongres ZSMS zahtevajo, da se mladinci poglabijo v ta vprašanja, začrtajo smernice in tudi že nekaj storijo v smislu svojega delovanja med pionirji in z njimi.

Živa Drole

Ne, nismo vsi taki!

Bilo je konec januarja letos. Ker imam babico v Beli krajini, sem iz Novega mesta potoval v Črnomelj z avtobusom, ki vozi na relaciji Ljubljana-Vinica.

Avtobus je bil poln, vendar z dobro voljo vseh se je zdelo, da bo vse v redu. Toda! Ko smo se približali vasi Cerovec, je neki starejši moški lepo prosil prevoznika, češ da mora na vodo. (Naj dodam, da je šel na vodo tudi v Novem mestu). Šofer je ustavil, odprl vrata in mošak je izstopil, prevoznik pa je dodal: »Pelji! Gremo!« Avtobus je odpeljal, moški pa je ostal zunaj. Zima, prazna cesta. Potniki so ostro reagirali, tovarišica na prvem sedežu je obljubila, da bo klicala podjetje zaradi nezaslišanega odnosa do človeka. Pogovor je vso pot tekla pravno o odnosu prevoznikov do potnikov. Pot smo nadaljevali, avtobus je ustavljal, ljudje so protestirali. Ko smo prišli v Metliko, je avtobus stal celih šest minut. »Zapuščeni« potnik pa je verjetno z avtostopom prispel do Metlike in od prevoznika zahteval, da mu vrne invalidsko knjižico. TO-REJ!

Človek, ki je ostal na cesti, je bil invalid! Bodisi vojni ali delovni.

Ali si s svojim delom ni zaslužil drugačnega odnosa, saj je vendar prispeval k izgradnji naše domovine? Ali si kot udeleženec NOB ni zaslužil bolj humanega odnosa? Mladi živimo dobro, izgleda pa, da nekateri mnogo predobro, saj prav to dejanje kaže, da so objestni in celo nesramni.

S starši vedno potujemo s sredstvi javnega prevoza, ker nimamo avta. Videli smo že različne potnike in šoferje, a to presega vse meje. Rad bi vedel, kako v INTEGRALU nagradjujejo svoje delavce po kvaliteti, kako pri njih lahko dobi službo človek, ki nima najosnovnejše človeške etike.

Ne bi bilo slabo, ko bi nekatere Integralove delavce poslali na tečaj medčloveških odnosov (morda kar v Kvarner express – tu so delavci zdaleč najljubnejši do potnikov).

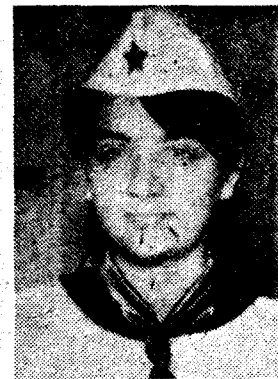
TOVARIŠU, ki je moral ostati na cesti:

Tovariš, težko mi je še danes, ker vam takrat nisem mogel pomagati, a vedite, da nas velika večina ni takih kot omenjeni prevoznik. Pismo naj ostane nepodpisano, kajti, če si je prevoznik upal pustiti na cesti invalida, bi utegnil tudi mene, saj se često vozim na tej relaciji. Naj dodam še to: sem član novinarskega krožka že vrsto let na naši šoli, zato ne morem in ne smem mimo takega dejanja!

Učenec OŠ v Novem mestu

Štafeta mladosti – iz Prilepa

Enaindvajseti marec je že čisto blizu. Tega dne bo s trga Makedonije v Prilepu krenila na pot po Ju-

Prva nosilka letošnje štafete Tatjana Atanasoska

goslaviji letošnja štafeta mladosti. Za prvo nosilko so izbrali Tatjano Atanasosko, od-

lično učenko in zelo prizadevno v pionirski organizaciji. Tatjana hodi v 7. razred osnovne šole Goce Delčev v Prilepu, torej bo letos ob dnevu mladosti postala članica mladinske organizacije. Rojena je leta 1968 v Prilepu, v delavski družini. Z delom predsednice v pionirskem odboru, predsednice Rdečega križa, z udeležbo na številnih tekmovanjih – šolskih, občinskih in tudi republiških si je pridobila med svojimi vrstniki veliko zaupanje. In prav zato so jo pionirski odredi z vseh prilepkih osnovnih šol potrdili za prvo nosilko štafete.

Ž. D.

Komunisti niso več tisto, kar so bili včasih

Tiho je sedel za mizo in sam v sebi zbiral besede in misli, ki so mu ležale na srcu. Med žilavimi prsti je šelestel list papirja, na katerem je imel zapisane najpomembnejše datume in dogodke iz svojega življenja. Za trenutek se je umiril, nato pa je iz njegovih ust privrelo na dan.

Rodil se je kot nezakonski sin dekli na graščini Dob. Oče, ki je bil premožen, se ni dosti brigal ne za njega ne za njegovo mater. Samo enkrat mu je dal takratnih sto dinarjev. Otroštvo in zgodnja mladost je preživel v Čužni vasi pri Trebnjem. Kaj kmalu je opazil, da je drugačen od drugih, saj je bil pogosto tarča zasmehovanj in ponižanja sovrstnikov in odraslih. Ko je bil dovolj star, ga je dala mati služiti k nekem kmetu, vendar je bil pri njem le teden dni, nakar je pobegnil.

Odšel je v Mokronog, da bi se izučil za mizarja. Njegov delovnik se je začel že ob štirih zjutraj, saj je moral hraniti mojstru svinje, pogosto je delal na njegovih poljih, čistil je njegovim otrokom obutev, sekal je drva in čistil delavnico. Spat je hodil pozno zvečer, tako da si je komaj odpočil do naslednjega dne.

Leta 1934 so ga poklicali v vojsko. Služil je v 36. pehotnem polku v Gevgeliji. Oficirji in podoficirji so zelo grdo ravnali z vojakmi in si jih pogosto tudi pretepali. Nekega dne je imel vsega zadosti in je naredniku Sakiću rekel, naj jih ne gnjavi, saj so tudi oni ljudje. Za takratno oblast pa je bilo tudi to zadosti in znašel se je v zaporu.

Ko je svoje odslužil, se je vrnil v enoto, vendar ne za dolgo, saj je zbolel za malarijo, ki je bila v Gevgeliji zelo razširjena bolezen. Leta 1936 se je vrnil iz vojske. Takrat je veliko slišal o Sovjetski zvezi. Najbolj mu je bilo všeč, da imajo delavci tam dobre plače, da se hranijo v skupnih menzah in da ni kapitalistov, ki bi delavce izkoriščali. Zaposlil se je pri mojstru Kuharju, ki je delal okna, vrata, pode in drugo za železniške postaje na novi progi od Tržišča do Sevnice. Delal je tudi pri Krevlju v Sevnici, pa v Grosupljem in Sentjanžu. Tu je spoznal družino Majcnovih. Prav tako je delal v Mokronogu in Radečah. Srečal je Blatnika iz Sentjerneja, ki mu je govoril o gnolosti takratnega režima in kako ga bo treba odstraniti. Marca leta 1937 so ga v Kaludarijih sprejeli v SKOJ. Nato je odšel v Ljubljano, kjer se je tudi vključil v delo. Takrat je prvič slišal za Edvarda Kardelja in Matijo Mačka. Na enem od številnih sestankov na Ljubljanskem barju mu je Polde Maček predlagal, naj gre v Španijo. Beseda je dala besedo in odločil se je. Po

kratkih pripravah se je znašel s skupino somišljenikov v Splitu, kjer so čakali na barko, ki naj bi jih prepeljala na Brač. Toda namesto barke so dočakali žandarje. Vse so polovili. Zaprt je bil v Splitu in Ljubljani.

Delo je dobil pri Kregarju v Šentvidu. Ker pa je aktivno sodeloval v mizarski stavki pred velesojom so ga brez usmiljenja vrgli na cesto. Zatem je dobil delo pri drugem Kregarju, toda tudi pri njem ni bil dolgo časa. Odšel je k Tonklju v Vižmarje. Tudi njemu je zmanjkalo dela. Pot ga je peljala na Jesenice. Povezal se je s tamkajšnjo organizacijo. Občudoval je tamkajšnje člane partije, ki so v znamenje protesta zaradi Hitlerjeve zasedbe Češkoslovaške na Mežakliji izobesili slovensko zastavo. Žandarji so v nemočnem besu streljali nanjo.

Pot ga je znova vodila proti Ljubljani. Za nekaj časa se je ustavil s Stanežičah, kjer je delal ohišja za radijske sprejemnike, ki so šla v Nemčijo. Mojster je kmalu izgubil ta naročila in spet je ostal na cesti. Medtem pa ga je poklical nazaj Tonkelj, ki je imel veliko dela. Pri njem je ostal do aprila 1941, ko so Tonklja poklicali na orožne vaje. Začela se je vojna. Obiskal je Tonklja v kasarni, ta mu je naročil, naj zapre delavnico, dokler ne bodo stvari jasne. Slišal je za zbiranje prostovoljcev, vendar ni našel stika z njimi. Na lastno pest se je odpravil na Dolenjsko in znašel se je, tako kot že mnogokrat, v Čužni vasi.

Tam je ostal dobrih štirinajst dni. Čutil se je nekako odrezanega in znova se je odpravil k Tonklju. V Šentvidu se je nekajkrat sešel s svojimi sbojevcji, ki so že govorili o skrivanju orožja in zbiranju sanitetnega materiala in obleke. Tonkelj ni imel dela, zato se je vrnil v Čužno vas.

V vasi je bilo precej ljudi, ki so hoteli, da bi vas zasedli Nemci in ne Italijani. Kmalu je s somišljeniki začel pripravljati ljudi, da so Nemci prav tako okupatorji kot vsi drugi. Stvar je že kmalu dozorela in maja so ustanovili odbor OF in začeli zbirati orožje in ostalo. Bil je brez sredstev za življenje in se je znova podal s trebuhom za kruhom. Pot ga je vodila v Tržič. Delal je pri kulturbundovcu Amanu. V Tržiču je dobil v roke tudi prvega Poročevalca. Ker je bil rojen v italijanski coni, so nemške

oblasti od njega zahtevale potrebne dokumente. Ni mu preostalo drugega, kot da gre znova v Čužno vas. S seboj je vzel tudi Poročevalca in ga srečno prinesel v domačo vas. Tam so mu tudi prvič jasno povedali, kdo je komunist. Trije, Nace Majcen, Jože Borštnar in Nace Golob, so po okoliških vaseh že organizirali odbore OF.

Takoj mu je bilo lažje. Ko je uredil vse potrebno za dokumente se je vrnil v Tržič in k Amanu. Stanoval je v Rokodelskem domu, kjer so bile tudi nune. Redno se je sestajal s sbojevcji in prebiral Poročevalca. Nekega dne ga je pozabil pod blazino. Med malico je stekel v dom, da bi ga skril. Neka nuna, ki je bila iz Sentjerneja, je takoj vedela, zakaj se je vrnil, in mu naskrivaj povedala, da je Poročevalca že skрила na podstrešje. Pomirjen se je vrnil na delo.

Medtem je postal tudi kandidat za člana Partije. Kmalu po napadu na Sovjetsko zvezo je pri tržiškem županu popravljal parket. Žilica mu ni dala miru in je pod parket shranil izvod Poročevalca. Danes ga zanima ali je ta Poročevalec še pod parketom ali so ga našli. Pravi, da si bo vzel čas in se na kraju samem prepričal.

Nemcem njegova dejavnost ni ostala skrita. Začeli so se zanimati zanj. Nekega večera so prišli ponj v Rokodelski dom. Nuna ga je opozorila, da ga iščejo, in mu pokazala skrivna vrata v hodnik, ki je pod zemljo vodil na tržiški gradič. Po njem se je umaknil na varno. Nuna je zatem razmetala njegovo posteljo in Nemcem odprla vrata. Dejala jim je, da ga sploh ni bilo v domu. Čez nekaj dni mu je poslala tudi njegove stvari. Umaknil se je v neko vas, in se preživljal s sekanjem drv in krmiljenjem živine pri kmetih. Po nekaj dneh so prišli ponj kurirji in znašel se je v partizanih. Nemci so kar naprej hajkali. Komandir se je odločil in ukazal, naj se vsak znajde, kot ve in zna. Odšel je v Ljubljano. Zaposlil se je pri Naglasu. Spoznal je Stegnarja, pa Branka in Toneta Kranjca. Ta ga je povezal s Svetelovi. Njihovo hišo ob Gradaščici so Italijani kasneje požgali kot prvo v Ljubljani. Znova se je povezal z OF. Sestajali so se v njegovi sobi. Postal je vodja trojke. V njej sta bila še Lesjak, ki je bil policaj, in Pajk, ki je bil carinik in je kasneje odstopil, češ da je prenevarno. Zbirali so orožje, hrano in drugo, kar so rabili prvi borci v gozdu. Zanj so se začeli zanimati tudi Italijani. Iskat so ga prišli k Naglasu, ki jih je po-

vabil v svojo pisarno in so tam pozabili nanj. Kasneje je dobil po pošti poziv, naj se javi na policiji. Pošto je pokazal Naglasu, ki mu je svetoval, naj še naprej dela v delavnici, sam pa ga je zbrisal z vseh seznamov. Tako je ostal pri njem še kakšnih štirinajst dni. Iz dneva v dan je postajalo v Ljubljani zanj bolj vroče. Umaknil se je v Čužno vas.

Bilo je tako, kot da je prišel v drugo državo. Odbor OF, ki ga je ustanovil, je do bro delal. Vrstili so se partizanski mitingi. Na enem je bil Miha Marinko, drugega je organiziral Stane Potočar-Lazar. V vasi so imeli skladišče za hrano, od samega začetka je delovala vaška straža in drugi organi. Jože Tomič ga je odpeljal v Krški odred. Sam pri sebi je sklenil, da bo zdaj ostal v gozdu do končne zmage in ne glede na to, kaj bodo rekli drugi. Takoj po prihodu v odred je odšel na položaje, saj so v Tržišče prišli Italijani. Partizani so jih zavrnili in Italijani so v nemoči zažgali Gačnikovo hišo.

Ponosen je na Krški odred, ki se je kasneje preimenoval v Vzhodnodolenjski odred. O moči te enote priča tudi podatek, da so Italijani morali dva meseca pošiljati posadki v Novem mestu opremo in hrano z letali. Sestavljala sta ga dva bataljona, vsak pa je imel po tri čete. En bataljon je nadziral ozemlje na levem bregu Krke, drugi pa je obvladal desni breg in vse podgorjanske vasi. Rad se spomni, kako so skupaj z Žumberačkim mladinskim bataljonom napadli belogardistično postojanko pri Novem mestu. Niso je zavzeli, ker so belogardisti dobili pomoč iz Novega mesta. Sedem borcev je bilo ranjenih, trije huje. Vse so odnesli v bolnišnico v Kočevskem Rogu. To je bilo prav na začetku roške ofenzive. S hrvaškimi mladinci so tudi preganjali četniški – Štajerski bataljon. Prva četa Gorjanskega bataljona je napadla tudi belogardistično postojanko v Slinovcah nad Kostanjevico na Krki. Tudi njej so prišli pravočasno na pomoč Italijani. Prav tako se spominja prenosa ranjenцев v Žumberak... Udarili so se tudi z ustaši in jih nagnali v brezglavi beg. Neka partizanska patrula je ujela nekega Nemca, ki se je partizanom priključil in so ga kasneje ujeli v gorjanski ofenzivi. Bil je pogumen borec. Rad bi spet srečal Čorta Bajca, Pirkoviča in Pencata iz Malih Vodenic in druge. Želi tudi, da bi bili dokumenti in spomini na Gorjanski bataljon zbrani na enem mestu. Prav tako bi rad, da se razči-

sti delovanje komandnega kadra bataljona med ofenzivo na Gorjance. Danes se namreč sliši, da so šli radi v italijansko internacijo.

Bil je komisar čete, ko so ga prestavili v Gubčevo brigado. Z njo se je tolkel po vsej slovenski zemlji. Postal je komisar bataljona. V jurišu na Catež pri Trebnjem je bil septembra 1944 težko ranjen. Poslali so ga na zdravljenje v Rog in nato v Italijo. Hitro se je zlizal in decembra je že bil spet v Vinici. Vendar pa so spomini na pot iz Zadra do Vinice zelo grenki. Na pot v Slovenijo se jih je odpravilo sto šestdeset, na domačo zemljo pa jih je stopilo le enajst. Bili so neoboroženi in se niso mogli upirati sovražnikovim zasledam. Lahko so samo bežali. Pogled se mu pomrač ob spominu na ta pohod, saj je bil komandant in odgovoren za borbe. Iz Vinice je odšel v Stare žage, kjer je bil komisar delavnic 7. korpusa. Končno zmago pa je dočakal kot komisar mesta Črnomlja. Kapitulacija Nemčije pa zanj ni pomenila slovesa od vojaške uniforme. Ostal je v JLA. Služboval je po vsej Jugoslaviji, nazadnje v Kikindi. Mesto je bilo nezdravo in tuberkuloza je bila vsakdanja bolezen. Da ne bi družina zbolela za to nevarno boleznijo, je zaprosil za prekomando. Niso mu ugodili. Leta 1957 se je upokojil.

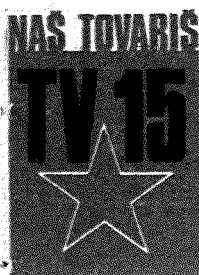
Vrnil se je v Slovenijo in odšel v Koper. Pomagal je graditi tamkajšnje pristanišče. V prostem času pa je pomagal ustanoviti ZB NOV, prosvetno društvo, pevski zbor, mladinsko organizacijo, ZRVS, strelsko društvo, postal je predsednik šolskega odbora. Imeli so veliko dela, kajti Italijanom, ki so se umaknili, so hoteli dokazati, da je nova Jugoslavija sposobna zgraditi vse. Leta

1959 se je znova podal z družino na pot. Preselil se je v Ljubljano, da bi imeli otroci več možnosti za šolanje. Bilo mu je žal, da je odšel. V Koprju je imel veliko hišo, v Ljubljani pa je stanoval v pregrajeni sobici. Čeprav je bil predsednik stanovanjske komisije, si ni upal zaprositi za stanovanje, saj so ga bili drugi še bolj potrebni. Prijatelji so mu napisali prošnjo in leta 1963 se je vselil v novo stanovanje na Prulah. Deloval je v društvu invalidov in ZRVS. Devet let je bil tudi porotnik na sodišču. Leta 1977 pa se je preselil na Bratovčevo ploščad za Bežigradom. Tudi tam je opravljal vrsto funkcij.

Kljub temu da je že skoraj petindvajset let demobiliziran, se armade rad spominja. Predvsem po tem, da so se v njej dogovori spoštovali. Vsak je vedel za svojo nalogo in jo je tudi opravil. V civilstvu pa tega ni. Jasno se dogovorimo, nihče pa potem ni klican na zagovor, če svojega ni naredil. Zgodi se, da človek »zafura« podjetje. Nič zato. Omogočimo mu, da odide na višji položaj. Nismo si še povsem na jasnem, kaj je to odgovornost. Veliko tudi govorimo, da mora biti komunist pošten, dosleden in skromen. Danes tega na žalost ni. Če bi bili vsi komunisti takšni, nam danes prav gotovo ne bi bilo treba izvajati stabilizacije. Zelo so ga prizadeli dogodki na Kosovu. Pravi, da gre tam za veleizdajo. Kako pa se izdajalci kaznujejo, vemo vsi. Najprej pa bi morali kaznovati tamkajšnja vodstva.

Pogledal je na uro. Čas ga spet priganja. Oblekel je plašč in si nadel klobuk na glavo. Spet na nov sestanek. Pogledal je nazaj skozi vrata in dejal: »Veste, v revoluciji je padlo pet članov moje ožje družine«.

Bojan Kuntarič

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ZIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNICA; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon

uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana

Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35